



**GG**  
**Jaunā Gaita**

264  
PAVASARIS 2011

# JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

VOL. LVII, No 1, ISSUE 264  
SPRING 2011

**Jaunā Gaita** is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief: Rolfs Ekmanis  
Phone/Fax: 928-204-9247  
rekmanis@msn.com  
rolfs.ekmanis@asu.edu

Associate Editor: Juris Žagariņš  
juris.zagarins@gmail.com

Contributing Editors: Voldemārs Avens,  
Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Juris Silenieks,  
Juris Šlesers, Biruta Sūrmane, Linda Treija,  
Lilīta Zaļkalne

Business Manager: Ingrīda Bulmane  
23 Markland Drive  
Toronto, ON M9C 1M8 Canada  
Phone: 416-621-0898  
Fax: 416-621-9717  
ibulmanis@scom.ca

**JG home page:**  
<http://zagarins.net/JG>

## Subscription rates

Canada  
1 year Can \$39.-  
2 years Can \$76.-  
Single issues \$10.-

Other countries  
1 year US \$39.-  
2 years US \$76.-  
Single issues \$10.-

JG is indexed in *MLA (Modern Language Association) International Bibliography* and *Latvijas Preses Hronika (Chronicle of Latvian Publications)*.

Copyright 2011 by "Ceļinieks"

Printed by TigerPress  
Northampton, MA, USA

ISSN 0448-9179


57. GADAGĀJUMS, PAVASARIS 2011

1. (264) NUMURS

## S A T U R S

- 1 Vitauts Ļūdēns
- 2 DZEJA – Inga Gaile, Uldis Grasis, Imants Auziņš
- 7 Imants Auziņš. No vientuļības līdz Rīgai
- 8 Benita Veisberga. Pieraksti
- 13 Eva Eglāja-Kristosone. Latvija un trimda
- 15 Imants Tillers. Runā daba
- 16 Jānis Buls. Pirms 20 gadiem
- 22 Franks Gordons. Latvji, jūdi, vāci
- 23 Juris Šlesers. Debess vilciens
- 25 Jānis Buls. Pirms 20 gadiem
- 26 Zane Lūse. Klusums pirms vētras
- 27 Uldis Bērziņš. Ceļš
- 30 Guntars Godiņš. Par Avotu
- 32 VĒSTURE – Jānis Krēslis. Latviešu anarhisti
- 34 Jānis Liepiņš. Fricis Menders
- 36 ATMIŅAS – Velta Sniķere. Ačgārnības
- 37 MĀKSLA – Dainis Mjartāns. DP noietnēs
- 39 Linda Treija. Par Imantu Tilleru
- 40 Ilze Šēnberga-Nāgela. Par Imantu Tilleru
- 40 Linda Treija. Par Zani Lūsi
- 41 Modris Rubenis. Kuldīgas iedzīvotāji II
- 48 Rolfs Ekmanis. Par Latvju Tekstiem
- 51 Zane Lūse. Tikšanās
- 52 Jānis Buls. Pirms 20 gadiem
- 53 KIBERKAMBARIS – Trūcīgo īpatsvars LV
- 55 DAŽOS VĀRDOS – vg, bs, mb, jk, re
- 61 Gunārs Birkmanis. Pirms 20 gadiem
- 62 Imants Tillers. Runā daba
- 67 LASĪTĀJU VĒSTULES
- 68 žagariņaprāt...
- 69 NOTA BENE
- 70 GRĀMATAS – Lāsma Ģibiete. Olafs Gūtmanis
- 72 Biruta Sūrmane. Velta Sniķere
- 72 Voldemārs Avens. Guna Ikona-Krūmiņa
- 73 Juris Silenieks. Jānis Einfelds
- 74 Juris Silenieks. Vaira Viķe-Freiberga
- 75 Gundars Ķeniņš Kings. Krievi nāk – JBS 41/3
- 76 JG LABVĒLI  
IN THIS ISSUE – jž  
Voldemāra Avena vāks  
Maketētājs Juris Žagariņš

**JG pateicas par PBLA KF un labvēļu atbalstu**



Visdziļākā meža ēnā  
kā ozolītis Latvija aug  
par avotu šodien jābūt mums  
pie ozoliša saknēm  
par ozola acīm rīt jābūt mums  
pār visiem pasaules mežiem

Vitauts Ļūdēns (1937-2010)  
*Ziemeļzeme* (1991)



# Inga Gaile

## AIZBRAUCOT

Lidosta pilna asaru – tu vari braukt ar kuģi,  
Viņš lidos ar lidmašīnu,  
Viņa ar ratiem pa bruģi.  
Kas paliks mums, kad jūs visi aizbrauksiet?  
Kādu saullēktu mēs atradīsim aiz Doma baznīcas,  
Kādas kūkas ēdīsim uz Blaumaņa ielas,  
Kā mēs varēsim izlasīt jūsu grāmatas,  
Kas būs pārvērtušās dirižabļos un aizēnos jūsu gaišās sejas?  
Kas notiks ar šo mazo, nenovīdīgo republiku,  
Ar šo saules pielieto bļodu, kas ziemā smaržo pēc malkas,  
Pavasaros pēc jaunības, vasarās švīkst gar basajām kājām,  
Kurā nav ceļu uz priekšu, bet kurā ir ceļš uz mājām?  
Un kā ar to dzirkstošo, aizturēto, apspiesto plūsmu,  
Kas jūsos guldz, meklējama ceļu uz āru,  
Kā ar to straumi, kas, palaista vaļā, attīrītu lauku  
Un iestādītu tur vārdu?  
Kā ar tiem kokiem, kas izaugs, kā ar tiem bērniem,  
Kas jau iesēti sievietēs,  
Kā ar tiem solījumiem, kurus mēs atliekam no dienas uz dienu,  
Gaidot, kad vairāk maksās?  
Es jūs lūdzu – nebrauciet prom,  
Cik galu galā cilvēks var apēst?  
Tad mēs kādreiz varbūt varēsim kopā aizšaut uz Parīzi, Amsterdamu un Romu,  
Un atvest sauli un sirsniņu mūsu ziemai, atvest donaldu pilnu somu.  
Tad mēs varēsim spēlēt džeza mūsu ne tik spožajās viesistabās,  
Bet mēs taču vēl pratīsim dejot,  
Mizot kartupeļus un daži pat stādīt,  
Gar jūru pat noplukuši mēs varēsim klejot.  
Kam jums tās zelta pilis un piecpadsmit dažādi vīri, cilvēka cienīgs atalgojums?  
Cilvēks cienīgs mostas no rīta, dzer kafiju rūgtu un pasmaida sakostiem zobiem.  
Un protams – viņi ir maitas, viņi zog un uzskata mūs par idiotiem,  
Varētu viņus kaut kur aizsūtīt, lai vieglāk elpot ir kāpu krūtīm.  
Bet bēgt no neliešiem nav nekāds stils,  
Nav drosmīgi, nav tur spēka.  
Vēl jau mums visiem ir, ko ēst, ko mugurā vilkt, ko elpot,  
Lūdzu nebrauciet prom,  
Jo dzīve ir dzīvojama,  
Un nav tai garantijas talona, ko uzrādīt Briselē,  
Kad iepriekšējā ir salūzusi gabalos.  
Lūdzu, dodiet man jaunu!  
Viņi jau arī iedos, bet šī dziedās tikai par naudu.  
Un nedomājiet, ka man nav apnicis tas, ka mēs vienmēr dziedam,  
Bet dzīve ir dzīvojama, un negribas palikt vienam.  
Protams, izdzīvošana ir primārais instinkts,  
Bet kas būs ar visiem tiem vārdiem, kas  
Jūsos salauzti bēniņos gul, sasviesti, apputējuši,



©www.storia.lv

Aizlīmētām mutēm, iespiesti meitas istabiņās,  
 Piedzērušies atlūzuši pie vecāsmamma uz kušetes.  
 Viņi visi taču vēl ir dzīvi un drīz modīsies, un jums kaut ko teiks.  
 Mēs visi, redz, domājam, ka būtu pelnījuši ko labāku,  
 Glītāku tepiķi, uzticīgāku vīru.  
 Mēs esam pelnījuši to, kas mums ir – arī aizbēgt un atvērt lappusi tīru,  
 Un saprast, līdz sāpēm saprast, ka koki bez saknēm neaug,  
 Tie klibo uz plastmasas kājām.  
 Tu domā, ka esi kas īpašs, un aizbrauc uz Vidusjūru. –  
 Tu arī būtu kas īpašs, ja paliktu šeit un atklātu to,  
 Kas ir tavs uzdevums šajā valodā, šajā zemē, šajā nenovīdīgo, skaudīgo, dziedošo,  
 zogošo ļaužu pūlī,  
 Iespējams, mēs patiešām to saprastu, kādā no tām dienām,  
 Kas sekotu dienai,  
 Kurā mēs pārstātu bēgt.

Ingas Gales dzejoļi sakopoti krājumos *Laiks bija iemīlējis* (1999), *raudāt nedrīkst smieties* (2004), *Kūku Marija* (2007). Par literāro devumu saņēmusi Klāva Elsberga prēmiju, Annas Dagdas fonda balvu, Ojāra Vācieša balvu un 2007. gada Dzejas balvu.



## Uldis Grasis

### ZVAIGŽŅU SVIEDĒJS

vienu zvaigzni  
 sviedu debesīs  
 otru ellē  
 tā pirmā  
 kāpa augstāk  
 visu mūžu  
 tā otrā  
 vienā mirklī  
 sadega saujā

## **NENOLAIID ROKAS**

Nenolaid rokas latvju tauta  
Kaut gadu simtiem mānīta un kauta  
Nenolaid rokas  
Un bezcerībā neiemērcē tās  
Tu esi tā kas mokās  
Kaut šoreiz gan no pašu ļaudīm  
Nenolaid rokas  
Kad vēlēšanas tevi sauc  
Tad ieliec elpu pārmet krustu  
Un ieliec krustu tā  
Lai tie kas tevi krāpa  
Reiz projām zustu  
Nenolaid rokas latvju tauta  
Un lai gan kauta mānīta un krāpta  
Tu esi mūsu elpa cerībā  
Un ja par daudz tev sirdī  
Nogurums un mazdūšība  
Tad ieliec elpu  
Vēlreiz pārmet krustu  
Un vēlreiz ej uz barikādēm  
Bet rokas nenolaid

## **PALIEKOŠĀ PĀRTAPŠANA**

Mūsu domu mezglī  
viegli šūpojas  
vējā savirknēti rindiņā  
zem pažobelē pasargātām  
lietus vētrām  
pūš vēji  
un izplanda  
domu kamolus  
mazos dzīparos  
un saule kaltē  
aizblandījušās  
izmirkušās domu atliekas  
mīklās domāt spējas  
kļūst plānākas  
par vissmalkāko zīdu  
greznākajā balles kleitā  
savā smalkumā  
pārtapušas  
tās attopas sevī  
un pērkona negaisā  
pasaules pažobelēs  
rindā savirknētas  
pasaulīgā  
asprātībā zibsnī  
izmalušies domu graudi  
pasaulei pieteic karu  
un badā cietis domgājiens  
vienalga kaut raud  
soļo tam līdzī

**DOMU  
GRAUDI**

paliekošā pārtapšana  
nu pārtop pasaules prāta  
paliekošā pārtapšanā  
un vēlas vēl karot  
jo pasauli tā varot  
pat izmirkušū prātu  
karotēm pabarot

Vēji svētī, vēji vētī,  
Svaida domas šurp un turp:

Domās galvā raujās zibā,  
Pazūd it kā nebūtībā.

Kad ieeju es graudu klētī  
Nāk man domu raža pretī.

Daba domā, daba rada  
Un par visu vienmēr gādā.

Dievs, daba, darbs,  
Ja vējš ar' skarbs.

**LĪDZŠINĒJAM  
POLITIĶIM**

Degungalā  
Tavā Debess malā,  
Uzsēdies ir egomānis:

Tevi māna, tirda, gāna,  
Pasauli tvert mikroskopā!

Maza, maza pasaulīte,  
Nu degungalā izklāstīta,  
Dejo, grozās, sabožas un smaida,  
Naktīs kādreiz tevi baida.

Degungalā, galu galā  
Ir visa lielā tava dzīves sala:  
Tur tā sākās, tur tā beidzās,  
Kamdēļ no tās lai projām steidzās?  
Tas tavs A un tas tavs O

Tava augšāmcelšanās  
Un tavs K.O.

Dziesminieks, Ievas Akurāteres raksturojumā „izcils tautas pūra zinātājs“, Uldis Grasis  
JG lasītājiem pazīstams jau kopš 133. numura (1981). Intervija ar Uldi publicēta  
JG232:48-54.



## Imants Auziņš

### PĀRPRATUMS: KALIFORNIJĀ, 1983. GADA SĀKUMS

Latviešu dāma cienījamos gados  
dzejas sarīkojumā  
man vairākkārt vaicāja:  
– Vai Latvijas skolās  
tagad arī par jaunajiem dzejniekiem  
māca?

Diezgan viegli  
atbildēt nācās.

Taujāts reizīti trešo,  
klāstīju, cik nu iespēju, galanti:  
– Jā, skolu programmās  
netiek aizmirsti jaunie talanti!  
Nē, nē, no viņiem  
ne dairās, ne vairās.  
Un ceram jauno dzeju  
drīz skolās mācīs vēl vairāk!

Minēju vārdus:  
rau, dzeja, nudien, nav likta kaunā!

Bet dāma  
pārjautāja vēlreiz:  
– Bet vai dzejniekus jaunos – –?

Pēc sarīkojuma  
jautāju Olafam Stumbram:  
sak', varbūt aplami sarunu virzu?

– Nē, nē! –  
Olafs mierinot bilda, –  
*no jaunajiem  
dāma bija domājusi  
Edvartu Virzu...*

2010



Imants Auziņš

## NO VIENTULĪBAS LĪDZ RĪGAI

Olafam Stumbram (1931-1996) uz  
mūžiem atgriezoties Rīgas smiltainē

Olafs reiz rakstījis:

*bet retumis tikai  
dziesma, ko dziedājis viens,  
top daļa dvēseles citam.*

Nu jau droši varam teikt, ka viņš pats, Ivara Lindberga vārdiem, *dzejnieku dzejnieks*, bija un palika viens no šādu retu dziesmu dziedātājiem. Jau pirmajā, brieduma zīmogatajā krājumā *Etīdes* (1960) ir ne mazums vārsmu, kas spēj bagātināt jebkuru latviešu 20. gadsimta dzejas antoloģiju.

Viņš agri uzdriktējās meklēt ceļu *no vientulības līdz Rīgai*, ātrāk un ciešāk kļuva *pie derīgs pie mūsu izcilo aizjūriešu un šejienes piejūriešu cilts* (Knuts Skujenieks). Vispirms ar citiem jaungaitiešiem, ar Latvijas augošo dzejas devīto vilni Olafa dzeju vienoja tās pašas sāpes un cerības – nesaraudamā trijotne: *cilvēces dzīvība – tautas dzīvība – cilvēka dzīvība*. Nereti viss savilkts ciešā mezglā („Trimdas trīspadsmitais gads“):

*Rieta staros  
augstu pār jumtiem un ilgām  
sīc lidmašīna:  
spīdīga nicības muša, kas iznēsā pasaulei  
modernu mēri.  
Un pēkšņi, laimīgam trulumam spītējot,  
zinu:  
tad, kad visos štābos sadegs plāni un  
kartes,  
kad latvieša pelni sajauksies gaisā ar  
Nūbijas nēģera pīšļiem,  
tad beidzot sāksies lielais miera laikmets  
nāciju starpā.*

*Pagaidām jācer. –*

Un mazliet tālāk: *Tauta ir visur, bet zeme, tā  
zeme tikai viena.*

Dzeja mostas daudzviet, kad vēl līdz Trešajai Atmodai gadu desmiti ejami. Dzeja arvien vairāk uzrāda tādu it kā nelielu dvēseles rādītāju pārbīdi, kas spēj apturēt laikmeta auļojumu netālu no bezdibeņa... Olafa *replikas* šajā visas latviešu – un arī cittautu – dzejas lielajā diskusijā joprojām ir labi sadzirdamas. Kā improvizācijā, 60. gadu nogalē Rīgā tiekoties ar Andreju Vozņesenski, kad šķiet, ka dzejnieks, dzeja varētu *it kā /ar smaidu uzvarēt /visas pasaules /krustnešu tumsu.*

Kā ciklā „Dzejoļi svinīgiem gadījumiem”, kur, nenoklusējot nevienu gadsimta sāpi, tiek lauzts ceļš uz jaunu vienprātību bez augstprātības un mazvērtības:

*Lūk, patiesība plika:  
neesam Radības Kronim daiļš rotājums.  
Protams, latvieši esam. Bet tikai.*

Taču pasaulē valda spēki, kā mums tik mīlās libiešu tautasdziesmas „Pūt, vējiņi” – „*drīz drīz / ir mums tās nevajadzēs!*”. Kad – gluži kā šodien – daudzi tiko dabūt ...*vietu pie siles, / kas viņiem ir itin kā tramvajs / uz paradīzi* („Estētiska studija”).

Un vai mēs joprojām esam tikuši tālu no pasaules, kur *Ķīrbji ... šķirniski domā* („Par zemeņu ziepēm”), kur pat mierinātvārdam jābūt *skaidram kā lauku partorga padoms* („Mierinājums”)? Un vai mums joprojām

*... dzeja ir tas augstākais krusts,  
no kura daudzos šūpuļos,  
no kura visos kapos  
jāskatās vienmēr.*

Arī mums visa pasaule atmirdzēs, ja pat smagās dienās varēsim sacīt savai mīlestībai: *Tu taču biji* („Manai Laumai”).

Arī mums atdzims Tēvzeme, ja nemeklēsim ar sveci gaišā dienas laikā tās mīlestību, kas nezuda nesenaļā pusgadsimtā ne Latvijā, ne tālzemēs, kur Tēvzeme uz mūžu bija ņemta arī Olafam kopš 13 gadu vecuma. Lai izskan šis pārdomas un godinājums mūsu „*dzejnieku dzejniekam*” ar viņa astoņrindi „Par mājām”. Manuprāt, tas ir viens no skaistākajiem patriotiskajiem dzejoļiem mūsu senajā valodā; rindas mijoties vēsta par Ameriku un par Latviju. Bet varbūt precīzāk: pamīšus par dzīvi un sapni? Beidzot piepildītu.

*lepni eikalīpti pie mājas man aug  
(manos bērzos balts lietutiņš sijā)  
visā Amerikā man tik daudz draugu  
(pie Mārupītes mēs bijām)*

*mums tur šosejas noteikti labākas  
(lūdzu, sakiet man ceļu uz mājām)  
velns, kur te var nopirkt tabaku  
(Dievs, es nostaigātu to kājām)*

Rīgā, 2010.VI

Imanta Auziņa radošajā kontā ir 19 dzejoļu krājumu (ieskaitot trīs izlases) un gandrīz ducis tēlojumu/apceru/atmiņu grāmatu. Daudz tulkojis, visvairāk krievu rakstniekus (Krilovs, Ļermontovs, Bloks, Cvetajeva u.c.). Darbi dzejā un prozā publicēti *JG* kopš 1968. gada. Dzīvo Rīgā.



**Benita Veisberga**

## PIERAKSTI

Cik pilnīgs, pabeigts mākslas darbs ir tā zilīte, kas te dzīvo aiz loga. Izskats, krāsas, kustības – ne ko pielikt, ne atņemt. Viņas mazais pārlidojums uz citu zaru kā dzejas rinda, kā skaistas, pazīstamas dziesmas takts. Un tad viņai vēl ienāk prātā priecīgi uzčivināt!

Tagad redzu, ko agrāk neievēroju, un kas liekas varens un apbrīnojams. Kā putni lielā ātrumā izlido cauri zaru režģiem. Kā vāvere rikšo pa tālruņa stiepli, bez sevišķas uzmanības trāpa ķepas uz vadu. Šodien skatos, ka cekulainais zilspārnis, paceldamies jaunajā ozolā no zara, to stingri salīgo, tas sakustas līdz pat vietai, kur sākas stumbrs. Tāds spars ir viņa atspēriens. Sāku lēst, ka man būtu krietni jāpapūlas zaru tā sakustināt, un cik reizes lielāka esmu par viņu. Mazās būtnēs ir lieli spēki, to mums tagad der turēt prātā.

Un skudras savāc savus kritušos. Mazas, mazas skudriņas, ne divus milimetrus garas. Rūpējas par saviem aizgājējiem. Viņa tek pa savu celiņu, bet ja pamana tuvumā citu samītu vai ievainotu, tūlīt dodas tai klāt un nes projām. Tas ir redzēts jau agrāk, bet ne tā kā tagad. It kā saules spožums stingri uzstātu, lai tu skaties un redzi, kas notiek pie tavām kājām, kā šajā milzīgajā, nežēlību pilnajā pasaulē dara divas melnas skudriņas.

\* \* \*

Nakti kārtīgi lija, tagad skaidrs. Noslakotas lapotnes mirdz un laistās saulē. Reizēm viegla vēsma tik tikko pakustina kādu lapu. Tad tur iemirdzas lāse. Vēsmas un mirdzuma saistība. Kaut kas ļoti ievērojams: parādību

savstarpējā attieksme. Kā Dievs ir radījis un tad savienojis visus šos veidus un spēkus, kā Viņš to ir varējis!

\* \* \*

Pēdējā laikā te atkārtoti uzrodas latviešu vārdi. Pēkšņi ir klāt, viens atsevišķs vārds, izlien kā no zemes. Savādi, man liekas, ka agrāk tā nebija.

Sēžu pie dārza galda. Pievakare, kluss, rāms, uz lapotnēm riet zeltainā gaisma. Nepakust ne zars, pat putni pieklusuši. Stumbri stāv maigā sastingumā, kā aizturēdami savu spēku, kā dodot kādam godu. Un pēkšņi līdzās ir vārds: *svētvakars*. Līdz malām pilns dziļa īstenības satura. Pašas dabas radīts un apliecināts svētijams brīdis, svētvakars. Te nav runa par vakaru pirms svinamām dienām, tas ir kas cits. Te ir runa par svētajam novakara brīdi jebkurā dienā. Tādi ir. Tādi ir! Daba svin un svētī, liek to darīt arī cilvēkam, liek apstāties, pieklust. Tas pats ar rītiem, kad gaismā un klusumā tīrs jaunas dienas sākums ir ap tevi, svētrīts.

Un tad: vai citās valodās ir šis vārds, *svētrīts*? Skatos vārdnīcā. Angļiem nav. Vāciem arī, liekas, ne. Tik milzīgs īstenības nojēgums mūsu valodā. Te taču ir vesels ticības apliecinājums, dievišķības atklāsme. Citās nav – ? Skaidri, kā vispašsaprotamāko viņi teica: *svēts rīts*. Tas bija tikpat esošs, nenoliedzams viņu dzīvē kā zeme, ūdens, koks. Svētrīts un svētvakars. Divu tādu vārdu dēļ vien jātur šī valoda.

Šodien atkal viens, parādās jaunā gaismā. *Nezvērs*. Rakstā par krievu armijas negēlībām Čečenijā bija vārds „zvērības”. Ļauna darišana, rīcība. Nāca prātā, ka zvēri patiesībā nav ļauni, cilvēks dažreiz nelabāks. Ka tā teikt ir apvainojums labam dzīvniekam. Un pēkšņi acu priekšā bija mūsu vārds: *nezvērs*. Tas apzīmē ļaunu būtni un tai pašā laikā skaidri, burtiski pasaka: *nezvērs*, nav *zvērs*! Tuvumā tāpat ir doma, ka *zvērs* nav ļauns. Vai nav brīnumaini, ka senie latvieši izvēlējušies tā teikt? Ka darināts un lietošanā palicis tāds vārds? Ļauns. Bet ne *zvērs*. *Nezvērs*. Es pat izdomāju, kā tas notika. Viņi vispirms par kaut ko nelabu izgrūda: *zvērs*! Bet tad, jūtīgi ļaudis būdami, tūlīt apķēra, ka dzīvnieks nav ļauns (viņu zaķītis, lācītis, vilciņš), un sevi izlaboja: *nezvērs*. Un te tas ir, līdz šai baltai dienai!

Valodā ir tādas brīnišķības.

Ar *ne* – darināti daudzi negatīva satura vārdi, necelji, nedarbi, nedienas, negods utt. Bet

nezvērā, šķiet, ir lielāks domas lādiņš. Arī sauca ar to, kas kādreiz nāk prātā, ka dabā vairāk labestības nekā cilvēkā.

\* \* \*

Kāpēc Latvijā rakstu ļaudis sāk teikt: *lūzeris*? Te taču ir pilnīgi atbilstošs latviešu valodas vārds – zaudētājs. Un kāds literāts, zinīgs cilvēks, saka: *aisbergs*. Ne leduskalns. Kas ir tas, kas liek viņam izvēlēties citas, ne savas valodas vārdu?

Bet viens iesaka *garāžas* vietā *stadulu*. Ļoti labs, no visādiem viedokļiem. Izglābj no pazušanas vārdu. Vieno pagātnes un tagadnes īstenības, veco zirdziņu ar mūsdienu braucamo, šodienas gaitas ar toreizējām. Sasauca arī skaņas ziņā – stāv, stadula. Tam līdzās pat labi domātais mēģinājums *autostāvvietā* rādās neveikls. Tā stāvvietā stadulā seni, stingri, debešķīgi ir jau iekšā! Dievs lai svētī to cilvēku, kam tas ienāca prātā, lietot un glābt labu vārdu. No šīs dienas garāžu saukšu par stadulu. Te, šajā Kalifornijas pakalnā, un tad redzēs, kas būs, cik ilgi tā var buldurēt. Sāku to jau skaidrot Ārim, es domāju, ka viņš sapratīs.

\* \* \*

Palmā līgojas zari, vāvere brokasto. Viņa plēš lapas, viņai kaut kas garšo lapas pamatnē. To viņa apēd, pārējais nokrīt zemē. Tas man tad jāsavāc.

Agrāk vāveres palmu neaiztika. Un viņu nebija tik daudz kā tagad. Vasarā viņas ātri notiesāja visas meža plūmītes vēl zaļas, pirmo reizi pa šiem gadiem negatavoju ievārijumu. Visādas pārmaiņas, arī tepat dārzā. Lielās smilgas, kas arvien plauka augustā, šogad lēnām, kā apjukušas, vērās novembrī. Dažas palika pusceļā, nemaz pilnīgi neatplaukdamas.

\* \* \*

Jau vairākas nedēļas divas irbītes te nāk un staigā pa dārzu, viņš un viņa. Bez bērniem, bez radniekiem, divi vien. Kā tas tur ir ar viņiem? Kas liek šiem diviem turēties kopā? Parasti irbes te nāk bariņos. Ļoti smalki raksti uz viņu galvām.

\* \* \*

Stāvu dārzā, skatos, cik skaists rīts. Pēkšņi pavisam tuvu pie galvas kolibrītis. Ļoti nopietni tēmējas klāt, skatās ar divu melnu punktu acīm. Ja nebijis viņa klusais motorīņš, nebūtu pamanījusi, viņš laikam būtu sācis ar knābi darīties man pa matiem. Kad sakustējos, viņš savā greznajā, izsmalcinātajā

kustībā mierīgi palidoja drusku tālāk. Tas viņam iznāca apmēram tā, kā pianists, kad ierodas telpu tīrītājs, vēl izspēlē dažas smalkas taktis.

Kas viņu pievilka, mani baltie mati? Viņš domāja, ka jāpārbauda, vai nav sūcams medus? Sazini, ko viņš domāja. Tik liels kā ikšķis. Bet tās acis! Kā divi melni punktiņi var tik cieši skatīties tev virsū... Tas vēl nebija piedzīvots.

Ar tiem putniem ir Dieva zīmes. Vispirms jau tās skanīgās, izteiksmīgās balsis. Tur viņš sēž oša augstākajā zarā, tik liels, ka viena lapa viņu aizsedz. Bet dziesma skan pāri dārziem un pakalniem. Nu labi, ir vakars, saule iet lejā, zeltains sārtums uz kokiem. Viņam jānodzied sava vakara dziesma, to varētu saprast. Bet viņš izteiksmīgi dzied arī lidojams! Viņam pēkšņi ienāk prātā pilnā sparā drāzties uz kaimiņu priedēm – un izteiksmīgais dziedājums turpinās, drāšanās caur gaisu viņam neaizsit elpu, doma par citu vietu neizjauc dziesmas noskaņu. To viņš var un to viņš dara, nepamirkšķina ne aci. Bieži viņu dziesma ir tikai īss teikums, viņš to atkārtoti atkal un atkal. Un tas nekļūst vienmuļš! Kā tas var būt? Visu laiku tas pats, bet vienmēr ar spilgtumu, svaigumu, pārliecību. Cilvēks tā nevar. Viņš neatlaižas, viņš saka un saka. Viņš zina, ka viņam taisnība. Kādreiz liekas, ka viņš grib kaut ko iestāstīt, pateikt kā patiesībā ir.

Un tā vieglā paslīdēšana gaisā, ar kādu viņi bez spārnu plivināšanas pārvietojas īsus gabaliņus. Paceļas desmit centimetru augstumā, paslīd drusku tālāk. Vai tā nav brīnumaina spēja? Ar to pilni koki un krūmi. Visa pasaule! Katrs solis, brīdis, vietas sprīdis pilns ar brīnumainām spējām un varēšanām. Un kāpēc, vērojot mazos putniņus, cilvēkam jāpasmaida? Viņi taču netaisa nekādus jokus, viņi nopietni kārtoti savu dzīvi. Bet viņu kustības, mazie spurdzieni un pārlidojumi izskatās priecīgi, tu pasmaidi. Viens tā ir gribējis.

\* \* \*

No rīta brīdi izeju ārā, apsēžos uz sola. Un tikai tas, ka acu priekšā ir rozmarīna zaļais zars, zilais zieds, bites mierīgā darbošanās tajā, ir dāvana, tūliņ no paša rīta.

\* \* \*

Ziņās stāsta, ka banku blēdīgo aizdevumu dēļ tūkstošiem cilvēku zaudējuši mājas. Daudzas nu stāv tukšas. Neapņemtus peldbaseinos ieperinās slimību izplatītāji odi. Lai cīnītos pret odiem, bankas laidīšot baseinos

odus ēdošas zivis. Ūdeni šķiezdamas, lēks pa baseiniem un rīs odu mākoņus, tā tagad būs.

Šis ir cits laiks. Es tam nepiederu, es piederu savam laikam. Šaubos, vai tiem baņķieriem iznāks kas prātīgs. Zivis un peldbaseini neiet kopā. Zivīm vajag tādas vietas kā Misā vai Lielupē, vai te kalnu strautos. Viņām vajag maigu, plūstošu pelēcību ar zaļganu iekrāsojumu no krasta kokiem un kalmēm. To tie baņķieri nesaprot.

\* \* \*

Šodien zaru gali. Paši, paši galiņi, kokiem, krūmiem, kadiķiem te pretī, cipresēm. Kāda pasaule, kāda vienība. Viņi dzied vienu dziesmu. Visi kā viens: uz augšu, pretī gaismai. Mazi, smalki, vēl valģani. Ar nesalaužamu pārliecību: uz *gaismu*. Tas viss. Pārējais nāk pats.

Sāku biežāk uz tiem paskatīties, palīdz viņu nešaubība. Tā smalkā cipreses galotne, kas te ir tieši pretī – cik skaidri tā rāda, kas ir, kā dara. Cilvēks to dažreiz aizmirst. Šie zaru galiņi nekad.

Kā tas izskatās no augšas? Kad Dievs skatās lejā uz zaļajām, noaugušajām gravām un pauguriem, kad Viņš redz neskaitāmos zaru galus aizgūtnēm sniedzamies sev pretī – ko Viņš tad domā? Vai to drīkst pievilt? Viņam arī nav viegli.

\* \* \*

Nevaru nomierināties aiz prieka, ka no grāmatu plaukta izcēlās Virzas *Straumēni*. Dievs, kas tur ir iekšā! Vieta. Mājas. Piederība. Lie-liskais dzejnieks! Kā zinājis, kā tagad trūkst, kā pasaule mokās un vārās bez tā. Cik labi, ka paklausīju mazai, mazai iedomīnai pieiet pie plaukta, tāpat izņemt *Straumēnus*, kādas bagātības nu te ir. Jau kuro reizi lasīta grāmata, sniedz atkal jaunas dāvanas, vēl lielākas nekā agrāk. Novērtēju ne tikai lasot, arī lietišķi. Uzlieku sējumam plaukstu, kad tas guļ līdzās uz divāna, nesot piespiežu stinģri sev klāt. Tur ir tādi dārgumi!

Latvijā daudzi par *Straumēniem* neko nezina, jāiepazīstina par jaunu. To panāca padomju vara. Šķīra tautu no tās mantojuma, no tās garīgām vērtībām. Šie pretīgie darbi! Atņēma tautām zemi, valodu, kultūru, šķērsām pretī tam, kas dzīvē Dieva, dabas likts. Izmeklē ļaunāko, ko var darīt, lai panāktu iznīcināšanu, citīgi strādā pie tā no paaudzes paaudzē, kamēr pats no tā saslimst. Nē, *Straumēni*! Dzīvi, veseli, jāņem tik rokā un jālasa, labais ir stiprāks.

Noteikti uz pabiezā, cieši pierakstītā sējuma stāv vārds *poēma*. Tieši tā, viņam bija pilnīgi skaidrs, dzeja. Un no kā? No dienišķas īstenības, visparastākām lietišķībām. Viņš ņem un pēc kārtas apraksta *Straumēnu* ēkas, kūti, klēti, riju, šķūni, namu. Pasaka, kādas tās ir, ko tur dara, gadalaiku secībā parastos, bieži smagos lauku darbus. Un ir dzeja. Gandrīz gribēju teikt: dzejā pārvērsta īstenība. Nē, nekas nav pārvērsts. Ta tur ir, tā tur dzīvo, vienmēr ir tur, Radītāja sākotnēji ielikta. Bet tas ir jāapjauš, jāierauga, ar to jābūt vienībā. Cik skaidri viņš to zināja, tur Zemgalē! Zaļi lauki, ik pa gabalam vecu koku puduri ar mājām. Tur viņš sēdēja pie sava galda un pierakstīja, kūts, klēts, mēslu vešana, pirts. Drošs, nešaubīgs paņēmiens sniegt dzeju ar īsteno. Staprāns ko līdzīgu dara ar krēsliem un pudelēm. Varbūt vajadzētu samest naudu un apgādāt kādus cilvēkus Latvijā ar šo grāmatu, lai *Straumēni* ātrāk, vairāk ir atkal kopā ar saviem ļaudīm.

\* \* \*

Šausmīga doma ienāk prātā. Vai ar savu zāģi un dārza grieznēm neesmu pa šiem gadiem pastrādājusi briesmīgus noziegumus!? Pret cilvēkiem neapzinos pārāk grēkojusi, vismaz ne gribēti. Bet pret šiem zariem? Viņi te aug tādā pārliecībā, ar tādu zināšanu. Mana zāģēšana arī nav tā veiklākā un labākā. Te ir kaut kas dziļi satraucošs.

\* \* \*

Krievi bieži piemin „lielumu”, vērienu, Krievijas sūtību. Diezi, kā tur to saprot. Vai ir kāda tuvāka, noteiktāka doma, ar ko tas tiek saistīts. Vai viņi apmēram zina, kas tas ir.

Simtiem gadu ilga īstenība spiež domāt, ka krievi lielumu saredz citu tautu pakļaušanā. Apspiešanā, izmantošanā, nīdēšanā, iznīcināšanā. It kā pašsaprotamība. Arī šodien. Krieviom lielu Krieviju, čečeniem Čečeniju ne. Uzrēgojas nelādžība: ļaunuma lielums. Tas ne vienam vien nācis prātā, Krieviju vērojot. Melu valsts, tautu kapsēta, ļaunuma impērija. *Gulagi*, valstiski iestādījumi beztiesīga darbaspēka sagādei, cilvēku vešana uz Sibīriju. Projām no mājām, dzimtenēm, pāri kontinentiem, uz ilgiem mūža gadiem, ja paliek dzīvs. Milzīga mēroga noziegumi un precilvēciskums iezīmē Krieviju.

Iznākumā liela, atpalikusi valsts. Labklājībā tālu aiz mazām zemītēm, Somijas, Dānijas, Norvēģijas, Baltijas valstīm pirms okupācijas. Nabadzība dabas bagātībām un iespējām pārpilnā zemē. Nerunājot par ētisko un morālo, acīmredzams zemums arī lietišķās,

eksistenciālās jomās. Un šādai valstij lai būtu tiesības uzspiest citām savu iekārtu, turēt tumsonībā... Izteiktā cenšanās pie katras izdevības atņemt kaimiņvalstīm zemi. Krievijas agrāk sagrābtās platības nav ne lāga apdzīvotas, ne pārvaldītas, ar iedzīvotāju izmiršanu, citu tautu ieplūdumu, tautiskām sadursmēm. Bezjēdzīgs, bezprātīgs šāds „lielums“, taisni pret dabīgā, izburvējusī izpletība ir viens no galveniem šķēršļiem normālai, veselai valstij.

Un tomēr, redzot Krievijas pagrimumu, irumu, attālināšanos no garīgām vērtībām, vedas teikt – nē. Labais ir stiprāks, to nevar uzdot. Krievija to lieliski sniegusi gan sev, gan pasaulei, labais, pamatos, ir stiprāks. Bet tam jādod dzīvē pienākošā vieta. Kaut kas notiek bez tā, vietā nāk cits. Acīmredzami, aumaļām. Zagļi, meli, slepkavības, varmācības, riebekļi, organizētā noziedzība, lamas, ilgi ar to dzīvojot, pieaug klāt, ieaug dzīvošanā, cilvēkā, tautā. Kaut kas notiek. Sāk nederēt par valstiskām nebūšanām parastā teikšana – *ne tauta atbildīga, bet valdība, režīms*. Tā nav. Ilgstoša nebrīve, dzīve melos dara savu, iespiež tautā zināmu domāšanu un darīšanu. Arvien biežāk Krievija to rāda pasaulei. Lielā tautas daļā atzinību gūst vadība, kas runā par citas tautas noskaļošanu atejā. Šāds skatījums kļūst pieņemama normālība. Krievijas gadu desmitiem ilgais valsts terorisms pret pakļautajām tautām likumsakarīgi rada gan cilvēciskus, gan tautiskus kropļojumus, audzina jauna veida teroristus. Tos kaismīgi sauc par necilvēkiem, sola nogriezt tiem galvas, un tā uz riņķi. Krievijas valsts terorismam ir nesalīdzināmi lielāks upuru skaits nekā kaukāziešu izmisuma terorismam, bet tas neskaitās. Tāda domāšana un saprašana, tādu pārlicību audzina jaunatnē ar īpaši pasūtinātām mācību grāmatām par Staļina labajiem darbiem. It kā citāda cilvēka veidošanās, pēc čekistu redzējuma, projām no Dieva, dabas radītā, daļēji jau panākta.

Liels nelabums. Tāds savainojums, ar tādām sekām, ka daudzi šaubās, vai vairs labojams. Saslimusi tauta, veselās paaudzes izaudzinātas, pieaudzinātas pret dabībai un meliem. Ar to bija jādzīvo, lai paliktu dzīvs, cilvēks piemērojās. Baigi. Un es dodu tam vietu šajās lapās, tam, no kā gribas novērsties, sargāties, glābties. Tas ir tik tuvu Latvijai, spiežas virsū, ir jau nodarījis briesmīgu postu.

Bet labais ir stiprāks. Ir. Viņu Poljtkovskaja, viņu Solženicins. To melus turpinošo, Krieviju vēl dziļāk pazemojošo mācībgrāmatu vietā skolās drīzāk derētu kursi par Solženicinu.

Izvērstas, ikgadējas studijas par viņa gara spēku, drosmi un spēju vienam stāties pretī dzelžainai varai, tūkstošgalvainam melu iekārtas mošķim un pastāvēt. Te ir lielums, kam pasaulē nav daudz līdzīgu, liek aizmirst dažu klupieni. Mācības par Solženicinu, bagātu, vajadzīgu vielu atveseļošanās laikā no pašu tautas dzīlēm.

\* \* \*

Mans mīlais, dārgais lietus! Stāvu pie loga un skatos, nevaru darīt citu. Jāpievērs uzmanība tam, pat papīrus tas nostumj malā. Briedi izgāju ārā, lai būtu tam tuvāk, stāvēju nojumē. Tad vēl klāt nāca lietus atmodinātās smaržas. Kāda pasaule! Visapkārt miljoniem, triljoniem lietus aplaimotu augu, un viņu prieks plūst uz mani, paņem mani līdz, dalos ar katru stiebru, lapu, zemes kumšķīti viņu laimē par lietu.

\* \* \*

Rāms, pelēks, nomācies, brīžiem pasmidzina viegla migliņa. Koki un krūmi pilni lāsēm. Braucu uz veikalu, vajadzīgs ēdiens. Un pēkšņi vienā dārzā liels bērzs. Balts stumbrs, kupla, nenobirusi dzeltena lapotne. Nekustīgs stāv dienas pelēkumā, un no viņa nāk gaisma. Nespilgts, neatlaidīgs starojums. Tas bija diezgan brīnumains skats. Man gandrīz gribējās apstāties un to pavērot ilgāk, bet ceļš te šaurš, es traucētu braucējus. Pēkšņi kā liels gaismas gabals ceļa malā. Kad pārbraucu mājās, man vedās pieiet pie loga un pateikties priecīgai, ka to redzēju.

Koki patur saules starus savās lapās. Tās nokrīt, satrūd, starojums iejūk zemē. Zemi, mīļo Blaumani, aplaimo ne tikai lietus, bet arī gaisma. Tāpēc no tās ceļas ārā visi šie ziedi, zari, stiebri, tur ir gaisma.

\* \* \*

Esmu aizrāvusies ar dabu, aizmirstu, ka ceļi put ārā. Novalkāti skriemeļi. Pa negludu vietu, pa kalnu nevar kārtīgi paiet. Kas būs? Tik labi zinu, kā palīdz izkustēšanās, kāds dārza darbiņš, nu tas celis sāk to aizliegt. Šo lielisko, vienkāršo palīdzību, tas ir nežēlīgi. Kāpēc tā? Gandrīz neticami, kad visapkārt tik daudz skaista un laba.

Ārsti pirms četriem, pieciem gadiem ieteica likt jaunu locītavu. Tas bija vasarā, nevarēju iedomāties pamest dārzu, stipro, sazelušo vasaras sākuma zaļumu, sākt skriet pie dakteriem, pa klīnikām, pārbaudēm. Atdot savu palikušo laiku tam – nē, tas man nebija saprotams. Nav vēl tagad. Tā vietā ceļu skatu augšā uz priedi, ar acīm piesējos zaļajiem

čiekuriem. Piecus gadus tīri labi iztiku ar šiem zaļajiem dakteriem. Taisnojos, ka prieks, pacilājums ietekmē, pat ārstē miesu. Bet nu? Tā locītava jūtami pasliktnājusies. Ja aiziet tik tālu, ka nevar paiet? Ka netieku vairs pie saviem kokiem, uz savām vietām? Nezinu gan, vai tā varēs.

\* \* \*

Te sāk veidoties grāmata. Tāda mūža gala grāmata, šī dzīves posma zīmējums. Teiksim, trīs daļās. Pirmā, tā sauktie „zelta gadi”, kad ar pārsteigumu atklājas, ka tie nav tukši vārdi. Tiešām zeltainums, pavisam īsts, pēc dabas ritmiem, līdzīgs skaistajam atvasaras posmam gadalaikos. Dziļāka pietuvošanās dabai, jauni atklājumi tajā. Vairāk saskaņas nekā jaunībā.

Otrā daļa: jūtāmāk piesakās ķermeņa brukšana. Paplaiksnās nevarības bieds. Pārmetošs jautājums Dievam, vai mūža galā pēc visiem darbiem un pūlēm vajadzēja tādu nobeigumu. Bet vēl var. Tu piemēroies. Ir daudz laba.

Trešā daļa. Te plāni lieki, to nodiktēs. Pateiks, kas ir un kas nav, nosvītros lieko. Varbūt tas nogurums pārņems visu, pieņemsies, augs arvien lielāks, līdz – Es paļaujos. Citādi ne-mazs nevar. Te ir darīšana ar tādu pārspēku, kam nav pretimrunāšanas. Redzu, ka pat mana visu mūžu ilgusi Latvijas braukšana ir atkāpusies, pabīdīta malā. Milzīgs pārspēks pretī. Darīšu kā liks. Pat, ja nepagūstu pabeigt, kaut kas te jau stāv pats.

\* \* \*

Viegli šūpojas elektrības vads, no kura nupat pacēlies kāds putns. Vēl viens dzīvs otas vilciens pasaules gleznā: putna dzīvības pārnesums vada vieglā kustībā pret zaļiem zariem. Tur tas ir.

Pasaule kā mākslas darbs, kā milzīga glezna vai simfonija, kuras radītājs izdomājis un saskaņojis cilvēkam neaptveramas īstenības.

\* \* \*

Brīnumaina diena. Pelēks, drēgns, bieza, zema migla. No debesīm ne jausmas. Un visā šajā tumšumā un zemumā, tūliņ no paša rīta, domās gaišums, ierosmes. No kurienes?! Kas raida gaismas atplūšanu – vai kas to izraisa pašā cilvēkā? To tiešām būtu derīgi zināt.

Pabeidzu divas lapas, uzrakstīju aizkavējušos vēstuli, iekurināju krāsnīti. Viens ar čiekuriem apaudzis priedes zars deg gandrīz

divas stundas, vieglu smaržu, maigu siltumu starodams. Tas likās tik pareizi un atzīstami, it kā mēs abas, es kurinādama, krāsnīte sil-dīdama pildītu augstāku nolikumu. Un cauri visai dienai, pievakarē vēl tas. Jutu vēlēša-nos ieskatīties Prūsta agrīno darbu grāmatiņā. Bija mazliet jāpameklējas, kamēr to atradu starp citiem papīrvākiem. Pašķirstīju, un tūliņ parādījās šis viņa pierakstītās Emersona domas: *Un tā dzejnieka dzīvošanai jābūt tikklusinātā tonkārtā, ka dienīši iespaidi viņu sajūsmīna. Viņa prieks lai ir saules dāvināts, ar gaisu lai pietiek viņa iedvesmai un ar ūdeni viņa noreibumam.* Taisni tā, taisni tā! Nekādi izprieču kuģi. Saule apgaismo mākonī, vējš pakustina zaru, un tu aplkusti apbrīnošanā. Stiprinājums, ka šie divi vīri tā domāja, pāri laikam un izplatījumam no viņu viņ-saulēm kaut kas atstīdz te. Viena stāvu pelēkā dienā, jūtos droša un bagāta. Aiz logiem miglas nekustībā noburts dārzs, krāsnīte klusi elpo siltumu. Gandrīz laime.

\* \* \*

Pateicība. Par to, kā lapotnēs mainās gaismu un ēnu laukumi. Par to, kā zīlīte groza melno galviņu. Par priedes brīnišķīgo stumbru, kas ir te līdzās manām dienām, pie kura varu pieiet, pateikt ko vai palūgt. Dzīvu dāvanu kalni visapkārt. □

Kalifornijā mītošās jaungaitnieces – kopš JG5 (1956)! – Benitas Veisbergas „Pierakstu” iepriekšējie turpinājumi atrodami JG243 (2005), 251 (2007) un 258 (2009). Stāk par autori skat. JG258:7. Zīmējumus darinājis rakstnieces dzīvesbiedrs Ēris (1921-2001).





Eva Eglāja-Kristsone

# OKUPĒTĀS LATVIJAS UN LATVIEŠU TRIMDAS SASKARSME UN TĀS DINAMIKA – IX DAĻA

Sākums JG254:15; 255:28; 256:18; 257:29; 258:12;  
259:21; 260:20; 261:16; 262:24; 263:25

*Aukstā kara laikā dažādu latviešu sabiedrības grupu attieksme pret sava laika latviešu literatūru un rakstniekiem, viņu iesaistīšanos vai neiesaistīšanos kultūras sakaros bija šo grupu politisko paradigmu spoguļattēls. Savukārt rakstnieki, izvēloties vienu vai otru nostāju trimdas un Latvijas saskarsmes jautājumā, tika iesaistīti ideoloģiju sadursmēs, kas ietekmēja arī viņu darbības vērtējumu un radošo likteni. Līdzīgas tendences šajā ziņā vērojamas gan trimdā, gan Latvijā. Šī nodaļa veltīta situācijas vispārīnātam izvērtējumam, galvenokārt izceļot atšķirīgos attieksmju tipus abās Dzelzs priekšvara pusēs.*

## TRIMDAS ATTIEKSME PRET KULTŪRAS SAKARIEM AR LPSR

Viedokļi par kultūras sakaru draudiem vai iespējām, ieguvumiem vai ilūzijām bija domnējošais strīda priekšmets starp trimdinieku grupām, kurām bija atšķirīgas izpratnes par to, kāda ir pareiza stratēģija un taktika cīņā par latviešu tautas un kultūras saglabāšanu un Latvijas valsts neatkarības atjaunošanu.

Trimdas sabiedrības vairākums stingri deklarē uzskatu, ka cīņā par mērķi – Latvijas valsts atjaunošanu – pareiza taktika un stratēģija nepieļauj citas attiecības starp trimdu un Latvijas PSR kā vienīgi konfrontāciju. Trimdas politiskā vadība līdz pat Atmodai nepieļāva, ka minētā mērķa sasniegšanai varētu noderēt arī kontakti un sadarbība starp trimdu un LPSR. Atzina tikai kontaktus ar politiskiem disidentiem. Latviešu politieslodzītos, kas nokļuva Rietumos, visa trimdas saime laipni uzņēma par savas sabiedrības locekļiem.

Aktīva trimdas jaunās paaudzes daļa no 1950. gadiem sāka aizstāvēt un praktizēt citu stratēģiju un taktiku, kas paredz sadarbību un kontaktus ar dzimtenes rakstniekiem, māksliniekiem, kuri nebija disidenti, bet kuriem bija autoritāte tautā. Šo stratēģiju pieteica žurnāls *Jauņā Gaita*. To

pamatojot, jaungaitnieki, pirmkārt, balstījās uz apsvērumu, ka panākt Latvijas atbrīvošanu atomkarā nav izredžu ne tuvā, ne tālā nākotnē. Otrkārt, nav izredžu panākt Latvijas atbrīvošanu ar sacelšanos. Abos gadījumos notiktu tautas iznīcināšana. Treškārt, jaungaitnieki konstatēja, ka tauta Latvijā ir dzīva, bet ir apdraudēta tās pastāvēšana ilgtermiņā. Sakarā ar šiem apsvērumiem jaungaitnieki atteicās sekmēt Latvijas militāru atbrīvošanu, bet tā vietā izvirzīja jaunu mērķi – tautas saglabāšanos ilgtermiņā padomju režīma apstākļos. Šī mērķa sasniegšanai bija nepieciešams, lai pastāvētu latviešu kultūra – literatūra, māksla, teātris, dziesmu svētki utt. Tādēļ trimdai nepieciešams sadarboties ar latviešu radošo inteligenci, garīgo eliti Latvijā, lai kopīgiem spēkiem saglabātu latviešu kultūru un tautu Latvijā.

*Kas vairāk veicinājis Latvijas neatkarības atgūšanu – „stingrā stāja” vai „sakari”, disidentisms vai darbība legalitātes robežās?*<sup>1</sup> Šādu jautājumu žurnāla *Karogs* redakcija retrospektīvi izvirza 1996. gadā, ievadot Nikolaja Bulmaņa rakstu par Kanādas latviešu organizāciju *Dardedze*, un izsaka pieņēmumu: *Gan viens, gan otrs.*

Vērtējot to, kādas sekas trimdas sabiedrībā izraisīja Latvijas Komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs (KKS) darbība, jāatzīmē divi būtiski rezultāti. Pirmais – notika dzija šķelšanās visos trimdas sabiedrības līmeņos – ģimenēs, baznīcu draudzēs, latviešu organizācijās pilsētas vai štata līmenī, latviešu globālajās jumta organizācijās utt. Tātad, no vienas puses, it kā sasniegts Valsts drošības komitejas (VDK jeb KGB) izvirzītais mērķis – „sašķelt trimdu”, bet, no otras puses, trimdas organizācijas un indivīdi guva impulsus aktīvākai darbībai, domu apmaiņai. Šis šķelšanās pirmās lielākās kulminācijas laiks ir 70. gadu beigas. Šis process trāpīgi un koncentrēti raksturots disidentēs, bijušās politieslodzītās Helēnas Celmiņas atmiņās par ierašanos ASV pēc PSRS atstāšanas 1978. gadā: *Tieši šajā laikā kultūras sakaru vulkāna izvirdumi sniedzās līdz maksimālajam. Sašķēlās draugi, ģimenes, paziņas. Milzīgs naidis radīja plaisu, kura tā arī nesadzija. Draugs draugam roku nesniedza, ja uzzināja, ka otrs ir noklausījies kādu tautasdziesmu Latvijas kora vai ansambļa izpildījumā. Visdziļākā plaisa izveidojās starp divām paaudzēm.*<sup>2</sup>

1. Žurnāla *Karogs* redakcijas priekšvārds Nikolaja Bulmaņa rakstam „Dardedze” (*Karogs* 1996, 8:185).

2. Helēna Celmiņa. *Tivumā un tālumā*. Rīga, 2004:85.

KKS darbībai ir otrs ļoti būtisks rezultāts - Latvijas un trimdas rakstnieku, mākslinieku un kultūras darbinieku tieši kontakti. Kaut arī tie notika apstākļos, kādus diktēja PSRS VDK noteiktā kārtība, trimdas kultūrai radās ietekme uz kultūras procesu Latvijā. Šis rezultāts tādējādi bija pretējs padomju ideoloģijas izvirzītajiem mērķiem.

Vērtējot asās, joprojām līdz galam neatšķētinātās kolīzijas trimdas sabiedrībā, kuras izraisīja KKS darbība, jākonstatē, ka pastāv intelektuālā atsvešinātība starp politisko domāšanu un „kultūras/mākslas” domāšanu. Trimdas situācijā raksturīgs: 1) ir politisko cīnītāju tips, kuri vairāk tic VDK varenībai un profesionalitātei un mazāk – padomju sistēmā radītas mākslas, kultūras spējai būt pārākai un ietekmīgākai par speciālistu manipulācijām ar sabiedrību. Šīs domāšanas stingrākie pārstāvji noliedz iespēju, ka dzimtenes rakstnieki, kurus VDK sūta tikties ar Rietumu tautiešiem, nebūtu tautas nodevēji un trimdas ienaidnieki. Savukārt šī domāšanas tipa elastīgākie pārstāvji reālāk vērtē situāciju un motivāciju daudzveidību (Uldis Ģērmanis, Atis Lejiņš); 2) ir „kultūras cilvēku” tips, kuri uzskata, ka pastāv viena latviešu kultūra, kas ir augstāka par politiku un dzelzs priekškaru. Šī domāšanas tipa krasākie pārstāvji nepievērš politikai uzmanību, vismaz ārēji, un atsakās redzēt politiskas manipulācijas (Velta Toma, Valdis Krāslavietis). Vairums šī tipa kultūras cilvēku trimdā reāli apzinās politikas un speciālistu klātbūtni kultūras sakaros, taču saredz dzimtenes rakstnieku un kultūras darbinieku vidū sabiedrotos vai vismaz ar atzīstamu radošo potenciālu un kvalitāti apveltītas personības.

Veltas Tomas vēstules citiem trimdas rakstniekiem liecina, ka viņas „nepolitiskais” tonis saskarsmē ar Latviju ir tikai smalka taktika un dzejniece nav padomju režīma labvēle. Piemēram, raizēdamās par to, ka, publicējot *Jaunajā Gaitā* Rolfa Ekmaņa apceri par latviešu literatūras situāciju 1970. gadā, LPSR cenzūra un Latvijas KP ideoloģiskie uzraugi varētu sagādāt nepatīkšanas dzejniekiem, kurus Ekmanis slavē par latvisku patriotismu un nepaklausību partijas prasībām, Velta Toma raksta Valentīnam Pelēcim: *Ralfs [pareizi: Rolfs] Ekmanis esot uzrakstījis eseju par dzeju Latvijā, smalki iztirzājot zemtekstus, pasvītrotjot patriotismu, nemieru, etc., un JG to grib drukāt. Un es zinu, ka tiem tur tas kaitēs kā nāve. Un sākām debates, ar mani bij arī Rīgā bijusī Nonita Priedīte, jaungaitnieka sieva, O. Stumbra draudzene, kas piekrita man, biju ņēmusi viņu*

*līdzī apciemojot kolēģus. Mēs abas tikai saskatījāmies un raustījām plecus par salona patriotismu, kas mīt JG saimē. L. Zandbergs man piekrita, tomēr sakot: nu, visus 73 dzejniekus jau viņi uz Sibīriju neizsūtīs! – Padomā, Valentīn, kas par neļēgu, it kā viena izsūtīšana jau nebūtu traģiska diezgan! Un Knuts Skujenieks ir tikko atgriezies Rīgā, pēc 7 gadiem tur... Pat O.V. ir apdraudēts... L.Z. tad man solīja to Ekmaņa rakstu iedot, lai lasu pati. Laikam būs man jāraksta tam „profesoram”, jāved pie jēgas.<sup>3</sup>*

Pirmā domāšanas tipa pārstāvji – antikomunistiskie politiskie cīnītāji – bija toņa noteicēji trimdā un ieņēma vadošos amatus lielākajās latviešu organizācijās, noteica un paši veidoja lielāko latviešu laikrakstu redakciju politiku. Tie bija vairāki vecākās paaudzes bijušie Latvijas valstsvīri un partiju politiķi, piemēram, Pēteris Lejiņš, Alfrēds Bērziņš, Ādolfs Klīve, Ādolfs Bļodnieks, militāristi, piemēram, Vilis Hāzners, Aleksandrs Plensners, garīdznieki, piemēram, arhibīskaps Arnolds Lūsis, kā arī jaunāka gadagājuma trimdas politiķi: Oļģerts Pavlovskis, Tāivaldis Kronbergs u.c. Šie politiķi pārstāvēja un noteica trimdas latviešu vairākuma viedokli. Lielo latviešu organizāciju vadībā ļoti reti sastopami līderi, kuri atklāti atzīst vai pieļauj domu, ka tādi Latvijas dzejnieki kā Imants Ziedonis, Jānis Peters, Māris Čaklais ar savu darbu pamatā kalpo latviešu tautas interesēm. Tāds ir, piemēram, jaunākas paaudzes trimdas politiķis Ilgvars Spilners.

Viens rets piemērs liecina, ka arī *Daugavas Vanagu* vecākajā paaudzē bija atšķirīgi viedokļi par okupētās Latvijas dzejnieku „sarkanumu” un KKS vienpusīgo nozīmi. 1976. gadā Petera dzejas vakarā ASV Kalamazū *Daugavas Vanagu* apvienības priekšnieks Alfrēds Minka publiski saka šādus vārdus: *Bet – vienu es dzirdēju jūsu dzejā, kas man ļoti patika – bija: „Mans svētākais vārds ir „Latvija”. Ja tas tā paliek, tad mēs dzīvosim kā draugi vēl – kamēr varbūt būs savādāki laiki, kad mums nebūs jānervozē vienam pret otru – man personīgi nav. Ja tas tā ir, es jums sniedzu roku.<sup>4</sup>* Lielākajā ASV latviešu avīzē *Laiks* parādījās nelabvēlīgas atsaukmes par šo dzejas vakaru, kurās bija noklusēta DV apvienības priekšnieka pozitīvā attieksme. Daži klausītāji, piemēram, Aivars Ruņģis, rakstīja *Laika* redakcijai polemiskas vēstules, kurās norādīja uz DV priekšnieka

3. Velta Toma vēstulē Valentīnam Pelēcim 1969.8.VIII - RTMM V.Pel 54/5

4. Aivars Ruņģis. *Raksti - Studiju Grupas Biļetens no 1964. līdz 1977. gadam.* Autora faksimilizdevums, 1996:36.



Imants Tillers. *Runā daba: CM.* 2010. Akrils, gūša uz 16 audekliem. 143 x 102 cm  
Par mākslinieku skat. 39. - 40. lpp.





vārdiem un rīcību, bet *Laika* redakcija šo epizodi turpināja rūpīgi slēpt no lasītājiem, tā vietā akcentējot vakara gaitā it kā notikušo dažu klausītāju demaršu pret viesiem Jāni Peteru un Jāni Aneraudu, liekot runāt pie Latvijas un ASV karodzinājiem un celties kājās, skanot *Dievs, svētī Latviju!* Konservatīvajiem stingrās stājas politiķiem attieksmē pret LPSR literatūru dominē aizdomas, pat pārliecība, ka literatūras process dzimtenē veic rafinētus partijas un čekas uzdevumus. Piemēram, viens no *Daugavas Vanagu* līderiem, ASV dzīvojošais politiķis, sovjetologs, propagandists, bijušais Latvijas armijas un latviešu leģiona virsnieks, majors Vilis Hāznerns<sup>5</sup> avīzē *Latvija Amerikā* 1982. gadā norāda, ka čeka mērķtiecīgi cenšas radīt pārliecību, ka Rīgas vai vispār Latvijas rakstnieku, dzejnieku vai pat partijas biedru publicējumos vai izteicienos atrodami dažādi „zemteksti”, kas pauž par latviešu nacionālisma izpausmēm dzimtenē. Tādus arī trimdā daži „speciālisti” spēj atrast.<sup>6</sup> Šis piemērs ir antitēze *Jaunās Gaitas* aprindu, arī literatūrzinātnieka Rolfa Ekmaņa redzējumam par literatūru Latvijā.

Konservatīvās stingrās stājas pārstāvji ir ne vien politiķi, bet arī daži dzejnieki un rakstnieki. No profesionāla līmeņa dzejniekiem tāds ir Andrejs Eglītis, kurš ir pret LPSR dzejnieku publicēšanu trimdā. To viņš nosauc par „čekistu” pārdrūkšanu: *Pamatā jāliek cilvēks – par ko viņš cīnās, mērķis. Un ne dzeja vien, un jautā: Vai slepkavnieks un mūsu brīvības idejas apkarotājs publicējams Ceļa Zīmēs tikai tāpēc, ka viņš uzrakstījis labu dzejoli?*<sup>7</sup> Eglītim nav iebildumu pret viena otra piemēra publicēšanu – taču tas nevar būt dominētais virziens. Andrejs Eglītis ieblīst pret Ziedoņa un Vācieša centieniem dzejas vārdā (...) *apvienot dzejoņus slepkavniekus ar dzejotājiem, kuri cīnās par citu karogu. Atšķirībā no Ziedoņa un Vācieša darbiem Eglītis augstu vērtē Vizmu Belševicu, kuras krājumā Gadu gredzeni redz skaidru pozīciju un drosmi – ne tā kā partijas kandidāti I. Ziedonis, O. Vācietis u.c.*<sup>8</sup> Viņš pat novērtē krājumu *Gadu gredzeni* kā pārāku par *Ivaskas, Kraujietes, Zemdegas dzejoļu krājumiem*. Bet arī Belševicu Eglītis neiesaka publicēt. *Slavēsim V. Belševicu svešumā? Tas nozīmētu biļeti uz Sibīriju viņai.*<sup>9</sup>

5. Vilis Arveds Hāznerns (1905-1989)

6. Vilis Hāznerns. „Par disciplīnas jautājumiem.” *Latvija Amerikā* 1982.25.IX.

7. Anita Rožkalne. *Palma vējā*. Rīgā, 1997:163.

8. Turpat.

9. Turpat

Literatūras zinātniece Anita Rožkalne savā grāmatā *Palma vējā* norāda, ka sakaru noliegums balstījās ne tikai uz bailēm no „čekas”. Asās diskusijas Rožkalne iesaka ne vienmēr uztvert kā tikai politiskas diskusijas – tās rāda pagurumu, spēku izsīkumu, tās atklāj bailes no, varētu pat teikt, konkurences, par kādu kļūst Latvijas latviešu māksla. Trimdinieku vēstulēs, kuru fragmentus publicējusi Rožkalne, vairākkārt minēts, ka trimdas rakstnieku darbi kļūst mazāk populāri, salīdzinot ar Latviju dzīvojošo rakstnieku darbiem.<sup>10</sup> Vēl viens aspekts, ko uzsvēr literatūrzinātniece: *Ne tikai tiešas bailes no padomju aģentiem, no savervēšanas, no kompromitēšanās, tāpat kļūst par galveno bailu avotu vēlākajā trimdas posmā. Jāsecina, ka daudz lielāku iespaidu iegūst pašas trimdas noslēpšanās un iekšējās pretrunas, kuras arvien spēcīgāku izpausmi gūst attieksmē pret Latvijā dzīvojošajiem kultūras darbiniekiem. Vitālākā, par sevi pārliecinātākā trimdas daļa lūkojas uz Latvijas kultūru kā uz ierosmes un perspektīvas avotu. Neelastīgākā – tiecas to noliegt un aizliegt.*<sup>11</sup>

Stingrās stājas pārstāvju viedoklim ir noteikta motivācija, kuru raksturo pozitīvas atmiņas par pirmsskara Latviju, sāpes un rūgtums par tās zaudējumu, apņēmība ilgi un metodiski strādāt, lai panāktu tās atgūšanu, no Baigā gada mantots šoks, kuram trimdā līdzi nāk čekas tēls, pret kuru vienmēr jācīnās no jauna. Raksturīgs piemērs ir trimdā populārais stingrās stājas pārstāvis Vilis Hāznerns, kura pagātnē ir čekas arests 1941. gada jūnijā un laimīga izglābšanās no sakropļošanas un nošaušanas Rīgas centrālcietuma pagalmā, tikai pateicoties Sarkanarmijas un čekistu bēgšanai no vācu armijas, pametot ieslodzītos bez uzraudzības. Dzīvojot trimdā, Hāznerns aktīvi pētīja un publicēja atmaskojošas ziņas par padomju represīvo iestāžu briesmu darbiem Padomju Savienībā.<sup>12</sup>

10. Turpat: 171.

11. Turpat: 172-173.

12. Kā viens Rietumvalstu finansētās Komitejas Latvijas Brīvībai darbiniekiem, Vilis Hāznerns piedalījies iesnieguma izstrādāšanā un iesniegšanā ANO komitejai par vergu darbu (Committee on Forced Labor) PSRS ieslodzījuma vietās, šai nolūkā intervējis no gūsta atgriezušos vācu karavīrus, iegūstot informāciju gan par *GULag* nometnēm, gan par tajās ieslodzītajiem latviešiem. Gatavojis ASV Kongresa komisijām liecības par apstākļiem, kādos notika Latvijas okupācija 1940. gadā, gatavojis propagandas publikācijas žurnālā izdevumos *Life*, laikrakstā *The New York Times* u.c. Rietumu preses izdevumos, strādājis radioaidījumu sagatavošanā raidīšanai uz Latviju, bijis Radio Brīvība Latviešu redakcijas ārštata līdzstrādnieks, pētījis apstākļus Latvijā un rakstījis publikācijas PBLA gadagrāmatā *Latvija Šodien*. Autors sabiedriski vēsturiskām grāmatām *Varmācības torņi* un *Laiks, telpa, laudis*.

Savā DV priekšnieka runā Latvijas valsts svētkos Ņujorkā 1971. gadā Hāzners, runājot par kultūras stāvokli okupētajā Latvijā, uzsver: *Par spīti Maskavas un viņas ielikteņu pūlēm, latviešu tautas nacionālās pastāvēšanas un saglabāšanas instinkts nav apslāpēts. Latviešu kultūras vērtību nosargāšana un jaunrade visumā iet pa tautai vēlamo tradīciju ceļu. Latviešu kultūras darbinieki dzimtenē nav nokausēti, par spīti daudziem ierobežojumiem un grūtībām.*<sup>13</sup> Tālāk, runājot par trimdinieku iespējamo palīdzēt tautai Latvijā, Hāzners teic: *Tā kā mūsu kaujas lauks Rietumos ir stipri ierobežots, tad bieži parādās uzskats, ka būtu vajadzīga sadarbība uz plašākas bāzes ar tautu dzimtenē. Te mums var būt divi partneri – režīma noteicēji un pati tauta. Okupācijas varas nesēji mums ieteic akceptēt iekārtu, kāda tagad pastāv Latvijā. (...) ...tur ir vienīgi sveša okupācijas vara, kas varmācīgi laupījusi mūsu tautai tās lielākās vērtības – brīvību un neatkarību. (...) Tāpēc ar okupācijas varas nesējiem mūsu gods nemaz neatļauj runāt.* Runā teiktais liecina, ka DV priekšniekam ir pozitīvs priekšstats par dzimtenes kultūras darbiniekiem. Tomēr ir iemesli, kas liek arī kultūras darbiniekus uzskatīt par „okupācijas varas nesējiem”. Viļa Hāznera un viņa līdzgaitnieku priekšstatu par to, kas ir LPSR Kultūras sakaru komiteja un kā pret to jāizturas, noteica ne vien citētajā fragmentā izteiktais apsvērums, bet vēl vairāk fakts, ka 1960. gados KKS vārdā izdotajās brošūrās *Kas ir Daugavas Vanagi* u.c., tiek nomelnoti aktīvi trimdas organizāciju darbinieki, kuri kaitē PSRS interesēm. Balstoties uz melīgajām brošūrām kā uz vēstures avotiem, Rietumu preses žurnālisti sāka meklēt sensācijas par to, ka brīvības zeme ASV devusi patvērumu „nacistiskajiem kara noziedzniekiem”.

Viļa Hāznera vārds ir viens no tiem, kuri tiek apmeloti kā II Pasaules kara noziedznieki. 1978. gadā pret Hāzneru tiek uzrādīta safabricēta apsūdzība. Vilis Hāzners un viņa advokāts Ivars Bērziņš visas apsūdzības atspēko un pierāda liecību melīgumu. Saprungta un pazemojoša tiesāšanās notiek līdz 1984. gadam, kad ASV tiesa Hāzneru pilnībā attaisno.<sup>14</sup> Taču Latvijās KKS publikācijās Vilis Hāzners un citi *Daugavas Vanagi* joprojām tiek apsaukti par asiņainiem bendēm, kuriem ASV imperiālisms dod darbu un pajumti. Šādā ķēngū rakstā Hāznera

vārds vēl ir lasāms pat 1988. gada KKS kalendārā (sagatavots 1987. gadā)<sup>15</sup>. Hāzners pieder pie tās trimdas sabiedrības daļas, pret kuru KKS darbības plānotāji paredz izturēties tikai konfrontējoši. Tāpēc ir saprotami, ka *Daugavas Vanagu* attieksme arī pret rakstniekiem, kuri pieder tai pašai neapšaubāmi naidīgajai organizācijai, ir vismaz neuzticīga.

Alfrēds Bērziņš savā rakstā „Nepieciešama apdomība un mērenība”<sup>16</sup>, kas tapis pēc Jāņa Petera un Raimonda Paula vizītes ārzemēs, uzsver: *Latvijas kultūras pārstāvji, kas no okupētās Latvijas ieradās ASV u.c., nav brīvi cilvēki, kas pie tautiešiem svešumā ieradušies pēc savas gribas, lai ar tiem tiktos un pārrunātu jautājumu, kas visiem latviešiem kopīgs zīmējoties uz latviešu kultūras sargāšanu, kopšanu un jaunradi. Viņi ir okupācijas varas sūtīti un tas jau pasaka visu.* Alfrēds Bērziņš skaidri un nepārprotami norāda uz mērķiem, kurus sev izvirzījis kultūras sakaru biedrība, t.i., 1) *sniegt maldīgu informāciju mazāk zinošajiem, sevišķi no jaunās paaudzes vidus, par patiesu dzīvi okupētajā tēvzemē, tā cenšoties radīt iespaidu, ka vismaz latviskās kultūras laukā tur var izpausties brīvi un sasniegt arī ievērojamas cienīgas rezultātus, 2) sašķelt latviešu sabiedrību svešniecībā, par ko raksta autors, krietni norūpējies, bilst: *Ja ar no virspuses tik nevainīgu kultūras sakaru palīdzību okupantiem izdotos radīt neuzticību un pat šķelšanos paaudžu starpā, mūsu spēki tiktu lielā mērā vājināti.*<sup>17</sup>*

1982. gadā publicēts Viļa Hāznera raksts „Par disciplīnas jautājumiem”, kurā teikts: *Mums, Daugavas Vanagiem, nekādā gadījumā nedrīkstētu būt pieņemama dažādu čeka dienestā esošo personu aicināšana ciemoties mūsu mājās, rietumu augstākās mācību iestādēs, viņu piedalīšanās sarīkojumos, viņu cildināšana mūsu jaunatnes organizāciju sanāksmēs. Nevar pirmā vietā likt Latvijā radušos kultūras vērtību iztīrīšanu, atstājot novārtā vai nemaz nepieņemot mūsu trimdā radušās kultūras vērtības, kā tas jau ir noticis 2x2 nometnēs, Mičigenas studentu centrā un vēl citur, kur literāro vai citu darbu iztīrīšanā pirmā vieta ierādīta Ziedonim, Peteram, Paulam un citiem, kā tas bijis arī „Jaunās Gaitas” aprindās, vasaras*

13. Vilis Hāzners. *Varmācības torņi*. 1. sēj. Atmiņas. Lincoln, Nebraska, ASV: Vaidava, 1977:643.

14. Vilis Hāzners. *Varmācības torņi*, 2. sēj. „Kaŗa noziedznieka” stāsts. Vaidava, 1985: 515.

15. B. Pudele. „Latviešu reakcionārā emigrācija ASV imperiālistisko aprindu pavadā”. *Latvija-88*. Latvijas PSR starptautisko sakaru gadagrāmata. Rīga: Avots, 1987:168.

16. Alfrēds Bērziņš. „Nepieciešama apdomība un mērenība”. *Laiks* 1976.22.XII:10.

17. Turpat.



vidusskolās, rakstnieku un mākslinieku sa-  
nāksmēs, pilnīgi ignorējot mūsu trimdas  
kultūras vērtību devumu.<sup>18</sup> Hāzners, apšau-  
bot trimdas literātu aprindās sastopamo uz-  
skatu, ka dzejnieku darbos Latvijā ir zem-  
tekstos slēpts nacionālisms, apgalvo pat, ka  
dzimtenē jaunatne šo „bazūnistu” darbos  
nekā tamlīdzīga (pat dzimtenes pagrīdnie-  
ki) neatrod!<sup>19</sup>

Preteji šai konservatīvajai politikai izšķiro-  
ša nozīme saskarsmes sekmēšanā bija otrā  
domāšanas tipa pārstāvjiem, kuri trimdā  
akcentēja kultūras sakaru iespējamus pozi-  
tīvos aspektus. Šī domāšanas tipa, t.i., vie-  
nas latviešu kultūras aizstāvju, motivāciju iz-  
saka Lalita Muižniece: ...domāju, ka mūsu  
tauta ir par mazu, lai mēs varētu atļauties  
neizšķirt mākslu no diletantisma un propa-  
gandas (vienalga, kurā pusē) un savus dzej-  
niekus un māksliniekus no okupantiem un  
mākslas spēka ārdītājiem.<sup>20</sup>

Trimdas intelektuāļu un kultūras darbinie-  
ku aizstāvētais uzskats par „vienu kopēju  
latviešu kultūru”, par kultūras darbu, kas  
stāv augstāk par politisko propagandu, at-  
spoguļojas arī citās apcerēs. Izcilais folklo-  
rists, teologs un publicists Haralds Biezais  
savā rakstā „Latviešu kultūra okupētajā Lat-  
vijā un trimdā” uzsver, ka bieži vien esam  
pacēlušī politiskās pretīšķības pāri kultū-  
ras patiesībām<sup>21</sup>, tādējādi degradējot pašus  
kultūras darbiniekus, neņemot vērā, ka ne  
trimdas, ne dzimtenes propaganda nav au-  
tonoma kultūras darbinieka cienīga. Kā uz-  
skata Biezais, dzimtenes kultūras iepazīšana  
ir nepieciešama divu apstākļu dēļ: 1) mūsu  
jaunatne un nākamā paaudze. Brīvība nav  
tukšs jēdziens. Brīvība nav jāaizstāv un par  
to nav jācinās, ja aiz tās vispār nav kultūras  
vērtību, ko aizstāvēt. Un tāpēc jaunatnei ir  
jāapzinās, ka latviešu tauta kā asins un kul-  
tūras kopība rada kultūru, ko nekādi aizka-  
ri nevar sašķelt; 2) mēs gribam būt tik lepni  
un piederēt brīvajai pasaulei. Brīvā pasaule  
nepazīst šķēršļus, kurus var radīt kādas po-  
litiskas doktrīnas kultūras darbā.<sup>22</sup>

Anglijā dzīvojošais literatūrvēsturnieks Jā-  
nis Andrupš žurnālā *Ceļa Zīmes* 1970. gadā

18. Vilis Hāzners. *Latvija Amerikā* 1982.25.IX.

19. Turpat.

20. Lalita Muižniece. Skat. Aivars Ruņģis. *Raksti - Studiju  
Grupas Biļetens no 1964. līdz 1977. gadam*. Autora  
faksimilizdevums, 1996:34.

21. Haralds Biezais. „Latviešu kultūra okupētajā Latvijā  
un trimdā.” No: *Kongresa materiāli*. Stokholmā:  
Zviedrijas Latviešu centrālā padome, 1967:27.

22. Turpat.

publicē apceri „Viena latviešu kultūra”, no-  
rādot, ka trimdiniekam nav iemesla ignorēt  
Latvijā radītās kultūras vērtības, jo tajās nav  
nekā komunistiska, tieši otrādi - tās radušās,  
izolējoties no kumūnisma un krieivināšanas.  
Ja tās aizmirstam, mēs palīdzam arī no savas  
puses celt un stutēt nožēlojamo dzelzs aiz-  
karu.<sup>23</sup> Arī Anšlavs Eglītis pauž līdzīgu vie-  
dokli – kamēr eksistēs latviešu valoda, būs  
tikai viena latviešu kultūra, neskatoties uz  
krievu pūlēm to saskaldīt. To jau gluži labi  
saprot arī paši turienieši, lai gan nevar pub-  
liski pasludināt.<sup>24</sup>

Atšķirīga gan ir trimdinieku izpratne par to,  
kā šo vienotās kultūras ideju realizēt. Har-  
alds Biezais par trimdas latvieša galveno  
pienākumu izvirza saprast un vērtēt objek-  
tīvi un bez aizspriedumiem visas kultūras  
vērtības, ko rada latviešu tauta,<sup>25</sup> kā galve-  
no pamatojumu minot, pirmkārt, jaunatni,  
kurai jāapzinās, ka latviešu tauta rada kul-  
tūru, ko nekādi dzelzs aizkari nevar sašķelt,  
un, otrkārt, piederību brīvajai pasaulei, kura  
nepazīst šķēršļus, ko var radīt kādas politis-  
kas doktrīnas kultūras darbā. Piederība brī-  
vajai pasaulei ir spēcīgs arguments, jo uz-  
rāda galveno atšķirību okupētajā dzimtenē  
un trimdā – cenzūras neesamību, kas ne-  
apspiež domas lidojumu un neliek nemitīgi  
domāt par savu izteikto spriedumu sekām.

Uz vienas, apvienotas latviešu kultūras ek-  
sistences atzišanu virzīja arī starptautiskā  
kultūras pasaule. Piemēram, strādājot ar  
latviešu literatūras tulkošanas jautājumiem  
un sazinoties ar citu tautu apgādiem, nere-  
ti izrādījies<sup>26</sup>, ka, runājot par kādām latviešu  
literatūras darbu izlasēm citu tautu valodās,  
šādu izlašu satura prasība vispirms ietver  
Latvijā, t.i., tautas pamata zemēm radušos  
darbus, kamēr par kādas trimdas literatūras  
eksistenci cittaunieši bijuši jāpārlicina. Tā-  
tad, ja trimdas sabiedrība vēlētos palikt ti-  
kai kā kāda atsevišķa daļa, tad daļēji zaudē-  
tu iespēju ar kopējo latviešu veikumu iepa-  
zīstināt pasauli.

Spilgts otrā, proti, vienas latviešu kultūras  
domāšanas, tipa pārstāvis ir Valentīns Pelē-  
cis. Viņš kā viens no pirmajiem tiek nodē-  
vēts par koeksistenciālistu (trimdas izpratnē

23. Jānis Andrupš. *Ceļa Zīmes* 1970, 44:52.

24. Anšlavs Eglītis vēstulē Valentīnam Pelēcim 1974.29.V  
- RTMM V.Pel K 20.

25. Haralds Biezais. „Latviešu kultūra okupētajā Latvijā  
un trimdā.” No: *Kongresa materiāli*. Stokholmā:  
Zviedrijas Latviešu centrālā padome, 1967:27.

26. Valija Ruņģe. „Trimdas gara dzīve: fainomens „par  
sevi“ vai daļa visas latviešu tautas kultūras?” *Jaunā Gaita*  
158(1986):3-9.

– persona, kas samierinās ar LPSR pastāvēšanu un necinās pret to). 1964. gadā žurnāla *Tilts* Nr. 64/65 ievietots Pelēča raksts „Mūsu bēgulības divdesmit gadi”, kurā viņš pauž savus argumentus par labu trimdinieku braucieniem uz Latviju, piemēram, katram, kam līdzekļi atļauj un ir vēl mīlestība, ilgas un vēsturiska nojēga savas tautas likteņos, vajadzētu šo grūto atkalredzēšanās ceļu uzņemt. Ne ar šaubām, ne ar bailēm, ne ar plātību par šejienes dzīves standartu, bet ar sirsniību, cilvēcību un cilvēkam iesējamo patiesību pret pagātni, tagadni un nezināmo nākotni.<sup>27</sup> Savukārt žurnālā *Tilts* (Nr.66/67) Valentīns Pelēcis uzrakstījis emocionālu un aizstāvības runai līdzīgu ievadrakstu Monikas Zariņas atmiņu stāstījumam par neseno Latvijas apciemojumu. Jāņem vērā, ka Monika Zariņa un viņas vīrs Guntis Zariņš lielā trimdas sabiedrības daļā tika uzskatīti par „savaņgotiem” čekas aģentiem. Drīz vien *Daugavas Vanagu Mēnešrakstā* (1965,1) publicēta trimdas literatūrzinātnieka un kriķi Jāņa Rudziša apcere „Starp koeksistenciālismu un mekkārtiismu”<sup>28</sup>, kurā paustas divas bīstamākās parādības trimdā: koeksistenciālisms<sup>29</sup> – „brāļoššanās” ar Latvijas cilvēkiem, mekkārtiisms – sīkumaina, pārspīlēta nodevēju un spiegu meklēšana pašu trimdinieku vidū. Iepriekšminētos Pelēča rakstus Rudzītis nodēvē par visu mūsu koeksistenciālistu kredo, plaši tos citējot. Diemžēl Pelēča atbildes vēstuli *Daugavas Vanagu Mēnešraksts* nepublicēja.

Valentīnu Pelēci interesē Latvijas kolēģi – rakstnieki. Viņš, pamatojot savu pārliecību par sakaru nepieciešamību, 1960. gadu sākumā norāda, ka Latvijā rakstnieki un žurnālisti dalāmi trīs grupās: *Vienā ietilpināmie, kas ar šķietamu patiku, bez garas domāšanas, salīda padomju varas paspārnē jau 1940. gadā. Otrā, kas dzīvi atgriezušies no deportāciju vietām, kā arī, kas, sabrūkot vācu okupācijai 1944. gadā, nepaguva vai nevēlējās atstāt Latviju. Trešajā – jaunie, kas izauguši padomju varas gados.*<sup>30</sup>

27. Skat. Jānis Rudzītis. „Starp koeksistenciālismu un mekkārtiismu.” *Daugavas Vanagu Mēnešraksts* 1965,1:41.

28. Mekkārtiisms (McCarthyism) – ASV senatora Makartija (Joseph R. McCarthy) ierosināta un organizēta politisku, administratīvu un tiesisku represiju kampaņa pret kreisi noskaņotiem vai aizdomās par antiamerikānisku darbību turētiem cilvēkiem un organizācijām 20. gs. 50. gadu pirmajā pusē.

29. Koeksistence = politiska līdzāspastāvēšana. *Svešvārdu vārdnīca*, Rīgā: Jumava, 1999:362.

30. Valentīns Pelēcis. „Viņi un mēs”. *Brīvais Vārds* 1962,6:4.

Īpaši Valentīns Pelēcis vēlas rast kontaktus ar trešo grupu – jaunajiem, jo tie, pateicoties jaunības nemieram, kā arī visā pilnībā neatcerēdamies Latvijas brīvības dienas, sāk savus mūžus bez tā traģiskā smaguma, kas guļ vecās paaudzēs dvēselēs. (..) Viņi melo propagandas vajadzībai, bet savā starpā redzīgākie atļaujas debatēt, vai komūnisms tiešām nav iespējams bez meliem.<sup>31</sup> Vēstulē Gunaram Saliņam Pelēcis raksta: Ar tiem Latvijas brāļiem jau nelaime tā, ka Maskavas ieceltie kučieri ilksij pāri raudzīties daudz neatļauj. Tas arī mums jāsaprot, ka viņu sakari ar mums tiek atļauti tikai propagandas nolūkos, bet es nešaubos, ka starp šiem kroņa maizītes ēdājiem var atrast arī literātus, kas atļautajā „propagandas aplociņā” tomēr mēģina atrast iespējas, lai kaut ar pavisam „nemanāmu zīmju” palīdzību liktu mums izprast viņu mānīcībai pakļautās literatūras strupceļu, un ne ar mūsu patriotisko propagandistu un pagātnes pielūdzēju trimdinieciski rūgto ironiju, bet ar vietas, laika un apstākļu tiešamības novērtējumu pāri jebkādam propagandām.<sup>32</sup>

Tomēr sava taisnība ir arī Jāņa Peniķa vēstulē, kas adresēta Rolfam Ekmanim, Uldim Ģermanim, Gunaram Irbem, Valdai Melngaiļei, Valentīnam Pelēcim, Olafam Stumbram: *Mēs visi pavadām samērā daudz sava brīvā un nebrīvā laika, mēģinot kaut cik sekot attīstībam Latvijā; mēs visi pavadām diezgan daudz stundas, apmainoties vēstulēm, kur varbūt pati biežākā tēma ir jaunākais iespaids, fragments, ziņa, bauma par to un to Latvijā; tajās retajās reizēs, kad mums iespējams satīties, saruna atkal aizpeld uz to pašu. Un tomēr, par spīti mēģinājumiem lasīt un sekot un salīdzināt, ir sajūta (vismaz man ir tāda sajūta), ka mēs arī labākajā gadījumā sataustām tikai fragmentus, ka mūsu iespaidi bieži vien ir apmēram tādi, kā četru aklo apraksts par ziloni indiešu pasākā.*<sup>33</sup>

Vērā ņemams un analizējams ir trimdas sabiedrībā pastāvošais t.s. kultūras sakaru sindroms, kuru piemin Valija Ruņģe, analizējot faktoros, kas apdraud ārpus Latvijas esošo literatūru un gara dzīvi<sup>34</sup>. Kā atzīst raksta autore, tas gan ir visai mīklains jautājumu

31. Turpat.

32. Valentīns Pelēcis vēstulē Gunaram Saliņam 1967.4.V - 1967 RTMM 515790, G.Sal K1/3

33. Jānis Peniķis vēstulē Valentīnam Pelēcim 1971.4.IV - RTMM 555881

34. Valija Ruņģe. „Trimdas gara dzīve: fainomens 'par sevi' vai daļa visas latviešu tautas kultūras?” *Jaunā Gaita* 158(1986):3-9.

komplekss, kurā esam apmaldījušies kā apburtā dārzā, jo tā ietvaros bieži tiecamies izvērtēt to, kas pašreiz nav izvērtējams, proti, mēs tiecamies pasludināt, kāda politiska nosliece (patiesa, piedēvēta vai spēlēta) ir šādam vai tādām kultūras darbiniekam Latvijā. Šī kultūras sakaru sindroma vajāti, mēs bieži vien noraidām nevien kultūras vērtības, kas radušās Latvijā, bet bez liekas domāšanas grasāmies izraidīt no sava vidus savas puses jaunās paaudzes, ja tās interesējas par kultūras jaunradi Latvijā. Visai asprātīgi un precīzi sagrupētajos faktoros Ruņģe min arī vālodzes sindromu, kas arī attiecināms uz trimdas sabiedrības daļas nostāju pret kultūras procesiem okupētajā Latvijā. Autore uzskata, ka, ja par šiem procesiem tiek vispār runāts, tad visvairāk izteikts negatīvu, kritisku viedokļu, pārāk maz mēģinot iedziļināties apstākļos, kādos jāstrādā rakstniekiem Latvijā, vai arī prasot no viņiem toreizējā situācijā neiespējamu rīcību, paši nostādamies „pa gabalu” – kā vālodze, kas, Daugavu rokot, arī stāvēja malā, lai nentraipītu dzeltenās bikses.<sup>35</sup>

Atšķirībā no pirmā viedokļa pārstāvjiem raksturīgās ticības VDK varenībai, profesionālismam un neticības LPSR režīma atzīto, privilēģēto rakstnieku un mākslinieku spējai, kā arī gribai darboties atšķirīgi no komunistu un VDK noteiktajiem mērķiem un uzdevumiem otrā viedokļa pārstāvji saskatīja Latvijas radošajā inteligencē sabiedroto, ar kuru ir ne vien iespējams, bet ļoti vēlams sadarboties, cīnoties par kopīgu mērķi – tautas saglabāšanu, legāliem līdzekļiem atbalstot tautas pastāvēšanai nepieciešamo literatūru un mākslu.

Jautājumā par to, kas vairāk veicinājis Latvijas neatkarības atgūšanu – „stingrā stāja” vai „sakari”, jāsecina, ka bija vajadzīgi gan viens, gan otrs virziens. Pateicoties vieniem, tika saglabāts Latvijas valsts *de iure* statuss un ASV neatzišanas politika Latvijas iekļaušanai Padomju Savienībā. Savukārt otrie, sadarbojoties nevis tikai ar drosmīgajiem disidentiem, bet vairāk ar Latvijas kultūras eliti, nodrošināja, ka ilgākā laikā varēja notikt integrēšanās starp rakstniekiem trimdā un Latvijā.

Paradoksāli, ka kultūras sakari nenotiktu, ja trimdas politiskā vadība tiem nepretotos. Rakstnieks Guntis Zariņš to apzinājās jau 60. gadu sākumā. Vēstulē (kas gan paliek

nenosūtīta) domubiedram Ināram Brēdriham<sup>36</sup> Zariņš raksta: *Man liekas, ka mēs nekādā gadījumā nedrīkstam aizmirst vienu lietu: ja beigs eksistēt mūsu labā spārna prese un totalitārie uzskati, tad nebūs vajadzīgi „kultūras sakari”, un līdz ar to vienīgais logs, ko krievi atvēruši – būs aizsists. Tev rakstu tik atklāti, jo ceru (daļēji zinu), ka Tu manus izteicienus nedarīsi zināmus plašām aprindām. (..) Manī nav rūgtuma (..) pret tiem, kuri man uzbrūk, jo bez šiem uzbrukumiem nebūtu iespējas Latvijā brīvi kustēties.*<sup>37</sup> No Zariņa teiktā izriet, ka trimdas politiskās vadības lielā pretestība bija svarīga un nepieciešama latviešu kultūras sakaru atļaušanai un veicināšanai no Padomju Savienības puses.

Spēcīgākās latviešu trimdas organizācijas – *Pasaules brīvo latviešu apvienība* (PBLA), *Daugavas Vanagi*, *Amerikas Latviešu apvienība* (ALA), *Latviešu nacionālā apvienība Kanādā* (LNAK) pieņēma lēmumus, ka sadarbošanās ar KKS, kā arī okupētās Latvijas apmeklēšana nav vēlama, un personām, kas ir kādas trimdas organizācijas valdēs, pirms Latvijas apmeklēšanas ir jāatkāpjas no amata. Trimdai bija politisks mērķis – Latvijas neatkarības atjaunošana *de facto*. Lai neapdraudētu Latvijas valsts *de iure* statusu, minētās vadošās organizācijas konsekventi aizstāvēja uzskatu, ka attiecībās ar LPSR oficiālajiem pārstāvjiem, arī ar KKS ir pieļaujama tikai konfrontācija. Tikai Atmodas laikā (1989) noliedzošās rezolūcijas tika mainītas.

Savukārt trimdinieku grupa, kas 20. gs. 50. gadu beigās, 60. gadu sākumā piederēja pie jaunākas paaudzes, piemēram, t.s. jaungaitnieki – trimdā izdotā kultūras un literatūras žurnāla *Jaunā Gaita* veidotāji, izvērtējot komunistu režīma draudus un Aukstā kara perspektīvas, izvirzīja citu taktiku – atmet varbūtību, ka Latvijas neatkarība tiks atgūta militārā cīņā, un veltīt pūles latviešu valodas, literatūras un kultūras saglabāšanai un stiprināšanai Latvijā, iesaistoties kontaktos ar Latvijas garīgo eliti, izvairoties no atklātām politiskām diskusijām, tādējādi mazinot un neitralizējot latviešu asimilācijas draudus ilgtermiņā.

Turpinājums sekos

35. Turpat.

36. Inārs Brēdrihs (1930-1991) – dzejnieks un literatūrkritiķis.

37. *Karogs* 2000,2:185.

Franks Gordons

## LATVIJI, JŪDI, VĀCI: SIEVIETES UN GARA DZIRKSTIS

Neesmu teātra fans, bet ļaužu, lietu un vietu sakarības aizrauj elpu. Viela jaunam Šekspīram!

Skatot tīmeklī Maskavas progresīvo, demokrātisko žurnālu *Novoye Vremya/Moscow Times*, uzdūros – laidienā, kas veltīts Baltijas okupācijas 70. gadskārtai – intervijai, ko sniedzis Ādolfs Šapiro, ilggadējais Rīgas Jaunatnes teātra režisors, kurš vēl arvien nevar piedot Raimondam Paulam, savulaik kultūras ministram, šī teātra slēgšanu 1992. gadā. Šapiro, ieradies Rīgā no Harkovas 1962. gadā, 30 gadus no vietas vadīja Jaunatnes teātri, kur spožu slavu iemantoja viņa iestudējumi gan latviešu, gan krievu trupā. Nu jau 18 gadus Ādolfs Šapiro ir lūgts, gaidīts un cienīts viesrežisors Maskavas, Pēterpils un Tallinas teātros. Manuprāt viņš – šoreiz visnotaļ pozitīvā ziņā – uzskatāms par kosmopolītu, un Latvija viņa personā zaudējusi cilvēku, kas pasaulē nesa Dievzemītes labo vārdu.

Un lūk, lasot tīmeklī Šapiro interviju, ieraudzīju foto ar lakonisku tekstu: *A. Šapiro cieš pie A. Lācis un B. Reicha*. Manas acis izpletās: vai tad Ādolfs Šapiro paguva šos abus vēl skatīt vaigu vaigā, runāt ar viņiem? Gandrīz kā aizkapa rēģi...

Parakņajos mājas arhīvā, paceļoju tīmeklī, atsvaidzināju atmiņu – un pacēlās aizkars, un pavērās treju tautu – latvju, jūdu, vācu mijiedarbības panorāma, talanti un terors, fanātisms un kaislības – un sievietes, kuru vidū zaigoja, vaņģoja, žilbināja Asja Lācis.

1924. gadā Kapri salā šai sievietē iemīlējās Vācijas žīdu izcelsmes literāts un filozofs

Valters Benjamins (kurš 1940. gadā, bēgdams no *Gestapo*, devās pašnāvībā). Par šīs sievietes uzticīgu, bezgala pacietīgu un pašreizēdīgu pavadoni, pielūdzēju, partneri un draugu līdz kapa malai kļuva cits žīdu izcelsmes teātra režisors – Bernhards Reichs. Gan

Gan Valters Benjamins, gan Bernhards Reichs tāpat uzskatāmi par kosmopolītiem šī vārda pozitīvā nozīmē, par Eiropiešiem ar lielo burtu. Pie kam Bernhards Reichs līdz mūža galam palika kreisās utopijas valgos, tāpat kā tīrasiņu vācietis Bertolts Brechts, kurš teātra sfēras ietvaros arī padēvēs Asjas Lācis valdzinājumam, tās erotiskajam strāvojumam, kaut gan šī Līgānes pusē Ķempju muižā dzimusi latvju meitene nekāda skaistule nebija. Viņā toties mājāja „kaut kas tāds”, kam nebija spēka pretoties.

Asja Lācis, dzimusi Anna Liepiņa, devās uz Padomju Savienību alkās atrast tur mājvietu, kur top jaunā pasaule, kur valda *Taisnība un Darbs*.

Arī cita latvju mākslas zvaigzne – Marija Leiko devās turp un krita par upuri čekai.

Bet Asjas Lācis ilgjājā, panākumiem un pāresītībām bagātajā mūžā vīstāgākākā un spilgtākā figūra ir Linards Laicens. Tas bija viņš, kas Asjai Lācis veltīja savu milas liriku – *Ho-Tai* (1922) un tā bija viņa, kas spārnoja Linardu Laicenu, kad viņš, naidā pret pašmāju buržuāziju kvēlodams, rakstīja romānu *Kliedzošie korpusi* (periodikā 1927, grāmatā 1930). Tas bija viņš, kurš, emigrējis uz pasaules darbaļaužu tēviju – PSRS, Pirmajā padomju rakstnieku kongresā tika ievēlēts par Rietumu (!) proletārisko rakstnieku sekcijas vadītāju un 1938. gadā tika nošauts kā suns. Tas bija Linards Laicens, kurš ilgus gadus pašreizēdīgi rūpējās par Asjas Lācis meitu Dagmāru, kas piedzima 1919. gadā.

Dagmāras tēvs bija Jūlijs Lācis, kurš vēlāk šķīrās no Asjas Lācis un apprecēja



Ādolfs Šapiro



Asja Lācis

Rūtu Skujiņu, kuras māsa – dzejniece Austra Skujiņa 1932. gadā devās pašnāvībā. Austras lielā mīlestība bija sociāldemokrāts Valdis Grēviņš, kurš pabija 15. maija režīma koncentrācijas nometnē un četrus gadus pēckara *Gulagā*. To pašu *Gulagu* nācās „izbaudīt”, kā zināms, gan Asjai Lācis, gan Bernhardam Reicham. Jūlijs Lācis, kurš piederēja pie *Jaunāko Ziņu* un *Atpūtas* saimes, Kirchenšteina „ķiparu valdībā” bija izglītības ministrs, taču drīz vien tāpat nokļuva *Gulagā*, un viņa dzīves pavediens aprāvās 1941. gada 15. decembrī Astrahaņas apgabalā.

Rūtai Skujiņai izdevās palikt sveikā un nokļūt Rietumos, un viņas meita Māra Celle no ASV trimdas atgriezās atjaunotajā Latvijā, kur viņas vīrs Ojārs Celle, sasniedzis pensijas gadus, darbojas avīzes *Laiks* redakcijā, kuras apskatnieks jeb kolumnists ir šo rindiņu rakstītājs.

Asjas Lācis meita Dagmāra Ķimele no 1957. līdz 1959. gadam strādāja avīzes *Rīgas Balss* redakcijā, un man saglabājies uzņēmums, kurā mēs abi redzami šī laikraksta 100. numura iznākšanai veltītajā saviesīgā vakarā. Tad vēl nebija beidzies „atkusnis”... Dagmāras Ķimeles meita Māra Ķimele, kā zināms, ir Rīgas Jaunā teātra režisore.

Un Krievijas publikai sīki un sirsnīgi klāstīja par ilgām un sirsnīgām sarunām ar Asju Lācis, Bernhardu Reichu un Dagmāru Ķimeli 1922. gadā dzimusī Valentīna Freimane, kura savas vecumdienas pavada Berlīnē, kur patlaban atdzimst *The Roaring Twenties* atmosfēra – tas gaiss, ko elpoja Asja Lācis un Bernhards Reichs, Valters Benjamins un Bertolts Brechts. Un kas ir Valentīna Freimane, izcilā Latvijas kultūras darbiniece? Viņa, žīdu meitēni, slēpa un izglāba no drošas nāves Pauls Šimans (Schiemann), cildens un liberāls vācbaltietis, četru pirmskara Saeimu deputāts, kurš 1939. gada rudenī atteicās „braukt uz fāterlandi” un palika Rīgā.

Latvji, jūdi, vāci. Viss savijas vienkop – māksla un vajāšanas, kaislības un vilšanās. □

Par JG (arī *Laika*, *Brīvās Latvijas* un *Latvijas Avīzes*) līdzstrādnieku, vairāku grāmatu un romāna *Mijkrēslis mikrorajonā* autoru Franku Gordonu skat. JG260(2010):32.

Juris Šlesers

## DEBESS VILCIENS

*Pēdējās sešas desmitgades bijušas viens no grūtākajiem laikiem tibetiešu pieredzē. Mēs pazaudējām brīvību un vēl daudz cita, kas mums dārgs – gan no tiešiem uzbrukumiem, gan viltīgas mūsu identitātes nīdēšanas. Šodien mums dzelzaini jāturas pie savas valodas, kultūras un vērtībām – mūsu tradīciju esences.* Dalailama, 2009



Šis citāts ir no Tibetas dalailamas priekšvārda grāmatā, kurai nesen uzdūros savā iknedējas apmeklējumā vietējā pilsētas bibliotēkā, kur mēdzu apskatīt jauno grāmatu nodaļu. Apmainot tikai divus vārdus, tas taču teikts *par mums!* Grāmata saucas *Debess vilciens*,<sup>1</sup> un autore pie tās strādājusi 19 gadus. Tas vien jau piesaista.

„Debess vilciens”, protams, ir jaunais Ķīnas-Tibetas dzelzceļš, ar kura atklāšanu okupanti aplaimoja Tibetu 2006. gadā – tas palīdzēja arī autorei pilnveidot savu darbu un deva tam virsrakstu. Apakšvirsraksts *Tibetas sievietes vēstures smailē* izsaka vienu no stāsta vadmotīviem – autorei varbūt tuvāko. Ielaso ties, atklājas vesela sauja interesantu paveidienu, kas atkal un atkal liek domāt, salīdzināt, aizdomāties – *par mums*.

Cik līdzību, tik atšķirību – distance ļauj redzēt citkārt „tuvas” lietas jaunā perspektīvā. Kalnu un ieleju zeme Tibeta savā ģeogrāfiskajā izolācijā bija viduslaiku veida feodāla teokrātija ar divarpus miljonu iedzīvotājiem un primitīvu zemkopju/lopkopju ekonomiku, kad komunistu Ķīna vairākos gājienos 1950. gados to pakļāva, pilnīgi iekarojot 1959. gadā. Tā gada 10. marts iegāja vēsturē kā Tibetas sacelšanās diena, kad tūkstošiem sieviešu nogulās zemē ap dalailamas pili, lai novērstu viņa izvīlināšanu un nolaupišanu. Virieši lielāko tiesu atradās ārpus pilsētas kā partizāni vai apcietinājumā.

Tibetas valdība un ap 70 000 iedzīvotāju (turpmākajos gados vēl kādi 80 000) izbēga uz Indiju, pārsvarā garīgā un laicīgā virsšķira. Vēlāk daļa bēgļu nokļuva Rietumos, īpaši Šveicē, Lielbritānijā, Kanādā, ASV un

1. Canyon Sam. *Sky Train: Tibetan Women on the Edge of History*. Seattle: University of Washington Press, 2009.

Austrālijā. Trimdas valdība 24 gadus vecā dalailamas vadībā apmetās Dharamsalas pilsētā Indijas ziemeļos.

Autore Kanjona Sama ir ķīniešu izcelsmes amerikāniete, kura 1986. gadā, 29 gadu vecumā, sadomā apmeklēt savu vecvecāku dzimteni Ķīnu, kur nesen iestājies zināms „atkusnis”. Aplidojot un ar mugursomu apkļaiņojot vairākus Ķīnas apvidus, viņa beidzot nonāk arī Tibetā – galvaspilsētā Lhasā. Tibeta vēl ir izolēta un ķīniešu iespaids nav virspusēji uzkrītošs, tomēr *pavīd*, kad tā tuvāk iepazīstas ar iedzīvotājiem. Viena no nedaudziem Lhasā, kas prot angliiski, ir jauna pasta ierēdne, kas bijusi skolā Indijā. Viņas sadraudzējas un Kanjona kādu pusotru mēnesi mīt viņas ģimenes mājoklī. Tibetiešu valodu jaunā amerikāniete neprot, arī mandarīnu tikai minimāli. Taču ar draudzenes Taši palīdzību drīz sāk atklāties Tibetas patiesā aina. Uzzina par Staļina veida vardarbībām, *gulagu*, tibetisma nīdēšanu un tempļu un klosteru iznīcināšanu 1960. un 1970. gados. Kopš 1984. gada ķīnieši gan sākuši dažus no tiem atjaunot, bet kad tā redz uzspridzināto Rongbukas klosteri Everesta pakājē, Kanjona acis atveras un tā pilnībā aptver postītāju fanātismu. Viņa drīz iemīl Tibetu un tibetiešus un sāk arvien vairāk sirdī pati identificēties ar šo tautu. Pirms atgriešanās ASV, Kanjona pavada vairākus mēnešus Tibetas trimdas „galvaspilsētā” Dharamsalā Indijā un dedzīgi iesaistās šo trimdinieku cīņā par savas dzimtenes atbrīvošanu, to turpinot tibetiešu centros ASV un Eiropā. Tas ir arī tāds Tibetas „kaifa” periods. Šķiet, ka pasaule jau bija daudz maz apradusi ar *perestroiku*, bet Baltijā vēl nebija gluži pamodusies, kad Tibetas dalailama kļuva Nobela miera prēmijas laureāts (1989).

Kanjona redz arī tibetiešu sabiedrības ēnas puses – tostarp kraso nevienlīdzību tradicionālajās vīriešu un sieviešu lomās, un kā tā ietekmējusi abu dzimumu likteņus okupācijā un trimdā. 1990. gadā viņa uzsāk Tibetas sieviešu mutvārdu vēstures projektu, eventuāli izdarot 36 intervijas. Tās rediģējot un izvērtējot, izvēlas četras nozīmīgākās kā pamatu savai grāmatai – četrus garus mūžus, pārdzīvojot pirmsokupācijas laiku, okupāciju un trimdu. Viena nomira 2000. gadā. Kanjona nolemj atlikušās trīs apmeklēt un iztaujāt vēlreiz, lai spilgtāk izgaismotu pārmaiņas viņu dzīvēs un dzīves skatījumā. Šī odiseja kulminējas 2007. gada ceļojumā uz Lhasu ar jauno „debess vilcienu” – ar mazliet antiklimaktisku turpinājumu Dharamsalā. Grāmatas postmodernais salikums ir saistošs, bet reizēm pagrūti izsekot notikumu hronoloģijai.

Aprakstītie četri mūži ir nenoliedzami dramatiski (latviešu lasītājā tie sasaucas ar Melānijas Vanagas, Sandras Kalnietes un daudzu citu latviešu dzīvesstāstiem *gulagā*), bet grāmatas īstais „belziens” ir – *Debess vilciens*. To sajutusi arī autore pati, pēc vairākām revizijām novirzot sākotnējo, joprojām svarīgo, mutvārdu vēstures tēmu uz grāmatas apakšvirsrakstu. Par galveno virsrakstu top *Debess vilciens* – un uz vāka smaida maza trimdas tibetiešu meitenīte ar dalailamas ģīmetni medaljonā ap kaklu. Šie ir Tibetas nākotnes simboli – *viens pret otru*. Vilciens – Tibetas Melnais bruņinieks, meitenīte – reizē Lāčplēsis un Laimdota ... varbūt arī Spīdola.

Tibetas pēdējo 60 gadu vēsture ir šoku plejāde – šoki Tibetai un tibetiešiem, bet autore dzīvajā stāstījumā lasītājs pārdzīvo arī *viņas* šoku, tos atklājot. 60. un 70. gadi ir terora dekādes, atslābinoties tikai pēc Mao nāves (1979). Šo šoku jaunā ceļotāja iepazīst no mutvārdu liecībām un pašas pieredzētās postažas savā pirmajā Tibetas apmeklējumā 1986. gadā. Otrs šoks viņu sagaida, kad tā no Lhasas ierodas trimdas „Tibetā” – Dharamsalā, kur kopš 1959. gada izaugusi jauna tibetiešu trimdas paaudze un funkcionē labi noorganizēta trimdas sabiedrība ar savu izglītības sistēmu un saimnieciskiem, reliģiskiem, kultūras un politiskiem pasākumiem ar industriālās pasaules atribūtiem un Rietumzemeju tibetiešu nodrošinātu finansējumu. Tibetā tad vēl valda stagnācija pirmsindustriālā limenī, ko vēl drūmāku padarījusi postošā okupācija, turpretim trimdā redzams kulturāls uzplaukums un materiāls progress. Visa okupantu politika pirms 1980. gada bijusi vērsta uz tibetisma nīdēšanu un visu nacionālo un neatkarības tieksmju brutālu apspiešanu. Atkušņa pārmaiņas atver Tibetu tūrismam, atļaujot arī ierobežotu tibetismu – kā *atrakciju*. Tibetā ir lielas līdz tam neizmantošanas dabas bagātības – sevišķi minerāli un kokmateriāli. Sākas Tibetas izlaupišana. Lai veicinātu dabas bagātību izvešanu uz Ķīnu un cittautiešu iepludināšanu Tibetā, 1999. gadā sāk būvēt pasaules augstāko dzelzceļu. Septiņos gados tas ir pabeigts – Ķīnas lepnums! Un – Tibetas, Kanjona un grāmatas *lielais* šoks.

Atkārtojas, kas jau neskaitāmas reizes noticis citviet pasaulē – vērtību konflikts. Gludas šosejas un sanitāras labierīcības – un tagad debess vilciens! – pret senu, unikālu mazas tautas kultūru, kurā progresa bruņinieki saskata tikai kavēkli. Kā morāls monolīts stāv šķietami neapgāžamais fakts, ka gludas šosejas, labierīcības un vilciens taču ir *labas* lietas, kas





**Jānis Buls. *Atmoda. No sērijas Pirms 20 gadiem.***



**Zane Lūse. *Klusums pirms vētras*. 2009. Eļļa uz audekla. 65 x 50 cm**  
Par mākslinieci skat. 40. lpp.

ikkatram, protams, var tikai *celt* dzīves kvalitāti! Ķīnas valdība trīskāršo algas ļaudīm, kas ir ar mieru pārcelties uz Tibetu, celt dzelzceļu, viesnīcas, dzīvokļu korpusus, rakt minerālus, cirst mežus, tirgoties un – galvenais – atšķaidīt un turpināt nidēt tibetismu.

Ceļā uz Lhasu jaunajā vilcienā (7 mēnešus pēc tā atklāšanas), Kanjona klausās kupejas skaļruņos propagandu par jauno dzelzceļu un Tibetas progresu. Nonākot tur, redz kādas par viņu vecākas sievietes depresiju un alkoholismu: *Viņai pietrūkst vecās Lhasas, netiek jaunā Lhasa. Katru reiz', kad viņa iziet no mājas, tā atgriežas asarās!* Jaunās celtnes aizsedz pierasto skatu uz vecajiem tempļiem, dalailamas pili un kalnu galotnēm. Visapkārt neona gaismas, skaļa mūzika un plastmasas draža. *Kā Taimskvērē!* – Kanjona salīdzina un drīz atklāj, ka arī viņas vecuma lhasieši jūtas līdzīgi kā vecā dāma. Sarunās starp jauktu laulību jaunās paaudzes ļaudīm dominē ķīniešu valoda. Vairāki desmittūkstoši cittautiešu apmetušies Lhasā kopš dzelzceļa atklāšanas.<sup>2</sup> Dzīvokļu trūkums. Plēšīšot nost vecās dzīvojamās mājas, lai būvētu vēl vairāk dzīvokļu bloku. (Fotogrāfijā slejas gara rinda sešstāvu betonbloku korpusu – tieši kā Imantā!) Kanjona atceras, ko viņai 1959. gadā Dharamsalā bija teikusi tibetiešu rakstniece:<sup>3</sup> *Iesākumā mēs pazaudējām Tibetu tikai no ārpuses, bet, ja mēs pazaudēsīm mūsu kultūru, mēs būsīm to pazaudējuši arī no iekšpuses. Tad ķīnieši būs uzvarējuši.* To dzirdot, viņai bija uznākuši drebuļi.

Vai Tibetas smaidošā Laimdota uz Kanjona grāmatas vāka izturēs cīņu pret Melno bruņinieku? Jātur īkšķus, ka viņai ir arī Lāčplēša spēks un Spidolas gudrība – spēcīga un izturīga trimda.

Čīņa, protams, nav galā. ... Mums arī. □

Dr. med. Juris Šlesers ir JG redakcijas loceklis.

2. Paskatoties internetā, lēšu, ka, salīdzinot ar neatkarības laiku, Tibetas iedzīvotāju skaits uz svešautiešu rēķina ir apmēram dubultojies. Arī milzīgs skaits Ķīnas tūristu – Kanjona Sama raksta, ka 2007. gadā esot bijuši četri miljoni.

3. Šīs tibetiešu rakstniece, kultūras darbiniece un skolu organizatore vārds angļiskā rakstībā ir Rinchen Dolma Taring (1910-2000). Viņa trimdā sarakstījusi autobiogrāfiju *Tibetas meita (Daughter of Tibet)*. London, 1970), kas apraksta tās dzīvi pirms došanās bēgļu gaitās 1959. gadā. Kanjona atklāja šo grāmatu savā pirmajā Tibetas apmeklējumā 1986. gadā, kur viens eksemplārs kaut kā bija nonācis viņas rokās. Tā viņu tik ļoti aizrāva, ka radās vēlme sarakstīt tai turpinājumu – par Tibetu un tibetietēm pēc 1959. gada. *Debess vilciens* ir šīs vēlmes piepildījums.

## Uldis Bērziņš

### CEĻŠ

Pagānisks mājīgums dvašo no cikliskās ceļa koncepcijas – sens un tik drošs, ka pat mūsu četrkājainie draugi gaida kopā ar mums sauli lecam pār ganībām un jauno zāli pavasarī uzdīgstam, un māte gaida debesmājās savu mazo bārenīti. Mājupceļš! Tas – mūsu ceļš, to rodam un ejam no paaudzes paaudzē. Vīri staigā pakaļ arklam, pakaļ kara karodziņam – un citam agri, citam pavēlāk pavēlētā ir smilšu taka. Un ja es nedarišu, kā manā laikmetā un manās aprindās pieņemts, tad drīz dzirdēsiet, ka Bērziņš ir nogājis no ceļa.

Uz templi, baznīcu, sinagogu, mošeju mūs ved mājupceļš – atpakaļ pie savas īstenās būtības, atpakaļ pie Radītāja, un tā no audzes audzē, no gadsimta gadsimtā, kā rāda i latīņu vārds *religio* – „atsaikne, piesaiste aizmugurei”. Bet kādos vēstures brīžos dažādās pasaules vietās ir veidojusies vēl cita, daudz riskantāka! – lineārā Ceļa koncepcija: no kurienes Mēs nākam, kādēļ un kurp gribam nonākt? Kādēļ esam? Kādēļ Viņš radīja Mūs? – Tādi jautājumi daudzām dzīvēm ir piešķīruši spirtu dramatismu, dažām – „jēgu”. Bet daudzus atbildes meklējumi noveduši izmisumā.

Mūs radīdams, Kāds mums ir uzdevis veselu virkni grūtu jautājumu. Uz tiem atbildēt miljardiem gadu nopūlas dzīvā un „nedzīvā” daba. Uz tiem atbildēt tūkstošiem gadu savās lūgšanās un dziesmās nopūlas ticīgā tauta. Uz tiem atbildēt tūkstošiem gadu nopūlas pravieši, prātnieki, priesteri, zinātnieki, skaņraži, tēlnieki, gleznotāji, dzejnieki.

Uldis Bērziņš



Kristians Putniņš, Dienas mediji

Vai Dievs sūta mums Savu Dēlu, lai Tajā ieraugām Viņu? Vai otrādi, Mēs sūtījām Cilvēka dēlu – pie Viņa? Arī šie pieder pie grūtajiem jautājumiem. Prātnieks, kas bikli aizslēpies aiz ķēniņa Zālamana vārda, mums saka: „Viss ir tik grūts, ka ne izstāstīt!” (1:8). Var, var taču būt, ka Dievs ne tikai spoguļojas mūsos, lai Sevi ieraudzītu, bet gan tikai vēl top Mūsos. Tad Mūsu tagad jau lineārā Ceļa mērķis ir – Dievam rasties, tapt Mūsos? Tā var būt, tā var nebūt. Droši vien ir tik pavisam Tā, ka To nevar izteikt ar vārdu „ir”. *Totaliter aliter*, kā teikts kādā stāstā no klostera brāļu dzīves.

Prasīju padomu savam ilggadīgam strīdu un pārdomu partnerim Bonnā, Annaskalnā – Andrejam Urdzem. Tad lūk, ko man Andrejs atbild: „Uldi, nespēju nekā teikt par ciklisko un/vai lineāro ticības vai neticības veidošanās ceļu – nedz no [R.M.] Rilkes, nedz no manas puses. Katram šis ceļš veidojas savādāk. [...] Esmu atstājis dažādas norobežojošas dogmas un rituālus, un nācis pie apjaušanas, ka „Dievs ir mīlestība”, ka Dievs var būt tikai – mīlestība. Dievs parādās mīlestībā, mīlestības domās, vārdos un jo sevišķi – darbos, rīcībā. Kur nav mīlestības, tur nav un nevar būt Dieva. Jebkāda naida kurināšana, karošana, nāvēšana vienalga uz kuras ideoloģijas vai reliģijas pamata ir cīņa pret Dievu – arī ja tā notiek Dieva vārdā.

Manuprāt, mīlestībai jābūt visu patiesu reliģiju pamatam, Ceļam, mērķim. Mīlestība kā milzīgs spēks, kā visu pretešķību, ķildu, naidu pārvarēšanas ceļš – gan atsevišķu cilvēku attiecībās, gan starp nācijām un reliģijām. Šai mīlestībai nav sākuma, nav gala (noteikti tā nesākas ikgad maijā no jauna). Mīlestības spēks paliek mūžīgi, to varam pieņemt, noraidīt vai pat apkarot, bet tas nebūs pievarams vai izskaužams.

Nedomāju, ka „Dievs ved radību” vai „absorbē radību” vai to „materializē”, nē – bet Dieva mīlestības spēks gan var pārveidot radību sākot no atsevišķa cilvēka, no vismazākās kopienas līdz visai sabiedrībai. Un katrs no mums ir aicināts pieņemt, uzņemt sevī un dot citiem tālāk šo spēku, un tādejādi līdzveidot Dieva valstību. Katram no mums dots vismaz piedāvājums ņemt dalību Dieva mīlestības valstības veidošanā. Un „otrādi” – ja jau Dievs „materializējas” cilvēkos, tad ikkatrs no mums var būt daļiņa no šīs Dieva valstības. Tas ir „savstarpējas atrašanās” Ceļš, tā ir sava veida „realizēšanās vienam otrā”. Dievs uzrunā cilvēkus un aicina mīlēt citam

citam, un cilvēks tuvojas Dievam un palīdz mīlestības spēkam veidoties un izplatīties.”

Mīlestības spēks, saka Andrejs Urdze. Varam pieņemt, ka ir tāda dievišķa kādība, tāds vektors, kurš Demiurgam ļauj – vai liek? – radīt būtnes, radīt pasaules un Visumus. Ne mums, ne skudrām, ne bitēm, ne atomiem, ne planētām nav un nevar būt priekšstata par šo spēku, šo vektoru. Jā, mēs drikstam to nosaukt par Mīlestību. Dievs mīl Savu radību, to mēs varam iztēloties, jo mums dota šī spēja – mīlēt. Andrejam Urdzem taisni Mīlestība ir tas stāvoklis, tas cilvēkprātam it labi aptveramais brīnums, kas ļauj mums staigāt ne vairs pa apli, bet traukties pretim Absolūtajam – cilvēkos un Dievā. Mīlēdam Dievs rada pasaules, mīlēdama Radība meklē Dievu, savu Radītāju. Vai nu vienu dzīves taku nostaiģājusi, vai varbūt, kā daži apgalvo – caur daudzām piedzimšanām un nomiršanām ceļagājēja dvēsele steidz pie Dieva, sava Mīļotā.

Mūsu švakara sarunai ir arī tāda kā izziņas iecere, un tad jau mans tulkotāja pienākums un pienesums būtu palūkoties Korānā. Viens no Dieva 99 Jaukajiem vārdiem ir *alWadūd* – Mīlošais, Korānā gan – tikai divās vietās (11:90, 85:40). Bet verbi *ahabba* un *wadda*, tie tulkotājam nāk priekšā desmitos Korānvietu. *inna-l-Lāhu yuhibbu-l-muhsināna*. Dievs mīl tos, kas labu dara (2:195), kas nožēlā pie Viņa vērsas, kas turas pie šķīstības, Viņš mīl bijīgos, palāvīgos, pacietīgos, taisnīgos. Dievs nemīl noliedzējus, pārkāpējus, pārlieku liksmotājus, lielībniekus, šķērdētājus, tos nepateicīgos, tos grēkagabalus, visus, kas liek līdzās Dievam vēl līdzniekus un visus, kas lepnībā iecirtušies, kas dara netaisnību un nelietību. Redzam, ka tā nav tā kosmiskā, pasaules radošā Mīlestība, par kuru savā vēstulē runā Andrejs Urdze, tā ir mīlestība, kas jānopelna, staigājot pavēlēto ceļu, arābiski *šarī'a*.

Sūrā *Ceļos metušies*, 45:18:

*Tad Mēs uzvedām tevi uz pavēlēta ceļa, ej to – un neskraidi pakaļ šo iegribām, jo šie i nejaus.*

Man jāpiekrīt tiem, kuri apgalvo: Korāns un sunna ir islāma Vecā derība, un tikai vēlāk sūfiju Dievmīlas, Dievredzes ceļš i viņus – i mūs, no malas vērotājus it kā noved Jaunās derības pasaulē – Mīlestības pasaulē. Nē, Dieva pavēlētais ceļš nav atcelts. Ceļš, kas Dieva meklētājam, Dievā skurbušajam zem kājām, kas ved te no Buhāras uz Bagdādi, te no Marokas uz Ēģipti, no šīssaules uz elli un

Debesdāru – tas vairs nav tikai Korāna „pavēlētais ceļš”. 13. gs. persiešu dzejnieks At-tārs poēmā „Putnu sarunas” un 15. gs. Vidusāzijas turciešu dzejnieks Navāi poēmā „Putnu valoda” vēsta par Trīsdesmit putniem, kas gudrā un uzņēmīgā pupuķa vadīti devušies pār jūrām, pār kalniem un lejām meklēt Viņu – Sīmurgu, visu putnu Putnu, un ceļa galā atrod Viņu – sevi. Tā nu ir, persiešu vārds *Sīmurg* taisni to nozīmē – Trīsdesmit putni. Es, daiļrunīgās persiešu tradīcijas stostīgais atdarinātājs uzdrošinos piedāvāt šim stāstam savu strupo versiju:

*Tā kā muļķis blenžu koku galotnēs: ieraudzīt to putnu, kuram vārdā – es. Pupuķis tā teica, un tas laikam būs: ka šī fantāzija tiešām vieno mūs. Dzejnieks uzrakstījis: esam Trīsdesmit, bet nav obligāti, cits var uzrakstīt vairāk mūs vai mazāk, kas to tagad min, tā ir patiesība, Dievs jo labāk zin, abstrahēta jūra jāpārlido Mums; jo Viņš gaida Jūsu, runāt grib uz Jums.*

Magtimgulī, 18. gs. turkmēņu dzejnieks, kļīst šaisaulē viens, ik soli taujādams pēc Dieva, sava Kunga:

Vai redzēts nav

*Spožums dzisa tumsai tumsa pieskārs  
Vai mans skaistais Kungs vairs redzēts nav  
Radīšanas rītā Dienā pastarā  
Vai mans skaistais Kungs vairs redzēts nav*

*Tāds kā Anka putns lido brēc Tu Tu  
Lidu lidu kamēr neatmaņā nu  
Putnu stāstu dzejniek Navāi teic tu  
Vai mans skaistais Kungs vairs redzēts nav*

*Plosa manas aknas sāpe nīknākā  
Vīsur eju saucu kur mans Draugs un kā  
Svētās Kaabas zemē Šāmā Irākā  
Vai mans skaistais Kungs vairs redzēts nav*

*Rūmā Indā Ķīnā tur aiz zemēm trej  
Dižā Troņa priekšā pāri pasaulei  
Zvaigznājos kas debess velvē augstu skrej  
Vai mans skaistais Kungs vairs redzēts nav*

*Milētāju čukstos kad tie tā un tā  
Sarkanajā jūrā ai kā viļņo tā  
Lotus puķu pļavā Jēzus pilsētā  
Vai mans skaistais Kungs vairs redzēts nav*

*Sauca zemei Alī kuru slava vij  
Sniedz viņa sauciens apkārt debesij  
Četru vēju saimniek Ahmed Jasavi  
Vai mans skaistais Kungs vairs redzēts nav*

*Kas tai augstā kalnā Viņu meklēt kāps  
Vaicāt noies lejā tur kur Jēzus kaps  
Vai kāds debess namos Viņu nesastaps*

*Vai mans skaistais Kungs vairs redzēts nav*

*Magtimgulī nezin kur pie Drauga iet  
Nevār atrast var vai zemei apkārt skriet  
Ak eņģel Džabraīl ko tu klusu ciet  
Vai mans skaistais Kungs vairs redzēts nav*

Lineārais, taisnais Ceļš ir mums kājāmgājējām dvēselēm tāls – mēs no pusceļa atgriezīamies, mēs atkal dodamies ceļā – no pilsētas uz pilsētu, no lūgsnūvijas uz lūgsnūviju, no viena apskaidrības mirkļa puteklāins un bailpilns ceļš jānostaigā līdz nākamajam. Te vēl viens Dievskurbā Magtimgulī mīlestības un ceļagaitu dzejolis:

Dievadotais nāk

*Naktī guļu ekur nakišbendu šāhs  
Bahāvedīns vārdā dievadotais nāk  
Ceļa spieki rokā nāk no Buhāras  
Dieva mīlestības apstulbotais nāk*

*Uzmodos no dusas kājās uztrūkos  
Skat man dievadotais viņa kausu dos  
Nodzēros tā viņa dikti iesaucos  
Asaras man acīs teic jel ko tās nāk*

*Dvēsele sāk drebēt dzīslās asins irdz  
Sirdī vētra ceļas iet pār malu sirds  
Nu jau zīme dota redzi tumsā mirdz  
Mīlestības gaiši stari no tās nāk*

*Prātā esmu sajaukts sirdī atskaidrots  
Redzēt Skaisto vai tad aklajam nu dots  
Mīlestības tizls guļu savalgots  
Manai kaitei zāles senilgotās nāk*

*Draugi laižas dejā ka tik līdzī tiec  
Stipras bungas dauza stiprā balsī kliez  
Stājiet aplī lai tak prieka solis iets  
Nāk jau sirdis Ceļu vienīgo tās nāk*

*Dervīši jau pulkā i tu lempi nāc  
Tracis ceļas lai mums žēlīgs Kunga prāts  
Asins asaras list cilvēk smieties sāt  
Liekas Pastardiena debess godā nāk*

*Ubagdoze rokā ķirbis galvā mums  
Neprātīgie runā Dieva vārdus jums  
Krūtīs viens tiem skurbīgs pierē reibīgs dūms  
Laidiet visus sirdi ielīksmot kas nāk*

*Magtimgulī saka Korāns gaismu dos  
Tenkās neklausīšos grēka atstāšos  
Noslēpumu teikšu no jums neslēpšos  
Veru muti Patiesība no tās nāk*

2010.27.X. Jāņbaznīcā

Dzejnieks un atdzejojātājs Uldis Bērziņš saņem Gada balvu par savu pēdējo krājumu *Saruna ar Pastnieku* (skat. JG258:59).

Guntars Godiņš

## DAŽI ATMIŅU AVOTI PAR AVOTŪ UN KAS AR MUMS NOTIEK

*Ja ticētu jaunības eliksīra eksistencei, nospriestu, ka tas skāris žurnālu „Avots”. Laikā, kad Latvijas Padomju Republikā salikums „vārda brīvība” bija neizprotams jēdziens, žurnāls acīmredzami pauda brīvības ideju, un vēl aizvien tā vizuālās izteiksmes spēks nav mazinājies.*  
(Anda Boluža)

1987. gada februārī tikos ar žurnāla *Avots* galveno redaktoru Aivaru Kļavi, kas mani aicināja strādāt par nodaļas redaktoru pēkšņā un mīklainā nāvē bojāgājušā Klāva Elsberga vietā. Nupat bija iznācis žurnāla 1. numurs. Šis februāris bija drūms, Klāva nāve smacēja kā tāds lāsts, kas šķita uzlikts mūsu paudzes literātiem. Pretīga bija toreizējās varas pakalpiņu organizētā traģiskā notikuma slēpšana un patiesības noklusēšana. Tajā laikā strādāju radio Literāro raidījumu redakcijā. Uz maniem raidījumiem radio vadība bija sākusi mest šķību aci to nepareizā politikuma dēļ. Tieši 1987. gada februārī ar skandālu tika aizliegts laist ēterā manis sagatavoto raidījumu *Vārda spēks un vājums*, kur starp rindiņām centos atklāt sistēmas divkosīgo dabu. Pēkšņa programmā paredzēta raidījuma noņemšana klausītājos neapšaubāmi radīja aizdomas par cenzūras modro aci un ausi. Radio lielajā studijā sākās galvas mazgāšana un klaigāšana, ka šis raidījums kaitē Padomju Latvijai un es esmu viens disidentisks tips. Atmoda Latvijā vēl tā īsti nebija sākusi mosties.

*Avota* iznākšana ienesa spēju svaiga gaisa šalti smacīgajā un vēl visai padomiskajā sabiedrības laiktelpā. Jaunajam darba piedāvājumam piekritu un stiprāk, nekā ierasts, atlaidu radio mājas durvis.

*Avots* Latvijā un žurnāls *Vikerkaar* (Varavīksne) Igaunijā bija abu valstu komjaunatnes, kā arī Latvijas PSR un Igaunijas PSR Rakstnieku savienību izdevumi. Krievijā runāja par pārbūvi, kas latviešu un igauņu komunistiem un komjauniešiem lika gan pašiem pārkārtoties, gan nedaudz censties pārkārtot apkārtējo vidi. Ja jau pati Maskava liek! Tas ir

paradokss, ka komunistu ierosinātā ideja izveidot jaunu žurnālu drīz vien pavērsās pret viņiem pašiem, reizē iesākot reālu un neatgriezenisku sabiedrības domāšanas un uztveres perestroiku.

*Avota* redakcija bija jaunu un radošu cilvēku – domubiedru – grupa ar neordinārām idejām, gaumes izjūtu un stilu, kas saprata, ka tā ir lieliska iespēja pateikt vēl neteikto, atklāt vēl neatklāto. Šāda atmosfēra valdīja, veidojot katru žurnāla numuru. Te nedarbojās citkārt tik vienmuļais žurnālu un laikrakstu strikto rubriku princips: te būs sleja, te intervija, te raksts par mākslu, te par mūziku. *Avota* un izdevuma krievu valodā *Rodņik* veidošana bija ļoti radošs process. Piemēram, Normunds Naumanis saka: *Paklau, man ir viens foršs raksts par kino!* Rudīte Kalpiņa steigz piedāvāt kādu materiālu publicistikā, man ir sagādāts kāds labs stāsts, dzejoļu kopa, eseja, kas labi iederētos kopīgajā domas un stila ainavā. Aivars Kļavis cenšas izlaipot starp mums, jauno un drošo ideju ģenerētājiem, un cenzora zīmuli. Māksliniece Sarmīte Māliņa jau saskata numura ilustratīvo materiālu. Vladis Spāre un Andrejs Ļevkins stāsta, kas sagatavots *Rodņika* numuram. Ja kādam no nodaļas redaktoriem bija ļoti labs un aktuāls materiāls, pārejie bija pretimnākoši. Atceros, ka Laima Žihare bija pārtulkojusi no ungāru valodas nelielu grāmatu par Juriju Gagarinu, kurā autors ar faktiem pierādījis, ka slavenais kosmonauts nemaz nav pabijis kosmosā un ka tā ir tikai sociālistiska „pile”. Nolemām publicēt visu šo grāmatu

# AVOTS

vienā numurā. Tā brīža situācijai sensacionālu materiālu mums bija atliku likām: Džordža Orvela *Dzīvnieku ferma*, Semjuela Bekeeta *Gaidot Godo*, Alek-

sandra Suvorova *Ledlauzis*, intervija ar Kņutu Skujenieku, kas pirmoreiz atklāti runāja par lēģeri, Ojāra Vācieša vēl nekur nepublicētā, savulaik aizliegtā poēma „Vadoņa augšamcelšanās” utt. Tūlīt pēc visiem zināmā *Zīlītes* erotiskā numura iznāca arī žurnāla *Avots* erotiskais numurs. Atšķirībā no *Zīlītes* stipri fizioloģiskā akcenta *Avotā* publicējām erotisko dzeju, prozu, rakstus par erotiskām filmām, protams, arī atbilstošu ilustratīvo materiālu. Liels notikums bija arī pirmoreiz latviešu trimdas literatūrai veltīta žurnāla numura izdošana, toreiz kaut kas pilnīgi neiedomājams. Bet liela brēka un vilna gāja pa gaisu, kad 1988. gada oktobra *Rodņika* numurā bija publicēts zīmējums, kur redzama Ļeņina galva ar izšķaidītām smadzenēm,



iespiesta žurku slazdā. Toreizējais Centrālkomitejas ideologs Ivars Ņezbers tika izsaukts uz Maskavu skaidroties. Protams, sutu dabūja arī galvenais redaktors Aivars Ņlavis. Uz mūsu redakciju zvanīja sašutušie darbaļaudis gan no Latvijas, gan lielās Krievijas. Toreiz redakcijas kabinets atradās Preses nama beidzamajā stāvā. Atceros – vakarā paliku rediģēt kādu tekstu, pārējie bija jau devušie mājās. Visu laiku zvanīja telefons. Jautājums krievu un latviešu valodā bija viens: *Vai tas tiešām ir Ņeņins?* Telefona zvani man traucēja iedziļināties tekstā, tāpēc vienkārši noliku klausuli uz galda un turpināju lasīt. Milzīgs pārsteigums man bija tad, kad telefons, kam nocelta klausule, iezvanījās. Izbrīnīts pacēlu to, un atskanēja telefonistes dusmīgā balss: *Kāpēc jūs esat noņēmis klausuli, nepārtraukti zvana cilvēki un sūdzas centrālei!* Tad telefoniste savienoja ar kādu sievieti, kas krievu valodā paziņoja, ka viņa zvana visa lielā rūpnīcas VEF kolektīva vārdā, lai izteiktu sašutumu un nosodījumu par to, ko mēs esam izdarījuši ar diženo vadoni. Šādu vai citādu atgadījumu bija samērā daudz. Dzīve ritēja spraiga un interesanta.

Protams, aizliegtu vai nezināmu materiālu publicēšana bija viens no žurnāla popularitātes cēloņiem, tomēr galvenais gan kas cits – Latvijā bija parādījies saturiski, stilistiski un vizuāli vēl nebijis žurnāls, ko noteikti varēja piedēvēt jaunās domāšanas sākumam. Ap žurnālu pulcējās mākslinieki, literāti, mūziķi, žurnālisti, zinātnieki, notika sarunas, diskusijas, radoša dzīve kūsāt kūšāja. Salīdzinājumā ar šodienas izdevumiem žurnāla tirāža bija astronomiska – 140 000. Zinu, ka cilvēki ar lielu nepacietību gaidīja kārtējā numura iznākšanu, zinu arī to, ka daudzi ir saglabājuši žurnāla visus numurus līdz pat šodienai.

1991. gadā sākās pučs un dzīve vairs negāja vecajās sliedēs. Kad Preses namu bija ieņēmuši omonieši, divus žurnāla numurus nodrukājām Igaunijā. Atceros, ka barikāžu laikā stāvējām uz ielas un dalījām tikko no Igaunijas atvesto jaunāko numuru. Gaisā kūpēja ugunsgrūka dūmi un liela neziņa, kas gaidāms tālāk.

1992. gadā mēs redakcijā bijām palikuši vairs tikai daži cilvēki, finansiālo grūtību dēļ bijām spiesti izdot dubultos numurus. Tā pašā gada jūnijā Avots beidza pastāvēšanu. Šķirstu 1992. gada marta/aprīļa dubulto numuru un priecājos par publicētajiem materiāliem: franču dramaturga modernista Alfreda Žari drāma *Ibi-Karalis* ar oriģinālajām ilustrācijām, franču dzejnieku Žaka Prevēra un Pola Eliāra dzejoļi, saruna ar franču kinorežisoru



Foto: Boriss Kolesņikovs, LLLV

### Guntars Godiņš

Klodu Lelušu, skotu izcelsmes amerikāņu dzejnieka, filoloģijas profesora, budisma pētnieka Džilberta Haieta eseja „Dzen noslēpums”, igauņu dzejnieka Jāna Kaplinska eseja „Jaunās pasaules”, vācu dzejnieka Hansa Magnusa Encensbergera ceļojuma apraksts „Poļu nejaušības” un citi. Ar lielu interesi šie materiāli lasāmi pat vēl šodien – pēc 18 gadiem.

Raugoties uz situāciju šobrīd Latvijā ar kultūras žurnāliem un laikrakstiem, bieži vien atceros Avota laikus un domāju, ka tāda veida žurnāls droši vien arī tagad atrastu savu lasītāju, tomēr apzinos, ka neko jau nevar atkārtot un arī nevajag. Avots bija un paliks kā fenomens, kā leģenda Latvijas kultūrvēstures ainavā.

Kas ar mums notiek tagad? Skaitāties kultūralā tauta, tomēr vairākumu interesē tikai privātās dzīves dzeltenās aizkulises, sieviešu niķības un politiķu, mūziķu, sportistu sānsolji. Dzeltenās preses uzbāzības un lēto televīzijas šovu ietekmē apjukušais cilvēks sāk pilnīgi nopietni uzskatīt, ka izklaide arī ir modernā kultūra, ka literatūra par latu ir tas, pēc kā mēs visus šos garos, smagos gadus esam tiekušies. Galvenais izdabāt masām, par katru cenu iegūt noietu, jo kultūras līmenis Latvijā tiek mērīts tikai ar pieprasījuma mērauklu, tādējādi lēni un neatgriezeniski ieslīdam masu kultūras neapzināmi plašajā laukā. Kultūras ministrijai un valsts institūcijām, kam vajadzētu uztraukties par Latvijas iedzīvotāju zemo kultūras līmeni, par kultūras attīstības un pārmantojamības iespējām, nozīmīgāk šķiet pūst tajā pašā „kultūrapatēriņš” klarнетē.

Latviju ar Igauniju vairs nav korekti salīdzināt, jo abu valstu varas izpratne, attieksme pret tautu, kultūru un savu godu sen vairs nav fiziskā 185 kilometru robežas attālumā. Tā kā ilgu gadu esmu starpnieks latviešu un igauņu kultūrām un sistemātiski sekoju

Jānis Krēsliņš, Sr.

## LATVIEŠU ANARHISTI LONDONĀ PIRMS 100 GADIEM

*Karogā* (jūlijs/augusts 2010) ievietota Gunta Bereļa intervija ar līdz šim nepazīstamo rakstnieku Otto Ozolu, kurš sarakstījis grāmatu *Latvieši ir visur*. Šī sacerējuma fragmenti ir publicēti *Karogā* un pati grāmata nesen arī klajā laista (Rīgā: Atēna, 2010. 350 lpp.). Šai grāmatā, kā Berelis raksta: *Patiesi fakti un klaja fikcija putrota bez jebkādas cieņas pret realitāti*. Bet šis sacerējums liekot par šo to padomāt. Kāds soms Ozolam teicis: *Zini, iekulties jezgā gadās jebkuram, bet latviešiem daudz biežāk nekā citiem*. Ozols Berelim saka: *Pamazām sāku domāt par šo lietu, lasīt, salīdzināt, kur tik Latvija un latvieši XX gadsimtā nav iekūlušies, un konstatēju ka tas procents, kad latvieši ir iesaistījušies globālos troksņos, skandālos vai mēģinājuši grozīt vēsturi, ir pretdabiski augsts*.

Viens šāds globāls troksnis, skandāls bija slavenais latviešu anarhistisko komunistu laupīšanas jeb, kā paši anarhisti to dēvēja, ekspropriācijas mēģinājums tieši pirms 100 gadiem Londonā 1910. gada nogalē un 1911. gada pašā sākumā. Jau pirms šī mēģinājuma šī anarhistu grupa Anglijā bija nodarbojusies ar laupīšanām. Arī Latviešu Sociāldemokrātiskā partijas vadība jau agrāk, 1905. gada revolūcijas laikā, bija veicinājusi šādus laupīšanas pasākumus, lai iegūtu līdzekļus ieroču piršanai, dzīvošanai ārzemēs un revolucionārās darbības pastiprināšanai. Viens no pazīstamākajiem šādiem laupīšanas pasākumiem bija bruņots uzbrukums (1906.13.II) ar asins upuriem Krievijas valsts bankas Helsingforsas

(tagad Helsinku) nodaļai. Šai uzbrukumā, tāpat kā citos, piedalījās arī slavenais latviešu gleznotājs Ģederts Eliass, kura vārdā vēl šodien ir nosaukts muzejs Jelgavā.

Latviešu anarhisti Londonā bija nolēmuši 1910.16.XII aplaupīt kādu dārglietu veikalu. Mēģinājums neizdevās, bet laupītāji nošāva trīs neapbruņotus policistus un vairākus ievainoja. Laupītājiem izdevās aizbēgt kopā ar pašu nejauši sašauto biedru, kurš no ievainojumiem mira un kura līķi nākamā dienā atrada kādā žīdu ģimenei piederošā dzīvoklī, kurā bija dzīvojis Jēkabs Peterss ar savu brālēnu Frici Svaru. (Peterss – vēlāk Ļeņina Valsts ārkārtējās komisijas, t.i., čekas, priekšnieka Fēliksa Dzeržinska palīgs un Revolucionārā tribunāla priekšsēdētājs, ko 1938. gadā nošauj viņa paša kādreiz ilggadīgi vadīto padomju orgānu bendes). Policijas atrastos dokumentos bijis redzams, ka šie anarhisti piederējuši latviešu anarhistisko komunistu grupai *Liesma*, kuras vadonis jeb virsaitis, kā rakstīts Padomju Savienībā izdotajā monumentālā 1905. gada *Revolucionārās cīņās kritušo piemiņas grāmatas* 1. sējumā (Maskavā, 1933), bijis Jānis Žāklis jeb Žākle (tā laika rakstībā Schahklis/Schahkle). 1905. gadā viņš bija Latvijas Sociāldemokrātiskās partijas Centrālkomitejas kaujas organizācijas centra loceklis un Rīgas sociāldemokrātisko organizāciju Federatīvās komitejas kaujas organizācijas vadītājs. Rīgas Federatīvā komitejā ietilpa latviešu sociāldemokrātu vadība un žīdu Bunda loceklis. Revolūcijas laikā Žāklis personīgi piedalījās sagūstīto baronu un citu revolūcijas pretinieku nošaušanā. Viņš arī vadīja sekmīgo kaujinieku uzbrukumu Rīgas Centrālcietumam 1905. gadā naktī no 6. uz 7. septembri.

Policijai izdevās noskaidrot, kur apmetušies aizbēgušie anarhisti un, tā kā līdz šim šāda veida Londonas policistu nošaušana bija pirmreizējs notikums, angļu policija un

Turpinājums no iepriekšējās lapaspuses...

mūsu kaimiņvalsts politikajai, laicīgajai un garīgajai attīstībai, mani pārņem arvien lielāka un lielāka bezcerība. Mūs no igauņiem šķir bezdibenis daudzās jomās, to skaitā arī valsts atbalstīto kultūras izdevumu politikā. Pateicoties Igaunijas Kultūras ministrijas un Kultūrkapitāla atbalstam, igauņi nav zaudējuši nevienu nozīmīgu literatūras un kultūras laikrakstu vai žurnālu, daudzi radušies no jauna. Nosaukšu tikai dažus Igaunijas valsts dotētos izdevumus: *Avota* līdzinieks *Vikerkaar*, literārais žurnāls *Looming* (Dailrade), mākslas žurnāls *Kunst* (Māksla), intelektuālais un filozofiskais žurnāls *Akadeemia*

(Akadēmija), igauņu valodas un literatūras žurnāls *Keel ja Kirjandus* (Valoda un Literatūra), tradicionālais literatūras un kultūras laikraksts *Sirp* (Sirpis) un citi.

Saprotu, ka mans salīdzinājums ar Igauniju ir nevietā, jo abu valstu pārvaldītājiem ir pilnīgi atšķirīga izpratne un attieksme pret patiesām vērtībām. □

Dzejnieks un atdzejojātājs Guntars Godiņš bija *Avota* nodaļas redaktors. Raksta 1. variants žurnālā *Dizaina Studija* 24 (2010.III/IV). Par autoru skat. arī „Piezīmes par *Latvju Tekstiem* nr.1” (48.- 50. lpp.).

valdība nolēma darīt visu, lai neļautu šoreiz šiem teroristiem aizbēgt. Kvartālu, kurā kādā māja bija paslēpušies anarhisti, 1911.3.1 aplenca ļoti liels skaits policistu un armijas Skotu gvardes (*Scots Guards*) kareivju – reizēm minētais aplencēju skaits ir pat ap 750. Šo aplenkumu, kas ieguva nosaukumu *The Sidney Street Siege*, personīgi pārraudzīja Vinstons Čerčils (Winston Churchill, 1874-1965), kurš tolaik bija Anglijas valdības lektlietu ministrs (Home Secretary). Šo notikumu Čerčils ir aprakstījis savā apcerē *Thoughts and Adventure. Amid these Storms* (1932). Par Žākli jeb *Peter the Painter*, kā viņu dēvēja angļi, Čerčils rakstīja: *He was one of those wild beasts, who in later years, amid the convulsions of the Great War, were to devour and ravage the Russian State and people* (Viņš bija viens to tiem mežonīgiem nezvēriem, kuri vēlāk Lielā Kara konvulsijās aprija un izvaroja Krievijas valsti un tās ļaudis).

Aplenkums beidzās ar slēptuves mājas nodezīnāšanu un divu anarhistu nogalināšanu. Par grupas vadoņa Žākļa, kuram ar pāris citiem anarhistiem izdevās aizbēgt, tālāko likteni ir pretrunīgas ziņas. Visticamāk, ka viņš aizbēdzis uz Austrāliju, kur joprojām dzīvojot kādi viņa pēcteči. Sākotnēji Žākļis bija Latviešu Sociāldemokrātu partijas biedrs. Pēc 1905. gada revolūcijas sakāves viņš kļuva par latviešu anarhistisko komunistu grupas vai partijas vadoni. Jāmin, ka latviešu anarhisti izdeva arī virkni periodisku izdevumu. Līdz šim ir apzināti sekojošie: *Brīvība* (1908-1913 – sākotnēji iespiesta Ņujorkā, 1909. gadā – Parīzē, pēc tam atkal Ņujorkā), *Melnais Karogs* (1911-1914 – iespiests pamīšus Ņujorkā un Parīzē), *Melnie Smieklī* (1907 Rīgā), *Naidis* (1908 – rediģēts Mančesterā, Anglijā, iespiests Parīzē).

Par tā dēvēto *Sidney Street Siege* jau gadiem ir bijusi interese angļu kriminālo notikumu aprakstītājiem, kuriem nebija daudz skaidrības par latviešu anarhistiem un Latvijas vēsturi. Jāmin šie sacerējumi: J.P. Eddy. *The Mystery of Peter the Painter. The Story of the Houndsditch Murders, the Siege of Sidney Street* (1946); Donald Rumbelow. *The Houndsditch Murders and the Siege of Sidney Street*. (1973); Colin Rogers. *The Battle of Stepney. The Sidney Street Siege* (1981). Tika darinātas pat vairākas filmas, piemēram Alfreda Hičkoka (Alfred Hitchcock) *The Man Who Knew too Much* (1934) un Džimija Sangstera (Jimmy Sangster) *Siege of Sidney Steet* (1960).

Nopietnāku vērību veltīt latviešu anarhistu izdarībām Anglijā un galvenokārt tā vadoņa Jāņa Žākļa lomai šajos notikumos jau pirms vairākiem gadiem bija uzsācis Filss Rafs (Phil Ruff), angļu vēsturnieks ar anarhistisku

noslieci. Šai sakarā viņš ir meklējis ziņas par šiem notikumiem un tajos iesaistītajiem cilvēkiem Rīgas arhīvos, arī ticis ar rakstnieku Paulu Bankovski, autoru romānam *Misters Latvija* (2002), kurā iekļauti minējumi un fantazēšana par Londonas latviešu anarhistiem. Rīgas laikrakstā *SestDiena* (2003.11.X) iespiests Bankovska raksts „Melnais Pēteris” par anarhistu vadoni. Internetā ir rodama šī raksta angļiskā versija *Peter the Painter (Janis Zhaklis) and the Siege of Sidney Street*. Spriežot no Fila Rafa rakstiem, viņš ir pabeidzis monogrāfiju *The Siege of Sidney Street. A Towering Flame. The Life & Times of Peter the Painter*. Iespējams, ka, pieminot šī notikuma simtgadi, grāmata tiks publicēta vistuvākā laikā. Iso kopsavilkumu par šo monogrāfiju Rafs nobeidz, daļēji attaisnodams latviešu anarhistu izdarības, citējot angļu tulkojumā dažas rindas no Vizmas Belševicas slavenās poēmas „Indriķa Latvieša piezīmes uz Livonijas hronikas malām”:

*I want to burn...  
To climb towards heaven on a towering flame  
And scream out the injustice by which my  
nation  
With fiery iron was beset and slaughtered.*

Vizmas Belševicas oriģinālā latviskā versijā:

*Es gribu sadegt...  
Pa stāvu liesmu uzkāpt debesīs  
Un izkliegt netaisnību, kurā mana tauta  
Ar dzelzi kvēlojošu nīdēta un kauta.*

Belševica nerakstīja: *Es gribu dedzināt*, bet gan: *Es gribu sadegt*. Lai kāda būtu Belševicas poēmas dzejiskā vērtība un nozīme laikmetā un apstākļos, kad tā rakstīta, vēsturisko faktu izpratne šai poēmā ir aplama. 13. gs. nemaz nebija tāda latviešu tauta vai nācija, kā minēts angļiskā tulkojumā. Tā radās tikai daudzos gadsimtos dažādām baltu un lību maztautām kopā saplūstot. Indriķa Livonijas hronikas latvieši vai latgaļi, arī daļa no lībiem, sākotnēji bija vai pats galvenais krustnešu palīgspēks tagadējās Latvijas un Igaunijas teritorijas iekarošanā un iekļaušanā Eiropas politiskās, sociālās un reliģiskās struktūrās. Jāmin arī, ka Livonijas Hronikas autors Indriķis nebija latvietis. Fila Rafa Belševicas poēmas citāts, rakstot par 20. gs. latviešu anarhistiem ir nevietā. Bet grāmatas *Latvieši ir visur* autoram Otto Ozolam ir taisnība, ka latvieši 20. gs. bija iekūlušies vairāk kā vajadzīgs neskaitāmos globālos trokšņos un skandālos. □

Mūsu līdzstrādnieks, kulturologs Jānis Krēsliņš, Sr., pērngada beigās tiek cildināts ar ALAs Atzinības rakstu par sabiedrisko darbību.

Jānis Liepiņš

## FRICIS MENDERS – IDEJAS UN REALITĀTE

Latvijas Sociāldemokrātu strādnieku partijas (LSDSP) kreisā spārņa galvenais ideologs Frīcis Menders neatkarīgās Latvijas laikā pēc 1935. gada bija nelegālās organizācijas Sociālistiskā strādnieku un zemnieku partija biedrs un sadarbojās ar Latvijas valsts grāvējiem – komunistiem. Ar visu to viņu Latvijas PSR juristi pa divi lāgi sodīja, vairākkārt apcietināja. Sagrābj gluži šaušalas, lasot Frīča Mendera atmiņas *Domas, darbi un dzīve. 1903.-1940.* Mendera atmiņas 1960. gadā konfiscēja čeka. Sevišķu satricinājumu izraisa politika piezīmes „Staļina cietumi, Rīgas čeka”, kas ir viena rokraksta daļa lielajā Mendera fondā. Mendera atmiņas glabājas Misiņa bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā. „Staļina cietumi, Rīgas čeka” atrodas mapē, uz kuras vāka atzīme izdarīta krieviski, tātad šī nodaļa neapšaubāmi ilgāku laiku bijusi čekas ziņā.

Uldis Ģermanis savā Rīgas piezīmju grāmatiņā, kas rakstīta, uzturoties Latvijā (1966), vislielākajā kāršu jaukšanas manierē (šifrējot svarīgāko) pieraksta savu gājienu uz Mendera dzīvokli. Menders atzīmēts ar mazajiem burtiem *fm*. Ģermanis pierakstījis: *Kāpņu telpa pilnīgi tumša. Rauju sērkociņu. Durvis atvēj vecāka sieviete. Prasu krieviski. Apjūk. Parādās fm. Ielaiž.*

Vai Ģermaņa gājiens pie Mendera maz varēja palikt *Rīgas čekai* nezināms? Ļoti šaubos. Domāju, novērots gan viņš, gan Menders tika, vienīgi nekādas konsekvences nesekoja, ievērojot, ka Frīcim Menderam jau līdz tam bija bijis gana kratīšanu un pārbaužu. Par sadarbošanos ar Latvijas Centrālo padomi<sup>1</sup>,

1. Latvijas Centrālā padome (LCP) – nelegāla nacionālās pretošanās kustības organizācija, ko 1943.13.VIII Rīgā nodibina priekšsarga Latvijas 4. Saeimas lielāko frakciju (LSDSP, Latvijas Zemnieku savienība, Demokrātiskais centrs, Latgales kristīgo zemnieku un katoļu frakcijas) pārstāvji (Voldemārs Bastjānis, Jānis Breikšs, Konstantīns Čakste, Bruno Kalniņš, Pauls Kalniņš, Ādolfs Klīve, Jāzeps Rancāns u.c.). LCP mērķis: balstoties uz 1922. gada Satversmi, atjaunot demokrātisku Latvijas valsti, koordinēt cīņu pret Latvijas okupantiem (kā krieviem, tā arī vāciešiem), atspēkot Rietumos izplatījušos uzskatus, ka latvieši sadarbojas ar nacistiskās Vācijas okupācijas varu. LCP uzturēja sakarus ar Latvijas diplomātiem ārzemēs, kā arī ar nacionālām pretošanās kustības organizācijām Igaunijā un Lietuvā. Ar LCP bija saistīti t.s. kurelieši, uzskatīti par nākamās Latvijas atbrīvošanas armijas kodolu. Vācijas drošības spēki uzskā vāji LCP locekļus 1944.IV. Krievu okupācijas gados PSRS drošības orgāni apcietina un notiesā 146 LCP locekļus un atbalstītājus. (Red.)



Frīcis Menders

par pretpadomju literatūras glabāšanu un par pretpadomju aģitāciju viņš ir divreiz sodīts, tā vismaz rakstīts lielajā sodu grāmatā *No NKVD līdz KGB*. Sods nosacīts 1948. un 1960. gadā.

Menderu visvairāk apvainojis čekas izmeklētāja piebildums par Kārļa Kautska grāmatām, kas nodēvētas par pretpadomju literatūru. Kautska darbus taču Staļins izmantojis savās (paša vai viņa vārdā sacerētās) publikācijās, bez tām nemaz nav domājama marksisma un ļeņinisma propagandētāju izteikšanās. Atkārtotā apcietināšanā gan Kautska grāmatu turēšana mājās vairs nav vērtēta par pretpadomju darbību kā 1948. gadā, kad tumsoņu *lietpratīgi* spriedumi bija parasta juridiska prakse.

Varbūt ar Uldi Ģermani, varbūt ar kādu citu personu Menders Bruno Kalniņam ir aizsūtījis daļu no savām atmiņām. Atmiņas par Raini iespiestas trimdā izdotajā *Raiņa un Aspazijas gadagrāmatā*. Tajās Menders paskaidro par Raiņa braucienu uz Minsku un viņa atsaukšanu no tās ar telegrammu.

Padomju literatūras *dižspeciālisti* aizvien Raiņa neaizbraukšanu uz Maskavu skaidroja ar LSDSP valdes sacerētu telegrammu, ar ko Rainis no Maskavas atturēts, liekot viņam steidzami ierasties Rīgā. Izrādās, Rainis pats, uz Minsku dodamies, prasījis, lai viņš tiek atsaukts un lai viņam Maskavā nevajadzētu sastapties ar Pēteri Stučku, ko, un to jau mēs sen zinām, dzejnieks pacieta ar lielu savaldīšanos. Raiņa ieskati par Menderu gan tāpat bija pārsvarā negatīvi, ko var spriest pēc dzejnieka vēstulēm. Fricis Menders visai nekrietni izturējies pret Aspaziju, nostādāmie to sociāldemokrātu pusē, kas prasīja Aspazijas izslēgšanu no partijas.

Menderu necildinoši raksturojis arī Dr. Jēkabs Nīmanis, kas bija Aspazijas un palaiķam arī Raiņa ārsts. Rainis un Aspazija savukārt bijuši Jēkaba Nīmaņa un Hermīnes Freimanis laulību liecinieki. Hermīne Freimane ir Aspazijas māsiņa. Nīmaņa atmiņas par Raini un Aspaziju gan nav stāvējušas čekā, bet tāpat nepieejamā vietā. Kad 70. gadu beigās Nīmanis atmiņas nodevis Rakstniecības muzejam, Voldemārs Kalpiņš tās ievietoja slepenā krātuvē, lasītājiem liedzot. Šais atmiņās Menders vērtēts vairākās vietās. Mendera sieva (pediatre) bijusi Nīmaņa kollega.

Mendera vajāšana krievu okupācijas gados bija reizēm gluži smieklīga pat visādi iebiedētu padomju inteliģentu ieskatos. Tā mana darba biedrene Dr. Lidija Sīle, kam bija kādas medicīniskas saistības ar Frici Menderu, vienudien izbijusies bilda par vecā vīra „aizsūtīšanu uz pansionātu” Latgalē. Tas bija 1969. gads. Menderam tur tika izveidota uzraudzība cietuma garā. Daktere gardi smējās par lielās padomju valsts bailēm no sīka vecīša, kas tikko pats sevi var sakopt, nedz nu vēl spējīgs graut pastāvošo iekārtu. To gan viņš, krievu okupācijai nostiprinoties, sekmīgi bija darījis agrāk, kā ar negantību bija grāvis arī Latvijas valsts pamatus. Tomēr 1940. gadā Menders neiesaistījās nožēlojamajos sakaros ar krievu okupācijas varu kā viņa partijas kompanjons Ansis Buševics, ko krievi, pat 1941. gadā uz Krieviju līdzī aizskrējušu, tomēr apcietināja un iznīcināja.

Mendera izraidīšana no Rīgas beidzās ar viņa aizsūtīšanu uz Kapiņu pagastu – Kapiņu pansionātu, kas, esmu pārliecināts, nelīdzinājās vecajai Kapiņu nabagmājai. Ka neatkarīgās Latvijas nabagmājas bija it solīdas iestādes, mums viedējams no aculiecinieku stāstiem. Un raksturojumu tām dod arī Veronika Strēlerte ar savu brīnumaino

dzejoli par Bikstu nabagmāju (Kad manu dienu saule / Pret vakaru sāks iet, / Uz Bikstu nabagmāju / Jel mani aizvediet. / Ak, vieta piemīlīgā!)

Par atrašanos izolētā pansionātā, par pasta nepieģādāšanu, par citādiem pazemojošiem ierēdņu nosacījumiem Menders ir žēlojies vairākiem padomju funkcionāriem, nevarēdams paciest piespiedu uzturēšanos, kā pats teicis, *fanātiski ticīgu ļautiņu vidū*. Kapiņu pagastā neatkarīgās Latvijas laikā bijušās trīs vecticībnieku draudzes.

Mendera bēres tāpat jāvērtē kā smieklīgs krievu varas iestāžu lūkojums kaitēt mirušajam. Dr. Sīle mums institūtā ar satraukumu vēstīja, ka bēres nosacītajā dienā un stundā nav notikušas – tās „atceltas”. Tāda izrikošanās čekas vīriem šķitusi nepieciešama, lai pavadītāju pulks būtu mazāks – jo vecie ļaudis, kas Menderu pazinusi un bēres vēlējušies būt klāt, otrreiz atnākt nebūtu jaudājuši.

Daļa Friča Mendera atmiņu ir iespēstas 1991. gadā. Bez publikācijām trimdā pirmās atmiņas publiski Latvijā parādījās laikam tikai 1989. gadā. Tomēr lielākā daļa atmiņu nav vēl iespēsta, droši vien nav neviena finansiāla labvēļa ne no labējiem, ne kreisiem. Tādu iznākumu Rainis jau paredzējis ar savām slavenajām rindām par iešanu starp kreisiem un labiem un beigās pēriena dabūšanu no abiem.

Menders no izsūtījuma, kas bija jāpavada Mordvijā, atgriezās tikai 1955. gadā, tātad jau 70 gadu vecs. Atmiņas viņš tomēr rakstījis ar skaidru galvu un tās pabeidz ar spilgtiem vārdiem: *Tā es izkļuju pēc vairāk nekā septiņiem gadiem brīvībā. Metot skatu atpakaļ uz visiem šiem gadiem, es nevaru bez dziļa riebuma atcerēties visu to netīro zaņķi, kādā man bija nācies dzīvot – valstī, kura sevi sauc par pirmo sociālisma valsti pasaulē, jaunas kultūras un humānisma nesēju. Es gribētu apgalvot, ka viss tas, kas vijas ap Krievijas čeku un politikajām noņemēm un ko es pats savām acīm esmu redzējis un uz savas ādas piedzīvojis, ir nenomazgājams kauna traips sociālisma vēsturē. Un pie tam tas, ko es esmu redzējis un piedzīvojis, nav vēl tas šausmīgākais.* □

Jānis Liepiņš, rakstnieks un dr. med. vienā personā, ir dzejoļu, eseju un atmiņu grāmatu autors. Kopā ar Vizmu Beļševicu atdzejojais Dantes sonetus *Vita nuova* (1965). Regulārs līdzstrādnieks laikrakstā *Latvija Amerikā* (Toronto).

Velta Sņikere

## AČĢĀRNĪBAS

No cikla *Savādībības*

Tikko cēlusies no smaga plaušu karsoņa, no kura gandrīz nepiecēlos, uz ielas satieku draudzeni. Viņa: *cik tu bāla izskaties, bet vai kāds brīnums pēc tā, kas ar tevi notika. – Es: par ko tu runā? – Nu kā... tu iemilējies kādā poļu dižciltīgā un aizbrauci ar viņu uz Poliju. Tēvs brauca tev pakaļ un ar varu atveda atpakaļ.*

Reāli poļu draugi man bija Londonā: Mjeteslavs Lisievičs, bijis partizāns, kā arī ģenerāļa Sikorska adjutants un viņa māsa Teodozija Lisieviča aizvesta uz Sibīriju, tikusi ārā, iestājusies angļu armijā, aktīva vairākās poļu organizācijās Londonā. Abi vareni cilvēki un... neticami ķīlidojas kā mazi bērniņi. Reiz trijātā ejam pa ielu, es vidū. Teodozija man: *Pasaki Mjeteckam tā un tā. Es: Bet viņš taču tepat ir, kāpēc tu nesaki patī? Teodozija: Mēs pašlaik nerunājam. Un tā saruna viņu starpā turpinājās ar pārsēšanos manī. Citu reizi piezvana Mjetecks: pasaki Teodozijai... – Bet kāpēc tu pats... – Mēs pašlaik nerunājam.*

Mjetecks slimnīcā, streiko sirds. Tā kā viņš bija organizācijas priekšnieks, kurā sastāvējām, kādam dokumentam bija vajadzīgs viņa paraksts: *Nāc līdz uz slimnīcu, ja es prasišu, viņš neparakstīs, bet tev viņš parakstīs.*

**VILKU SUNS.** Reiz uzturējos lielā muižā. Kādu vakaru sēžu bibliotēkā un lasu. Pēkšņi ienāk ķēkša, ļoti uztraukta rokas laužidama, man lūdza: *Lūdzu, lūdzu nemokiet mani! Redziet, ko jūs esat izdarījuši ar to suni... un tagad jūs katru vakaru nākat mocīt mani!* Nomierināju viņu, ka vēl viņai visu labāko un tiešām nemoku. Priekšvēsture. Vilku suns Zenta skaitījās ļoti nikns, vienmēr pie ķēdes, neviens tam negāja tuvumā. Kādu rītu ļoti agri dārzā plūcu puķes un – pēkšņi manā priekšā šis niknais zvērs. Ko darīt? Paskatos uz māju – visi logi ciet. Arī ja es kliegšu, būs par vēl. Saku: *Labrīt, sunīt, redzi, cik skaists laiks.* Suns draudzīgi savicina asti un... no tā brīža ir man absolūti paklausīgs. Pa gabalu uzsauca: *Tupsties!* Tad atlaižu no ķēdes un atstāju. Staigāt ejot, lieku viņam gulties, celties, skriet un nākt. Prātā nebija ienācis, ka apkārtējie cilvēki mūs vēroja un bija nolēmuši, ka mana vara pār nikno suni ir pār dabīga. Tas, ko *izdarīju* ar to suni, bija sabaidījis ķēkšu.

**IZOLĒŠANAS PAŅĒMIENS.** Reiz Anna Žigure, Londonā esot, gribēja mani satikt un Daugavas Vanagu grāmatnīcā lūdzu manu telefonu. Nevarot dot. Es esot noteikusi nevienam manu telefonu vai adresi nedot, jo nevēlos nevienu satikt. Patiesība bija pretēja. Šis bija viens no Jāņa Andrupa mēģinājumiem mani izolēt.

**PELDĒTĀJA.** Jaunībā piedalījies peldēšanas sacīkstēs. Pēc kādām vispārējām sporta sacīkstēm medaļu ieguvējiem bija sarīkots mielasts. Man gadījās sēdēt blakus uzvarētājam tenisā. Viņš: *Jā, jūsu vārdu es jau zinu, zinu arī, ka agrā pavasarī jūs pirmā ejat peldēt, kad ūdens vēl ļoti auksts, un rudenī jūs beidzamā peldēšanu pārtraucat.* Patiesība ir otrāda – aukstu ūdeni nevaru paciest.

**LAMATĀS.** Mani draugi Helga un Roberts Neumani, rakstnieki, jau iepriekš bija mani uzlūguši ciemoties pie viņiem Šveicē. Pienāk vēstule: Roberta grāmatu par sarkaniem indiāņiem filmēs uz „Rocky Mountains” fona, kurus aizstās Šveices Alpi. Vai vēlos piedalīties kā dejojāja? Labprāt. Par sarkano indiāņu dejām man nav ne mazākās jausmas, bet neapšaubāmi būs horeogrāfe, kas iemācīs. Pēc patīkamas pieņemšanās atbrauc filmas režisors vest mani kalnos pie pārējiem filmas ļaudīm. Stāda mani priekšā: *Unšere Choreogrāfin* (mūsu horeogrāfe). Mana reakcija: sabijos. To piedzīvojot, pēkšņi sapratu angļu izteicienu: *ceļi tapa kā sviests.* Protams, būtu varējusi pateikt, ka noticis pārpratums. Taču, kaut kādi manā dabā ir izaicinājumus instinktīvi pieņemt. Roberts ar mani bija izspēlējis nelabu joku... Nu redzēsim, kurš paliks stāvus. Un notika tā, ka man bija jāizdomā horeogrāfija, jāapmāca itāļu dejas trupa, kas runāja vienīgi itāļiski, jārada bangu ritmi. Režisors, pārbaudīdams horeogrāfijas sākumu: *Jā, ļoti labi, pat pārāk labi, kvalitāte pārāk augsta.* Roberts bija mani nosaucis par pazīstamu horeogrāfi un filmas ļaudīm sāka likties, ka ir jau ar mani tikušies citās filmēšanās. Vienu dienu vecais, labi pazīstams filmu operators aplika roku man ap pleciem un teica: *Cik viegli un patīkami sadarboties ar istu profesionāli.* Vienmēr ierados laicīgi, bez untumiem darīju darāmo, uzklauzīju uzskatus. Vēlāk Roberts bez atvainošanās atzinās: *Gribēju zināt, ko tu darīsi, aber du schwimmst in allen Wassern* (tu peldi visos ūdeņos).

**NOTIKA TIEŠI TĀ:** Tramvajā un vilcienā. Vācu okupācijas laikā. Sēžu tramvajā. Ienāk sievietē. Visas sēdvietas aizņemtas. Skajā balsī viņa vāciski saka: *Es esmu vāciete.* Nekas nenotiek. Kad viņa savu teikumu atkārtoti trešo reizi, pieceļas vācu virsnieks: *Lūdzu, ņemat manu vietu, bet mēs te neesam Francijā.* \*\*\* Pārplīdītā tramvajā vācu zaldātam no rokas izkrit naudas gabals. Viņš sāk grūstīties, lai atrastu savu naudu. Viens spāņu Zilās divīzijas zaldāts aizdedzina papīra naudu, turēdams to kā lāpu sīknaudas meklētājam. \*\*\* Skrienu, cik ātri vien spēju, pa operas apstādījumiem uz tramvaja pietātni pie Laimas pulksteņa. Ceļa malā grupa vācu zaldātu. Viens no viņiem liek man priekšā kāju, jau, priedīgi smaidot, sagaidīdams manu krišanu. Viss notika zibenīgā ātrumā. Inerces dēļ vairs nebija iespējams apstāties, bet, ja es būtu kritusi, būtu smagi sadauzījies. Turpinot skriet, atvēzēju savu roku un ar visu iespējamo sparū ietrieku savu dūri zaldāta krūtīs. Viņš atkrita atpakaļ, pārējie zaldāti smējās, es turpināju skriet. \*\*\* Biju piedalījies vācu filmā Šveices alpos kā horeogrāfe un dejojāja. Stāsts pats par sevi. Pēc tam man pulksteņu veikalā nozaga vienīgo mēteli, kas man bija līdz. Braucu uz Beļģiju, Knoki, dzejas konferenci. Vilciena pasažieri sarunājami. Pastāstu, ka, rudenim tuvojoties, bažījies par aukstumu Beļģijā – bez mēteļa... Man pretī sēž mūks un piedāvā man aizdot savu biezo džemperu. Priedīgi pieņemu. Pēkšņi vilciens sagrībojas un no augšējā plaukta klēpi man iekrīt sieviešu mēteli. Mēteļa īpašniece spalgi iebrēcas: *To dabūt jūs nevarat!* Un ar strauju kustību izrauj savu mēteli no mana klēpja. Viņas domu gājiens nepārprotams. Ar nez kādu maģiju biju izvilinājus mūkam džemperu un tagad, tos pašu nelabos spēkus pielietodama, biju satricinājusi vilcieni, lai viņas mēteli iekristu man klēpi. Nomierināju ļoti uztraukto sievieti, ka man ar džemperu pilnīgi pietiek. □

Par autori skat. Birutas Šurmanes apceri 72. lpp.



Dainis Mjartāns

## MĀKSLA DP NOMETNĒS 1944-1950

Maskavas karapulkiem atgriezoties Latvijā, vesela virkne mūsu mākslinieku 1944. gada otrā pusē devās bēgļu gaitās gan laivās uz Zviedriju, gan arī Sabiedroto armiju virzienā. Pēc kara beigām vairākums nonāca bēgļu nometnēs angļu, amerikāņu un franču okupācijas zonās sadalītajā Rietumvācijā. Pateicoties Pasaules latviešu mākslas savienībai (PLMS) un tās enerģiskajai vadītājai, māksliniecei, mākslas zinātņu doktorei Leldei Kalmītei (skat. JG256:25, 50-51), sākot ar pērngada jūliju ar nometņu laikā radītā mākslinieciskā devuma aptuveni 60 darbiem bija iespēja iepazīties latviešu centros ASV – vispirms Mičiganas štata dienvidos – Garezera *Klinkāva galerijā*, visu oktobra mēnesi Minesotas štata Mineapolē, novembra otrā pusē Klīvlāndē, Ohaio (Ohio) štatā, no kurienes izstāde aizceļoja uz Filadelfiju un šā gada pavasarī uz Čikāgu. Kā Lelde Kalmīte pasvītro izstādes katalogā, kur iekļauti 24 mākslinieku darbi, arī grūtos un nedrošos laikos māksliniekiem ir nepieciešams turpināt savu radošo darbu, un tas īpaši spilgti redzams mākslā, kas tapusi kara beigu virpulī un bēgļu nometnēs. Divas izstādītās Anšlava Eglīša eļļas gleznas uz laiku atceļojušas atpakaļ uz ASV no Cēsaines novadpētniecības muzeja. Vairākos mākslinieku darbos dominē kara sekas, piemēram, kritis latviešu leģionārs Aleksandra Nukšas tušas zīmējumā, kauja pie Bauskas tilta (1944) Aleksandra Soduma linogriezumā, Ilgas Rekes trīs gleznās redzami pilsētas skati ar nosaukumu „Miers pēc kara”, Niklāva Strunkes pastēli – bēgļi pie izpostītas pilsētas, un sagrautā Vācija atainota arī Jāņa Siliņa sešos akvareļos. Emociju pilnas ir Evalda Dajevska gleznotās Hamburgas drupas, taču mākslinieks raugās nākotnē un pirmā-

Plānošanas komiteja izstādei Oienhauzenā (Oeynhausen, Nordheim/Westphalen) 1948. gadā – kr. pusē Augusts Annuss, vidū Jānis Kalmīte, starp viņiem aizmugurē Evalds Dajevskis. Pārējās personas nenoskaidrotas.



Dainis Mjartāns

jā pēckara gadā Mērbekas nometnē glezno skatuves ietēru Mārtiņa Ziverta lugai *Āksts*. Pati bēgļu dzīve nometnēs attēlota visnotaļ maz. Viens no izņēmumiem ir Leo Stepes eļļas glezna ar sadzīvisku nometnes ainu. Izstādē redzami arī Fridriha Milta, Valdemāra Tones, Augusta Annusa u.c. darbi.

Kataloga bagātīgo attēlu klāstu papildina pašu mākslinieku atmiņas par pēckara laiku. Leldes Kalmītes tēva, Jāņa Kalmītes (1907-1996) dienasgrāmatas izvilkmumos visskaudrāk atklājas trimdā devušos latviešu traģēdija: *Es, mana sieva un mana deviņus mēnešus vecā meita Guna atstājām Latviju 1944. gada 11. oktobra vakarā kuģī no Liepājas. Naktī krievi uzbruka mūsu kuģim ar torpēdām, bet tās netrāpīja. No 23. līdz 27. oktobrim esam Ausiņas nometnē. Guna ir slima. Mana sieva aiz raizēm un bēdām ir tuvu ārprātam. Daži latvieši mēģina mani mierināt. 16. jūlijā sākam saņemt brīvu ēdienu no UNRRA, bet, lai šo ēdienu saņemtu, man jāiet kājām uz Bibešanu, kas ir 22 kilometru attālumā. To daru divreiz nedēļā, pārtiku pārvedot bērnu ratiņos. 24. septembrī atstājam Elvangenu un apmetamies uz dzīvi Vurcāhā. Tur jau dzīvo apmēram 200 latviešu. Pirmās četras nedēļas pavadām barakās, bet tur jumts ir caurs, tāpēc dažām ģimenēm ir atļauts dzīvot pili. Te mēs nodzīvojam vienpadsmit mēnešus. Ir ļoti*



labi. (Jānis Kalmīte, kura riju gleznojumi kļūst par latviešu trimdas mākslas ikonām, daudzkārt aprakstīts un reproducēts JG, piemēram, nr. 252:27, 38-39; 263:43.) Māksliniece Ilga Reke savās atmiņās ieskicē vēlmi zīmēt un tiekties pēc izglītības: *Mana pirmā nometne bija Bavārijā – Weiden. Tur Hammerweg nometnē grafiķis Rutks organizēja grupu, lai to apmācītu zīmēšanā. Lietojām lielo, brūno aplokšņu papīru. Tad vienmēr noderīga bija pazišanās – kāds tautietis strādāja UNRRA. Modeli portretam atradām par paciņu cigarešu turku, ne amerikāņu. Barakas telpa pildījās ar asiem dūmiem. Man portretu zīmēšana patika, bet modeļa pakausim kādreiz pietrūka vietas. Hammerweg nometnē bija grupa leģionāru un arī kara invalīdu. Tad viens jauks invalīds, Eižens Ciblis (vēlāk agronoms PhD), ierosināja man doties līdzī vai rākiem no mūsu nometnes uz Štutgarti studēt, jo neesot nozīmes nīkt nometnēs pretī nezināmai nākotnei. Šis tautietis iedeva man drosmi doties prom no vecākiem, kurus man negribējās atstāt, jo laikam uzlidojums vilcienam vēl kavējās zemapziņā. Štutgartē es pieteicos augstskolā. Gleznošanas nodaļa jau bija slēgta, un mani ielika Innenarchitektur nodaļā. Laiks augstskolā bija interesants ar plašu izvēli nākotnes ceļam. Baltiešu grupā bija arī ļoti nopietni un mērķtiecīgi studenti, piemēram, Gunārs Birkerts. Ar visu raibo pieredzi studiju laiks Vācijā sagatavoja mani savādākām un skarbākām studijām Amerikas universitātē.*

Mākslinieku darbnīca Virburgas ziemeļu nometnē ap 1947. gadu. Otrā no labās (ar muguru pret skatītāju) Margarita Stīpniece.

PLMS priekšsēde Lelde Kalmīte iesaka iedziļināties latviešu bēgļu mākslinieku tolaik grūtajā un nedrošajā dzīvē: *Katram latviešu bēgļu māksliniekam bija unikāls dzīves stāsts.(..) Kādi uzskati bija pašiem māksliniekiem par mākslu šajos apstākļos? Vai mākslu jālieto kā politisku protesta ieroci, kā to ieteica rakstnieks Pēteris Aigars? Vai drīkstam māksliniekiem pārņemt to, ka viņi gleznoja „skaistas bildes”, tā pelnot iztiku ģimenēm Vācijas pēckara nabadzīgajos apstākļos? Zīmīgi, ka vairāki izstādē redzjamie darbi, piemēram, Ulža Āboliņa akvarelis darināts uz vācu armijas mērķi šaušanas papīra, bet Jāņa Gaiļa jūras ainava gleznota uz miltu maisa rupja audekla. Nav zināms, cik daudzi no šādiem trausliem darbiem joprojām eksistē – pēc sešiem gadiem desmitiem. Bet, kā katalogā norāda arī Klinkāva galerijas direktore, mākslas vēstures doktore Līga Ejupe, neskatoties uz grūtajiem un nestabilajiem dzīves apstākļiem, izmisumu un neziņu par nākotni, izstādītie darbi liecina, ka nometnēs pavadītie gadi latviešu mākslinieku saimei bijuši ražīgi. Piemēram, angļu zonā DP jeb pārvietoto personu nometnē nokļuvušie Uldis Āboliņš, Augusts Kudeiko, Kārlis Trumpis un Nikolajs Puzirevskis rīkojuši mākslas izstādes, un ne tikai nometnes iemītniekiem. Drīz vien Āboliņš sācis strādāt Hanoverā par arhitekta palīgu. Tad, viņa vārdiem izsakoties, *pienāca laiks nometņu likvidācijai un mums doties tālāk pasaulē. Tā kā jau agrāk nometnē biju laimīgi apsievoties, 1950. gada beigās kāpām ar mazo meitiņu uz kuģa un devāmies uz tālo, nezināmo**

<Avots: <http://www.dpalbums.lv>>



Linda Treija

## PAR IMANTU TILLERU

Imants Tillers ir viens no pazīstamākajiem mūsdienu māksliniekiem ne tikai viņa mītnes zemē Austrālijā, bet visā pasaulē. Viņš darbojas arī kā kurators un rakstnieks. Pašreiz dzīvo Komā, Jaundienvidvēlsā (Cooma, New South Wales). Tillers sāka izstādīties jau 1960. gadu beigās un ir piedalījies neskaitāmās personālizstādēs, grupu izstādēs un arī pārstāvējis Austrāliju tādos nozīmīgos mākslas pasākumos kā *São Paulo Bienal* (1975), *Documenta 7* (1982), *42nd Venice Biennale* (1986). Mākslinieks ir daudzu godalgu laureāts – *Osaka Triennale Prize* (1993, 1996, 2001), *The Inaugural Beijing International Art Biennale Prize for Excellence* (2003). Viņa darbi ir pasaulē muzejos, galerijās un privātajās kolekcijās. Lai gan dzimis Sidnejā, Austrālijā (1950), viņa mākslā vienmēr jūtamas atskaņas un interese par dzimtenes, savas identitātes, savas vēstures apzināšanu. Mākslas darbi lielā mērā sastāv no vizuālajām un tekstu atsaucēm (dzejas rindas, dažādu mākslinieku darbu fragmenti, kaligrāfiski simboli) un tomēr tie ir nepārprotami atpazīstami kā Imanta Tillera darbi. Nelielie ar audeklu pārveiktie kartoni, kas paši par sevi ir atsevišķi mākslas darbi, salikti kopā, veido iespaidīgas un dzīvas gleznas. Jau vairākus gadus desmitus

Turpinājums no iepriekšējās lapaspuses...

zemi, uz Austrāliju. Par Uldi Āboliņu (1923-2010) skat. JG218(1999):2, 45.

PLMS mērķis ir izveidot un saglabāt nākošajām paaudzēm izcilu latviešu diasporas mākslas darbu kolekciju, kas līdz šim latviešu 20. gs. mākslas vēstures kontekstā ir nepilnīgi dokumentēta. Tiek vestas sarunas ar Česu pilsētas pašvaldību par trimdas mākslas darbu krātuves un galerijas iespējamu izveidi. PMLS aicina atsaukties (<[Ikalmite@latvianart.org](mailto:Ikalmite@latvianart.org)>) tos tautiešus, kuru rīcībā ir trimdas mākslinieku darbi, to fotoattēli u.c. informācija, kam sakars ar mūsu mākslas pasauli. □

Dainis Mjartāns absolvējis MLG. Studējis Minsteres un Berlīnes universitātēs politoloģiju un masu komunikāciju. Vairākus gadus bijis ELJAs valdes loceklis. *Radio Brīvā Eiropa* redakcijas loceklis Minhenē un Prāgā. Biznesa augstskolas *Turība* maģistrs sabiedriskajās attiecībās. Biedrības PLMS valdes loceklis, darbojas Latgales pētniecības institūtā, dibinājis biedrību "Latgales tradicionālās kultūras centrs Latgaļu sātā". Lektors 2x2 un 3x3 nometnēs ASV. Publikācijas periodikā (*Diena, NRA, Laiks, Nordeuropa Forum, Akadēmiskā Dzīve* u.c.). Dzīvo Rīgā un Varakļānu novadā.



Foto: Gunārs Nāgelis

Imants Tillers ar mākslinieci, *Laikraksta „Latvietis”* veidotāju Ilzi Nāgelu

mākslinieks izmanto šo audeklu mozaikas sistēmu, kas ļauj ne tikai tehniski, bet arī garīgi iedziļināties viņa mākslas daudzajos slāņos. Tie veido nekad nebeidzošos Tillera poēmu par dzīvi, esamību un identitāti. Darbos kā adījumā sasaistīti kopā vārdi, burti, simboli, idejas, attēli. Es gribētu piedēvēt Tillera mākslas darbiem arhitektonisku gleznieciskumu. Viņš ieguva bakalaura grādu (1973) arhitektūrā, Sidnejas U. (Bachelor of Science in Architecture, The University of Sydney). Šis precīzās taisnstūru audeklu būves, plakātiskais kaligrāfijas pielietojums kopā ar gleznieciskajiem krāsu un zīmju klājumiem veido spēcīgu idejas, intelekta un mākslas baudas garšu.

Vecā gada izskaņā no 19.X līdz 13.XI Imanta Tillera mākslas darbu izstāde *The Blossoming World* notika Melburnas galerijā *Arc One (Arc One Gallery, Melbourne)*. Vairums darbu no attāluma atstāj monumentālu ainavu iespaidu – it sevišķi „melanholiskās ainavas” (*Melancholy Landscape V, Melancholy Landscape VI, Heidegger's Swamp, Blossoming 21*). Pieņākot tuvāk, tie atklāj daudzus slāņus – daļas no burtiem veido zīmju līnijas, vārdi reizē dzīvo savu dzīvi katrā audekla laukumīnā, bet sanākot kopā gleznā tie veido teicienus un citātus jau ar pilnīgi citu nozīmi. Interesi par dabu, cilvēka un dabas mijiedarbību var atrast darbos *Blossoming 24, Blossoming 25, Nature Speaks: CK*. Gleznu fonā kā smalks ziedu herbārijs starp grāmatu lapām ar līniju ir iezīmēti ziedi un tam pāri atkal klājas kaligrāfiskās zīmes, teksta daļas, citāti. Varētu teikt, ka Tillers zīmē tā, kā dzejnieki raksta dzeju – saglabājot attēlu un frāžu drumstalu savienojumā savu ritmu un plūsmu. Šīs izstādes darbos cauri vijās franču dzejnieka, simbolisma literatūras aizsācēja Stefana Malarmē (Stéphane Mallarmé) 1897. gadā sarakstītās poēmas angļiskotais nosaukums *The Throw of the Dice will never abolish Chance*. Pat ārēji vizuāli Malarmē neparasti sarakstītā poēma sasaucas ar Imanta Tillera gleznām. Liela nozīme asociācijām, vārdu un simbolu daudznozīmībai, kā arī muzikalitātei un

neparastām ritmiskām konstrukcijām. Izstādes darbos var sajūst, cik nopietna, dziļa un mums visiem nozīmīga ir Tillerera māksla. Tā darbojas uz skatītāju daudzus līmeņos un tā ir izcilas mākslas pazīme.

Internetā iegūstamā informācija par Imantu Tilleru:

<[www.arcone.com.au](http://www.arcone.com.au)>;

<[www.roslynxley9.com.au](http://www.roslynxley9.com.au)>;

<[www.nga.gov.au/Exhibition/TILLERS/](http://www.nga.gov.au/Exhibition/TILLERS/)>

Skat. Sarvas Muižnieces-Liepiņas interviju ar Lindu Treiju (*JG263:55-56*) un Lindas pašas mākslas darbus tajā pašā un arī vairākos iepriekšējos *JG* numuros..

\* \* \*

## Ilze Šēnberga-Nāgela

Pērngada rudenī Melburnas *Arc One* galerijā visi 15 izstādītie Imanta Tillerera darbi datēti ar 2010. gadu. Iepriekšējā viņa darbu skate Melburnā notika pirms diviem gadiem. Tas tikai liecina, cik ražīgs šis un iepriekšējie gadi ir bijuši māksliniekam. Bija patiesi liels prieks skatīt jaunus darbus un piedevām tikties atkal ar Imantu un viņa sievu Dženiju Slatjeri (Jenny Slatyer); viņi abi bija klāt izstādes atklāšanā, kurā silti un sirsnīgi visus sveica galerijas direktore Suzanne Hampel. Arvien prieks starp apmeklētājiem satikt vairākus latviešus.

Imants Tillers joprojām ir uzticīgs guaša un akrila tehnikai, arī savu darbu eksponēšanai vai, tā teikt, tilleriskajai darba veidošanai no nelielajiem laukumiņiem, kurus, kopā saliekot, veidojas mākslas darbs. Atsevišķi elementi viņa darbos vairākkārt atkārtojas, īpaši daži teksti. Interesanti bija klausīties skatītāju komentārus: dažs labs te izlasīja politiķu runas, dažs filozofisku vēstījumu. Bez jau pazīstamām tēmām un atslēgvārdiem konkrēto vēstījumu atšifrēšanai, Imants Tillers izstādītajos darbos pievieno dabas elementus – nosacītas ainavas, kalnus, upi, meža malu, dārza stūri, stādu, ziedu elementus... Minēju par šīm savām sajūtām māksliniekam, un viņš smaidot teica, ka dzīvojot meža malā, daba ienāk ne tikai mājas pagalmā, bet arī darbos. Darbi ir dažāda lieluma, sākot no relatīvi nelieliem, līdz ļoti lieliem. Interesanti bija seši līdzās izliktie darbi, kurus aplūkojot, var izsekot Imanta Tillerera dažādu daiļrades periodu stilēm: te manīju aizvadītā gs. 90. gadu nogalē bieži lietotos elementus, kā arī nupat pieminētos ziedu motīvus.

Jāmin arī, ka Imants Tillers ir aktīvs 2010. gada *Austrālijas Latviešu 53. Kultūras dienu* atbalstītājs – viņš ir ne tikai teātra izrādes – Austrālijas latvieša Jāņa Baloža lugas *Trimda*

*un tēvzeme* – dekorāciju autors, bet arī žūrijas komisijas loceklis portretu konkursam iesniegto darbu izvērtēšanai.

Māksliniece Ilze Šēnberga-Nāgela kopā ar savu dzīvesbiedru Gunāru Nāgelu veido tīmeklī *Laikrakstu „Latvietis”*.

## Linda Treija

### PAR ZANI LŪSI

Mazi susuriņi, nelaimīgi ģimīši, pēdas sniegā, rozes kā šķīvji – tā ir mākslinieces Zanes Lūses pasaule, kurā viņa aicina skatītāju ienākt un saredzēt pašam savu stāstu. Māksliniece pati saka: *Mana māksla attēlo manu dzīvi, pieredzi un emocionālo stāvokli. Darbi ir tik intīmi, ka es atturos paskaidrot to nozīmi. Mana vēlme ir, lai katrs skatītājs, vērojot tos, nāktu ar savu izskaidrojumu un sapratni.*

No vienas puses ļoti dekoratīvi un skaidri darbi, – likt tik pie sienas, iespiest kā kartiņas, drukāt salvetes, bet tajos tomēr ir daudz kas vairāk, nekā tikai dekoratīvisms. Dažus darbus vērojot, man atmiņā uzpeld vēl padomju laikā redzētā un daudzu iemilētā „multenīte” *Ezītis miglā*, un ne tik daudz pēc zīmējuma, kā vispārējās noskaņas. Darbā *Tikšanās* meitene ar kažokādas mufi (jeb uzroci) satiek meža vidū mazu lapsiņu. Mazās lapsas pēdiņas no vienas puses un meitenes pēdas sniegā no otras kā tādas līkloču takas ievada abas būtnes gleznas centrā, lai viņas satiktos. Balti pelēki brūnie toņi atgādina tādu kārtīgu apmākušos Latvijas ziemas dienu. Glezna reizē rada nostalgiski sērīgu un tai pašā laikā mīlīgu noskaņu. Savukārt gleznā *Klusums pirms vētras* nekustošās vēja turbīnas, dramatiskie mākoņi un cilvēciņš ar noraižējušos sejas izteiksmi izvilina no mums satraukuma un neziņas sajūtas. Zanes darbi ir kā fantāzijas dzīves momentīni, kas paši prasās sakārtoties stāstos un atdzīvoties. Varbūt nākošais projekts būs animācijas filma?

Māksliniece ir beigusī Rīgas Lietišķās Mākslas koledžas stikla dizaina nodaļu. Ieguvusi maģistra grādu un pabeigusī Latvijas Mākslas akadēmijas (LMA) figurālās glezniecības nodaļu (2001). Zanes Lūses personālizstādes notikušas tādās galerijās kā „Galerie 91” (Parīzē), „Istaba” un „Carousell” (Rīgā) u.c.

Zanes darbus var apskatīt viņas mājas lapā: <[www.zaneluse.com](http://www.zaneluse.com)>. □

# KULDĪGAS IEDZĪVOTĀJI CAUR MODRA RUBEŅA PRIZMU

AR PAŠA FOTOMEISTARA PIERAKSTIEM

Publikācijas sākums JG263:48



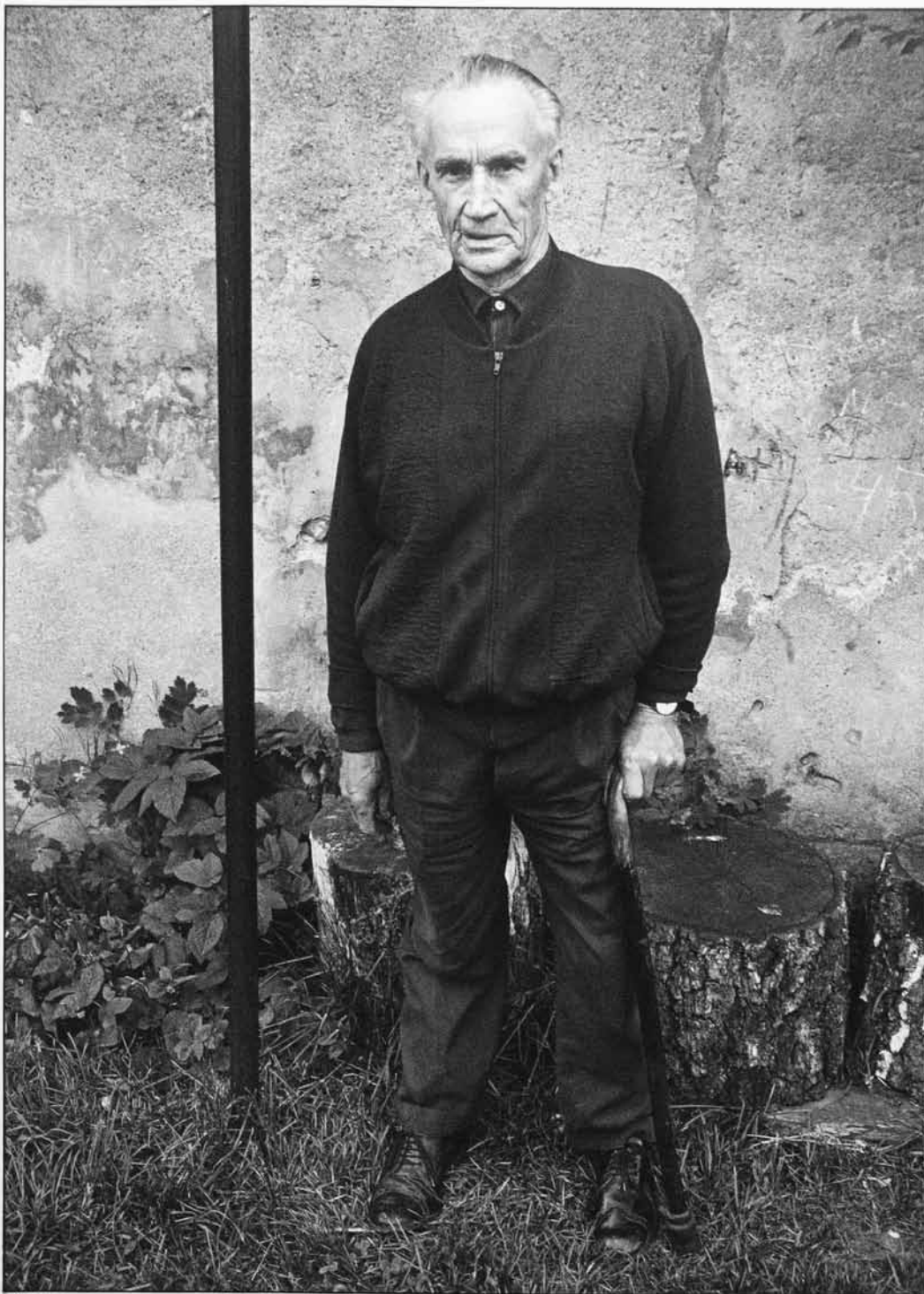
MARIJA STANGŪTA, 1919

1991

## MARIJA STANGŪTA (1915-1992)

Vecākā skolotāja Kuldīgā. Pirms 52 gadiem skolotie pirmie audzēkņi jau sirmi vīri. Guvusi labu izglītību vēl „tajos” laikos, kad angļu valodas institūtā visu pasniedza angļiski un tikai angļi. Tagad arī viens otrs jaunāks kolēģis konsultējas pie Stangūtas, un Stangūtiņš neatsaka ne vecam, ne jaunam, un kaut kas paliek arī pašai. Pastāvīga izstāžu skatītāja. (1991. gada uzņēmums)





ALBERTS GRANDBERGS, 1911 - 1996

2011

### **ALBERTS GRANDBERGS (1911-1996)**

Īstens šaha entuziasts vēl no Latvijas laikiem. Kara laikā gan dabūjis ar savu spēli priecēt fričus, lai nebūtu jāiet grāvjus rakt. Kuldīgas šaha kluba dibinātājs, treneris, konsultants. Maizes darbs gan galdniecībā. Tagad jau pensijā un, ja tik vien var tikt pie ūdeņiem, darbs spinningam. (1991. gadā uzņēmums)



VILNIS SKUDRA, 1941-2009

MR 95

### **VILNIS SKUDRA (1941-2000)**

Vispirms pats, tad viņa audzēkņi aizbraukuši līdz „dzelzs priekškaram”, cauri kuram retais laists. Sporta meistars riteņbraukšanā. Tagad, kad visiem pavēries „zaļais” ceļš uz pasauli, pulveris jau izšauts. Pietiek vien maizei un mēriņam, lai gremdētos atmiņās... (1995. gada uzņēmums)



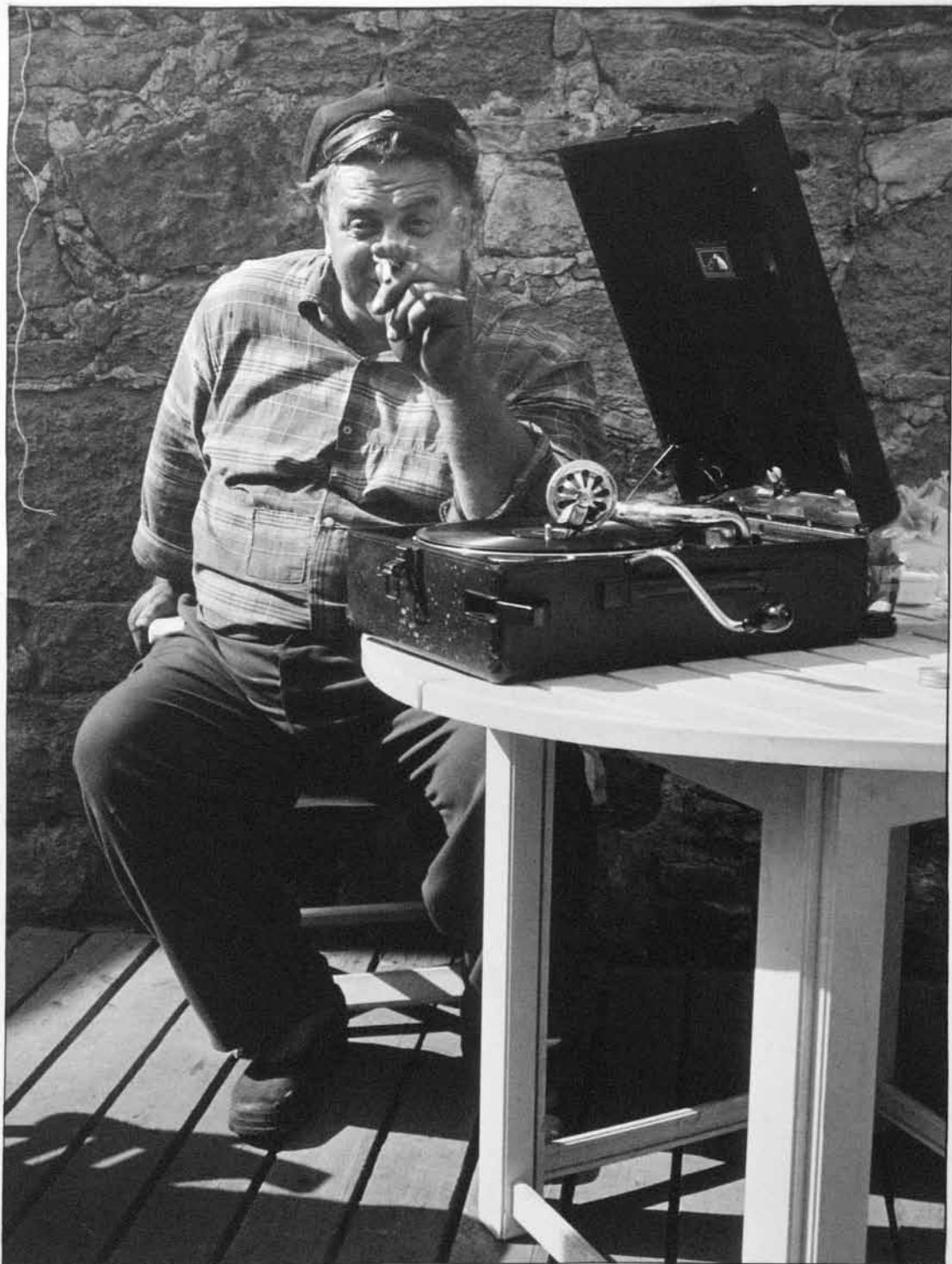
INA CELITĀNE, 1964

AMR 2009

### ***INA CELITĀNE (1964- )***

Skolota bioloģe, folkloras kopas „Kūrava” vadītāja. Atmoda likusi domāt - kas es esmu, kur un kāpēc dzīvoju. Tā vēstures izpēte aizvedusi pie folkloras. Pa šiem gadiem daudz piedzīvots - no Dainu un danču vienkāršības līdz šupuldziesmai meitai un teicēju bagātībām. Ina to visu ļoti nopietni - pat pusmāju dabūja iegādāt, lai saglabātu savu neatkarību un būtu kur palikt. Inas aizrautību stimulē folklorā saskatāma svētīgo un tīro siržu dalība. (2009. gada uzņēmums)





ANDRIS ŠICS, 1944-94

### **ANDRIS ŠICS (1944-1994)**

Būtu bārda, būtu tipisks labsirdis. Tāds jau Andris arī bija, sevišķi garajās „plostu” reizēs. Pie pilnas bļodas jau vienmēr draugu daudz. Tā arī sēta ar zaļo „Pobedu” – tika runāts par istās Latvijas laikiem, dziedātas leģionāru dziesmas. Kas bija gaidīts, kas zināja atnākt. (1993. gada uzņēmums)





*Cūku bēres. No Modra Rubeņa kolekcijas „Provincies piezīmes”*

←  
*Meitene ar kastāniem. No kolekcijas „Kuldīgas pilsoņi”.*

Fotogrāfs un žurnālists Modris Rubenis (1951) beidzis Latvijas Valsts fiziskās kultūras institūtu (tagad Latvijas Sporta Pedagoģijas akadēmiju), strādājis par sporta pedagogu un administratoru Liepājā un Kuldīgā. Kopš 1983. gada piedalījies arī vadījis dažādus fotoprojektus. Viņa darbi atrodami muzejos un privātkolekcijās Latvijā, Šveicē un ASV. Piedalījies personāl- un grupu izstādēs Latvijā, Igaunijā, Lietuvā, Šveicē, Austrijā, Nīderlandē, Slovākijā, Grieķijā, Krievijā, Japānā, ASV.



Rolfs Ekmanis

## PIEZĪMES PAR LATVJU TEKSTIEM NR. 1

*Jauna literāra žurnāla iznākšana Latvijā paš-laik ir brīnums, nevis likumsakarība. Te nav kā Igaunijā, Somijā vai Zviedrijā, kur sajūtām un intelektam tiek veltīta pienācīga uzmanība, kur literārais process, virzieni, meklējumi, maldī un atradumi atspoguļojas dažādos atšķirīgu stilu literārajos žurnālos un laikrakstos, kas saņem valsts atbalstu un cieņu – tā jaunā laikmetīgā ceturkšņžurnāla Latvju Teksti (LT) ievadrindkopās raksta galvenais redaktors Guntars Godiņš – dzejnieks, igauņu un somu dzejas un prozas latviskotājs, savā laikā viens no leģendārā Avota (1987-1992) veidotājiem (skat. 30. lpp.), kultūras atašejs Latvijas vēstniecībā Tallinā, kopš 1989. gada pazīstams arī JG lasītājiem (skat. JG171 un JG192). Brīnums, īpaši ja atsaucam atmiņā literārās periodikas kapos guldītos izdevumus – no Literatūras un Mākslas, Varavīksnes, Raiņa gadagrāmatas un Kritikas gadagrāmatas līdz Dzejas dienai, Avotam, Grāmatai, Lunai. Un tas lielākoties notika laikā, raksturotā par „treknajiem gadiem”, kuru treknumu gan visvairāk baudīja pret kultūras vērtībām visumā vienaldzīgie „biezie”. Mūsdienu ekonomiskās krīzes režīmā stāvoklis kultūras periodikas jomā kļuvis krietni draudīgāks. Literatūras mēnešraksts Karogs pērngad droši vien būtu izlaidis garu, ja vien Valsts Kultūrkapitāla fonds (VKKF) nebūtu piešķīris 8 000 latu vairāku apvienotu numuru publicēšanai. Ne velti Godiņa piebilde: Tik trūcīgi ar literārajiem izdevumiem Latvijā nav bijis pat kara laikā. Šogad VKKF finansējums Karogam ir noraidīts, bet redaktori/izdevējs to meklē citur. Toties jau aizvadītā gada rudenī kļūst zināma kultūras notikumus un idejas visai jūtīgi un visaptveroši atspoguļojošā Kultūras Foruma bojāeja. Kamēr Karogs var atskatīties uz 70 gadu darbību (nr. 1 iznāk pirmajā krievu okupācijas gadā – 1940.IX), 12 lappušu biežais KF pastāv kopš 2002.VI – trīs gadus kā Neatkarīgās Rīta Avīzes pielikums, pēcāk patstāvīgi. KF galvenās redaktores Ingas Šteinmanes atvadu vārdi lasītājiem: Piedodiet, tāda ir situācija. Zaudējums jānoraksta arī kulturoloģijas žurnāls Kentauris, bet uz interneta versiju pāriet Foto Kvartāls. Bēdīgā situācijā atrodas arī citi ar kultūru un humanitārajām zinātnēm saistīti izdevumi (Māksla Plus, Latvijas Arhitektūra, Teātra Vēstnesis, Kino Raksti, Studija u.c.), kuru mērķis, tāpat kā*

mūsu rakstu krājumam, nekad nav bijis peļņas gūšana. Šeit varētu piebilst, ka arī pēckara bēgļu gadi, kad demogrāfiskie apstākļi bija labvēlīgāki, varēja lepoties ar virkni vērtīgu literāru izdevumu – Laiks (1946-1949), Laika Mēnešraksts (1955-1962), Ceļa Zīmes (1948-1987), Raiņa un Aspazijas gadagrāmata (1967-1995), LaRAs Lapa (1975-1999), Ceļi (1961-1991), Zari (1982-1990). Šodien pie dzīvības turas vienīgi 57. gadagājumu sasniegusi Jaunā Gaita, vienīgais regulāri (4 x gadā) iznākošais literatūras/kultūras žurnāls latviešu valodā. Vārds vienīgais ir teikts nevis ar bramanību, bet ar dziļu nožēlu. Šogad JG cer uz iespēju šoļot līdzās ne tikai Latvju Tekstiem, bet arī veselību atguvušajam Karogam<sup>1</sup>.

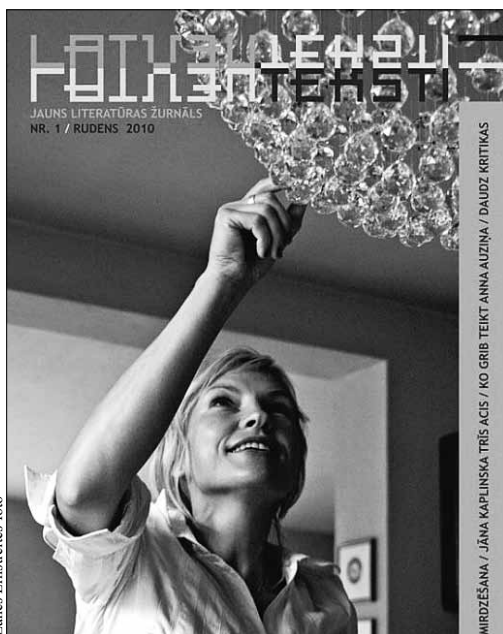
LT formāts (19 x 29 cm) ir mazliet lielāks par JG (17 x 25 cm), toties lappušu skaits

1. Liekas, ka tikai retais no kultūras cilvēkiem pievienosies Nīla Saksai visai skābīgai replikai satori portālā, ka „Karogs” bija tik tālu nolaidies, ka par to publiski vairs nerunāja. Runāja un joprojām runā, turklāt ar dziļām sāpēm par Karoga grūtībām un vienlaikus ar cerībām uz tā pilnīgu atkopšanos. Blogists Aivars Eipurs ļoti pareizi aprāda (2010.5.V), ko, piemēram, pērngada marta/aprīļa Karoga nopircējs par izdotajiem Ls 4,15 iegūst: *relatīvi daudz literatūras, (...) gan prozu, gan dzeju, arī grāmatu apskatus un kritiku, kā arī iespēju sekot literārajam procesam un aktualitātēm.* Turklāt žurnāls pat neesot *supermoderns* un tādēļ *atvērts visām paudzēm.* Tajā pat laikā šo rindiņu rakstītāja pieredze liek mazliet apšaubīt Karoga redaktores, literatūras zinātnieces Levas Kolmanes apgalvojumu, ka kultūras žurnāls ir *visu latviešu svēta lieta.* Tiesa, daudziem tas tā ir, bet lielai daļai pat augsti mācītu ļaužu tas tā nav. Šo rindiņu rakstītāja labs pažiņa, izglītības darbinieks, okupācijas laikā kaislīgs Karoga un Literatūras un Mākslas abonētājs, pirkta un krāva plauktos grāmatas lielos vairumos, ieskaitot tulkoto literatūru, pat Viļa Lāča *Kopotu rakstu* visus 23 sējumus zilos apvalkos. Arī šodien viņš varētu bez sāpēm atļauties nopirkt pa grāmatai pie Valtera un Rapas, Jāņa Rozes vai Satori grāmatnīcā, arī abonēt kultūras periodiku, bet nekā. Kopš 90. gadu vidus viņa kultūras vajadzības lielākoties stimulēta televizorā un vāzāšanās pa internetu. Protams, ne jau labāki ir t.s. ārzemju latvieši, arī tie, kuri šādās tādās saiešanās vairākas reizes gadā cenšas apzīlbināt klātesošos bezmazvai kā latviskās gaismas bruņinieki. Visai augsts, īpaši Ārlatvijā, ir arī skopulības koeficients. Jo pārtikušāks ārlatvietis, jo tam grūtāk izdot kādu grasi kultūras publicējumam – patriotiskai atklāsmei pietiek ar vietējās draudzes vai biedrības biļetēnu, labākā gadījumā ar vienas no četrām palikušajām latviešu avīzēm pāršķirstīšanu. Anekdotisks stāsts (un var droši pieņemt, ka tas nav vienīgais) ir par kādu savulaik trimdā labi pazīstamu un visai pārtikušu sabiedrisku darbinieku, kurš atsakās tērēt nepilnus 40 dālderus gadā par JG, toties nu jau gadus desmit lūdž savam krietni pieticīgākajam, JG saimei piederošajam paziņam izkopēt gandrīz vai no katra numura trīs, četrus, dažkārt pat piecus tekstus un atsūtīt tos viņam pa pastu. Un dažs labs cits: *mūsu biedrība / draudze jau saņem, palasu pēc sanāksmes /dievvārdiem...* Te nu vietā mūsu lojālā. Anglijā mītošā JG lasītāja / abonētāja (kopš pirmā nr.1) rindiņas: *Tikai tas, kam kūtrums krūtīs, / Sev „Jauno Gaitu” nepasūtīs.*

mazāks – 64. Finanslālais atbalsts saņemts no VKKF un SIA Arctic Paper Baltic. LT veidotāju komandā rūdītajiem spalvas veterāniem – Liānai Langai (skat. JG255:18-21) un Kārlim Vērdirnam (JG263:13-14) – pievienojas tikai nesen literātu dārzā ielēkušais Latvijas Kultūras akadēmijas magistrs Jānis Ozoliņš. Par LT1 ārējo apdari, kas rada nešaubīgu vizuālu baudījumu, jāpateicas māksliniecei/maketētājai Zanei Ernštreitei. Pretēji minējumam nepieturēties pie strikta strukturāla iedalījuma, LT1 tomēr seko vecu vecajai, pavisam rātnajai tradīcijai – no pārdomu raksta un literārām intervijām līdz jaunizdevumu recenzijām un aktualitātēm, un pa vidu beletristika – dzeja, proza, atdzeja.

Prozas rakstniece un tulkotāja (visvairāk no norvēģu valodas) Rudītes Kalpiņas (80. gados viņa ir Atmosdas aktīviste un arī viena no Avota veidotājām) esejā „Starp miršanu un aiziešanu”, kas atspoguļo vismaz daļas Latvijas sabiedrības intelektuālo domu, atskan nožēla, ka Latvija neesot „attīrījusies” jau 90. gados, kā, piemēram, Čehija un Vācija, kam seko nosodošs izbrīns par latviešu dīvaino labā toņa izpratni, kas nav ļāvusi viņiem izteikties kritiski par bijušajiem padomju *nomenklaturščikiem*, par t.s. „uz ārzemēm braucošajiem” – tādiem kā Ivaru Godmani, kam 80. gadu vidū drošības orgāni ļāvuši deviņus mēnešus uzturēties Austrijā. Kāpēc neņēmām piemēru no igauņiem, kuri jau tūdaļ pēc neatkarības atjaunošanas ar *ķirurgiska grieziņa neželību* atsijājuši kolaboracionistus? Autore arī klievēdē mītus par patlabanējiem „multikulturālisma” aizstājiem, kuri tikai veicinot sabiedrības *lumpenizāciju un deformāciju*. Latvija, bet īpaši *sagurušā Rīga*, kļūšot *patiesi multikulturāla* tikai tad, kad migranti no Krievijas un citām bijušās PSRS republikām tikšot līdzsvaroti ar vāciešiem, zviedriem, poļiem, frančiem, dāņiem, ķīniešiem u.c. Esejas noslēgumā Kalpiņa pilnīgi pievienojas Igaunijas prezidenta, rakstnieka Lennarta Meri (1929-2006) atziņai, ka *patiesas demokrātijas attīstība ir mokpilna* (...) *tās iedzīvināšana, iespējams, norītēs vismaz divu paaudžu garumā*. Pēdējā teikumā citēts brīvības un cilvēktiesību cīnītājs Gunārs Astra (1931-1988): *Es ticu, ka šis laiks izgaisīs kā jauns murgs*.

Ar kvalitātes zīmi no vāka līdz vākam apzīmogatās LT1 īstu atspirdzinājumu dod starptautisku atzinību ieguvušās lugas *Tumšie brieži* autore Ingas Ābeles „Adele” un Gundara Ignata (JG262:72) „Devalvācija” – svaigi un spraigi, visnotaļ izjusti īsstāsti ar cilvēku likteņu tēlojumiem vairāk vai mazāk



Zanes Ernštreites foto

LT1 vāks: rakstniece Inga Ābele

groteskā pasaulītē. Protams, sirdi priecē arī Annas Auziņas, Ingmāras Balodes, Marta Pujāta un Arvja Vigula poētiskās iztēles individuālie saucieni<sup>2</sup>, bet atdzejā – somi Jirki Kiskinens un Rīna Katajavuori, igauņi fs (īst.v. Indrek Mesikepp) un Trīna Sõmetša un īpaši spāņu Federiko Garsijas Lorkas (Federico Garcia Lorca, 1898-1936) divi dzejojumi no krājuma *Poeta en Nueva York* (Dzejnieks Nujorkā) Vigula radoši prasmīgā atveidojumā.

*Nu jā, literatūrā tu smelies spēku būt ētiski atbildīgs. Un tas varbūt ir literatūras vienīgais sakars ar dzīvi. Ja jau cilvēks būtu mierīgs un apskaidrots, tad atliktu tikai nosēties lotosa pozā un paust savu vēstījumu. (...) ..literatūra tomēr ir saruna Visaugstākajā līmenī. Tas, ka var veidot stilu, formu, saturu, – tā ir cilvēka kvintesence vispār – tā viena spoža zvaigzne, nesen klajā laistās īsstāstu grāmatas *Kamenes un skudras* autore Inga Ābele intervijā otram mūsu literatūras spīdeklim, Gundagai Repšei, brīžiem gan šķietami čehoviski runādamas viena otrai garām. Guntars Godiņš savukārt traucas uz Tartu, lai sarunātos ar viņa paša daudz latviskoto*

2. Kamēr Annu Auziņu pārņem vēlme balsi ārā / laist un dziedāt skaļi, (...) kā daždien bābas pirtī kliedz un pēcāk plikas / metas upē sudrabzālā, un Ingmārai Balodei Tallinā žigli neskaitāmi vārdi sapņos / dzimst un zūd / zūd un dzimst lūpu līnijās, Marts Pujāts atsauc atmiņā baznīcas, kam torņu vietā bija akas kurās es spaiņos / laidu lejā tūristus / uz leju tie gāja smagi uz augšu viegli, bet Arvis Viguls uzrunā „muļķīgos klasiskus”, kuri savos šedevros aprakstījuši dižas uzvaras, stāvēdami rīta svārkos pie rakstāmpults.

igauņu dzejnieku un prozaīki Jānu Kaplinski, kurš savā kontroversiālajā, pērngad klajā laistajā īsromānā *Acs mēģina noskaidrot, vai cilvēks, kura vēlēšanās ir ieraudzīt Dievu, patiešām spēj izturēt Dieva klātbūtni*, visur sekojošā Dieva aci? Uz Godiņa apbrīnu par vairākām Tartu slavenībām Kaplinska kādreizējo paziņu lokā – leģendāro dzejnieku Alikšāru (Artur Alliksaar, 1923-1985), pasauleslaveno semiotiķi Lotmanu (Juri Lotman, 1922-1993) un dzejnieku-teologu Uku Māzingu (Uku Masing, 1909-1985) – Acs autors šim intelektuāļu uzskaitījumam bez vilcināšanās piekabina *JG* lasītājiem labi zināmo Ivāru Ivasku (1927-1992) no Tartu blakus esošās mazpilsētas Rengu (Rõngu) – *vienu no spilgtākajiem Baltijas valstu vienotības simboliem*, [kurš] *pārvaldīja visu triju valstu valodas, trimdā aktīvi darbojās, lai mūsu literatūras būtu zināmas pasaulē*.

*LT1* pirmajās lappusēs starp abām intervijām ievietots Klāva Elsberga prēmijas laureātes Kristīnes Sadovskas raksts – atsevišķi no pārējām recenzijām, droši vien lai piešķirtu tam ārkārtēju svaru. Tas veltīts divām pērngad publicētām grāmatām par PSRS cenzūras iestādi, *amorālo, kroplo, teiksmaino daudzgalvu pūķi*, sauktu par *Glavlit*<sup>3</sup> – Henriha Stroda *PSRS politiskā cenzūra Latvijā 1940-1990* un Raimonda Brieža *Teksta cenzūras īsais kurss: prozas teksts un cenzūra padomju gados Latvijā*. Arī Sadovskai, tāpat kā Rudītei Kalpiņai, uz mēles deg jautājums, kādēļ padomīlaika *personālījas*, no kurām daudz kas bijis atkarīgs, *bieži vien ir tabu*, izņemot tikai tad, ja šie ļaudis *jau pārgājuši varavīksnes tiltu un cenzē mākoņus*.

Grāmatu apskati, kam veltīta vairāk nekā 1/3 no *LT1* lappušu skaita, kopā veido labu, panorāmisku ieskatu mūsdienu literārajā procesā. No tiem labākos raksturo dzirkstīgi, spraigi, atjautīgi, laiku pa laikam asi vērojumi, nevairstāšanās no subjektīvā momenta. Bet ir arī pa pliekanākai, pārāk piesardzīgai, „noķemmētai” recenzijai. Bez minētajiem

3. Saīsinājums no krievu *Glavnoje upravlenije po delam literatury i pečati* jeb: Galvenā literatūras un izdevniecību pārvalde. Latvijā izveidota drīz pēc pirmās krievu okupācijas (1940.VI), kad tā sāk sastādīt „aizliegtās literatūras” sarakstus un kontrolēt ārzemju literatūras un preses pieejamību. 1941. gada pirmajos sešos mēnešos (pirms vācu okupācijas) no Latvijas bibliotēkām/grāmatnīcām *Glavlit*s pavēl izņemt 740 954 grāmatas. No 1944. līdz 1960. gadam tiek sastādīti 10 aizliegto grāmatu saraksti. 1947. gadā no LPSR Valsts bibliotēkas vien (tagad Latvijas Nacionālās bibliotēkas) izņem un nosūta iznīcināšanai 500 000 grāmatu. Tāpat kā dažus citus padomju cilvēkam „visskaitīgākos” trimdas izdevumus, *Glavlit*s apzīmogo *Jauno Gaitu* nevis ar vienu, bet ar veseliem diviem sešstūriem. Cenzūras iestādi likvidē 1990. gadā.

abu zinātņu doktoru pētījumiem par cenzūru, recenzētas deviņas pērngad klajā laistas latviešu rakstnieku / literatūrzinātņu grāmatas. No stāstu kopojumiem – Ingas Abeles jau minētās *Kamenes un skudras* (recenzente Lita Silova: *Krājuma dzīvīgu drošina* (..) *dzīves – dzīvības līnijas nemitīgā kustība, kur atsevišķie – gan gaidpilnie, gan dziļi sāpīgie – mirkļi notverti pat šķietami nomājušā dzīvojošu vai savu vienīgo vietu vēl neatradušu cilvēku gaitās*); Ingas Žoludes *Mierinājums Adama kokam* (Aivars Madris: *varoņu iekšējās pasaules neskaidrību* (..) *satricina negaidīta ār pasaules agresivitāte*). No romāniem – Jāņa Lejiņa triloģija *Zīmogs sarkanā vaskā* (Viktors Dāboliņš: *zīmogs* (..) *ir tikai viens robežstabs, kas nojauc senās pasaules redzamās robežas*) un Ilzes Jansones *Insomnia* (Jānis Ozoliņš: *līdzās divu jaunu sieviešu attiecību tēlojumam* (..) *tiekšanās filozofiskas prozas virzienā*; skat. arī Ainas Siksnas rakstu *JG263:70-71*). No dzejkrājumiem – Liānas Langas *Vilcogas* (Inta Čaklā: *iznīcības un ārdošo stihiju balsis iegūst kaislīgu personiskumu*); Jāņa Rokpeļņa *Nosaukums* (Pēteris Draguns: *svaigi kontrastējošu tēlu groteskā parāde, ko vēl spilgtāku dara „mūžīgā bezmiega” dāvātais asredzīgums*); Andra Zeibota *Udens ķirzaka* (Artis Ostups: *labs izaicinājums meklētājiem un domātājiem*). Tad vēl Andras Manfeldes atmiņu tēlojums *Zemnicas bērni* (Inga Žolude: *bērnu nebēdnīgā attieksme pret Sibīrijas grūtumu*, (..) *pret tēva nesatricināmo latvietību un nelokāmo vēlmi ieaudzināt bērnos cilvēcību*). Pērngad filoloģijas doktora grādu ieguvušais Kārlis Vērdiņš recenzē Daugavpils U. docentes Sandras Meškovas feminisma un psihoanalīzes teorijās balstīto pētījumu par subjektivitātes atveidojumu literārajā tekstā – *Subjekts un teksts*. Tulkotās literatūras jomā Kaplinska *Acī mēģina atšifrēt Jānis Ozoliņš kopā ar Ilzi Jansonī, bet Džordža Orvela Mācītāja meitu* – Dace Bergmane. Atliek vienīgi nožēlot, ka par vismaz četriem, tikai pāris rindiņās anotētajiem darbiem nav varēts ievietot pamatīgākus apskatus – par Andra Kolberga *Dienasgrāmatu*, Vitālija Šaldas *Latvieši Maskavā, 1923-1937*, Grasa (Günter Grass) *Brīnumkasti (Die Box)* un Eižena Valpētera sastādīto *Nenocenzētie: Alternatīvā kultūra Latvijā. XX gs. 60-tie un 70-tie gadi*. Nozīmīgu vietu ieņem arī Vinetas Bergas „leskats mūsdienu franču literatūrā”.

Īsi pirms Ziemsvētkiem 2 000 eks. iznāk *LT2*.

□





**Zane Lūse. *Tikšanās*. 2010. Eļļa uz audekla. 55 x 60 cm**

Par mākslinieci skat. 40. lpp.



ZIŅAS UN NEZIŅAS NO TĪKLIEM UN TĪMEKĻIEM

## LATVIJĀ VISLIELĀKAIS TRŪCĪGO ĪPATSVARŠ VISĀ EIROPAS SAVIENĪBĀ

BNS 2010.13.XII – *Latvijā nabadzības riskam ir pakļauti 26% iedzīvotāju. Tik liels trūcīgu cilvēku īpatsvars nav nevienā citā Eiropas Savienības (ES) dalībvalstī, liecina ES statistikas biroja precizētie dati. Skaitliskā izteiksmē mūsu valstī trūkuma ēnā dzīvo 573 tūkstoši cilvēku. [Visā] ES vidēji nabadzības riskam pakļauti 16,5% jeb 81 miljons iedzīvotāju. Uzskata, ka cilvēks dzīvo zem nabadzības sliekšņa, ja viņa ienākumi ir mazāki par 60% no vidējiem ienākumiem attiecīgajā valstī. „Eurostat” dati apkopoti par 2008. gadu.*

Vai uzskatīt, ka cilvēks dzīvo zem nabadzības sliekšņa, ja viņa ienākumi ir mazāki par 60% no vidējiem ienākumiem, būtu ekonomikas gudrības paraugs? Ja, piemēram, valstī visiem ienākums ir niecīgs, tad tomēr nabagi ir tikai tie, kam ienākums ir mazāks nekā 60% no vidēji niecīgā? Ģeniāli!

Indulis Gleške <onelett@gmail.com>, vienkāršs inženieris kas ne vienmēr saprot gudros.

Mja, manu paziņu lokā nav cilvēku ar nozīmīgiem ietaupījumiem. Tie ir gan valsts iestāžu vadītāji un darbinieki, gan privātā sektora darbinieki, gan arī mikro uzņēmēji, viesu namu turētāji, Saeimas deputāti no opozīcijas... Brīžam ir tā, ka nav maizi par ko nopirkt, un tad grabina santīmus pa vecām bikšu un mēteļu kabatām. Nevar izvilkēt līdz algai vai līdz kādam ienākumam no sava darba. Ja tā skata trūcīgu, tad tādu mums ir savi 85%.

Vilnis [Pūks] Gricaičuks-Purinš <v.g.pooh@gmail.com>

Vilni, ir jau slikti diezgan, un pārspilēt nevajag. Latvijas Barometra lielās aptaujas rāda, ka apmēram puse no Latvijas iedzīvotājiem ir nabadzīgi vai trūcīgi.

Visu labāko, Gundars Ķeniņš <kingga@plu.edu>

Tagadējā ekonomiskā sistēma tikai aiz šāda veida argumentācijas pastāv. Tāpat kā ar sludināto Latvijas „atplaukšanu”! Vispirms uzņēmumu gandrīz vai iznīcina, tad no atlikušajiem 100 000 latiem uzrāda gadā 20 000 pieaugumu un lepojas ar 20% nozares pieaugumu un drošu pazīmi krīzes pārvarēšanai. Ja vienreiz runātu skaitļos un nevis tikai procentos, tad tauta saprastu, kā tiek apbīzota!

Uģis Bērziņš <ugis.g.berzins@gmail.com>

Mja, kad es to apgalvoju pirms dažiem gadiem šeit pat Sveikā, mani neuztvēra nopietni. Ir divas iespējas. Aktīva rīcība, kas nostumtu no varas pozīcijām oligarhiju koalīcijas, kliķes, vai arī Latvija ir zaudēta un tā vairs nekad nebūs latviešu valsts. Tā vienkārši šobrīd izslīd no mūsu rokām un sapņiem par latvisku Latviju. Ar aktīvu rīcību es domāju visu resursu apvienošanu pilsoniski demokrātiskas sistēmas iedibināšanai, tādas sistēmas, kura atbilstu Satversmes burtam un garam, kurā ir rakstīts, ka suverēnā vara pieder Latvijas tautai un nevis oligarhu kliķu koalīcijām.

Vilnis Pūks

Manuprāt jāskatās kā barot cūku, lai tā izaug lielāka un visiem būtu vairāk, nevis sadalīt cūku jau pirms tā izaugusi. Mūsu tagadējie oligarhi ir tie, kas iemanījās sagrābt vērtības, padomju iekārtai sabrūkot, un tāpēc viņi ir bagāti. Ar visu to viņu nav daudz un, sadalot visu viņu bagātību pa visiem Latvijas iedzīvotājiem, neceltos atsevišķo iedzīvotāju labklājības līmenis.

Vidvuds Beldavs <vidbeldavs@aol.com>

Negribas tā īsti piekrist – domāju, ka istā vara patlaban pieder maksimālo peļņu meklējošam kapitālam! No ārpuses skatoties liekas, ka tikai daži cilvēki visos sīkumos noteic Saeimas lēmumus. Arī tie Saeimas deputāti, kas nupat pirmo reizi ievēlēti, nekur neparādās, nav sabiedrībā ne redzami, ne dzirdami! Paceļas jautājums: kādēļ neviens nerunā pretī šiem oligarhu lēmumiem un nepiedāvā alternatīvus risinājumus?

Uģis

Oligarhiem pieder 99% no pasaules vērtībām. Tātad cūku baro visi, tikai 99% tiek vienīgi kauli un ādas. Jautājums – vai 1% pasaules oligarhu pievācētās vērtības izmanto racionāli, ja tik milzīgam skaitam sabiedrības jādzīvo pilnīgā badā? Un kurš ir atbildīgs par resursu racionālu izmantošanu? Ja tiek vairāk labuma, tad attiecīgi jābūt vairāk arī atbildības. Esi rīkojies bezatbildīgi – šķiries no savas bagātības. Ja ienākumi un atbildība ietu roku rokā, tad nevajadzētu nekādu pārdali.

Ausma Ābele <ausma.abele@balticom.lv>

Šaubos, ka bezatbildīgie te sveikotājos parādīsies. Vai tad nepietiek, ka Latvijas žurnālisti par viņiem raksta?

Maruta Voitkus-Lūkins <mvoitkuslukins@yahoo.com>

Ausma, daļa atbildes ir mūsdienu vērtību pārorientēšanās, ko atbalsta un veido bez ētikas un morāles ekonomisti! Tādēļ jau mūsu esošā ekonomikas sistēma ir bankrotējusi. Neviens nosenāmpērijāmnesabrūka

vienā dienā – sabrukšana notiek lēnas satrunēšanas dēļ, ja arī niecīgs pagrūdiens izraisa galīgo sabrukšanu.

Uģis

Par šo jāsaka, ka sociālisms ir laba pretinde kailam kapitālismam. Valsts saimniecība pastāv, lai kalpotu visiem iedzīvotājiem. Ja līdzekļu sadale ir tik ačgārna, ka tā apdraud valsts dzīvotspēju, tad sadale ir jāapliek ar progresīviem nodokļiem, mantojuma nodokļiem un citiem līdzekļiem. Valsts, kur 99% dzīvo nabadzībā, nevar pastāvēt.

Vidvuds

Pieturos pie viedokļa, ka, nostumjot esošos no varas, vietā liksim vēl dumjākus, kā jau parasti to esam darījuši.

Vilnis <[vilnis.liste@sveiks.lv](mailto:vilnis.liste@sveiks.lv)>

Atstājot esošos pie varas, lai cik viņi būtu gudri, drīz Latvijā vairs citu vispār nebūs! Kaut gan par tendenci piekritu – jo rūpīgāk latviešus sijā, jo vairāk pelavas. „Vienotība” – bijušo otrais ešelons. Ja uz TP fona ZS vispār nekādi neizcēlās, tad uz Vienotības fona izskatās pēc gatavajiem eņģeļiem!

tas\_pats <[tas.pats@labsa.kicks-ass.net](mailto:tas.pats@labsa.kicks-ass.net)>

Kas tu – kāds rausējs vai?! Paliks Latvijā 100 000 latviešu – vai tad nepietiks? Visus pat ciemos nespēsi uzaicināt, kur nu vēl ar katru pa aliņam izdzert. Tikai likumu vajadzētu ieviest: ārzemju latvieša bērnam Latvijā nekas nevar piederēt! Tad palikušie varētu visai zaļi uzdzīvot – kaut vai mežus uz ārpausuli tirgojot.

Vilnis

Vai! Es pat nevaru iedomāties visas konsekvences šādam likumam, jo Latvija jau ir pārdota – tikai ES pilsoņiem šeit neko atņemt vairs nevar. Tad drīzāk apķīlāt visu Latvijas pilsoņu īpašumus, lai varētu atdot valsts parādu. Un 100 000 noteikti nepaliks, jo ir jau nopietns jautājums: kas Latvijā ir vairāk – pensionāri vai krievi. Uz šo brīdi pensionāri uzvar. Vēl risinājums varētu būt, ka latviešus ieskaita „neaižskaramajos”, izdala bruņu vestes un uzriko krievu un pensionāru „pilsoņu un nepilsoņu” karu. Katrs nošautais nāk Latvijai par labu.

tas\_pats

Nu tak nevajag pilsoņu kara, SVF kopā ar Sorosu tās lietas jau labi izkārto. Latvijā paliks tikai nespējnieki un tie drīz dabīgā nāvē apmirs.

Ausma

Tu, Ausmas tant, tik velc uz negatīvo – tā sakot, dzīvīgākais izdzīvos Īrijā! Bet man labpatiktos, ja mēs Latvijā atrisinātu problēmu bez tiem ārzemniekiem Īrijā un Lielbritānijā. Un tāpat absurds vien sanāk.

tas\_pats

Nu tak iedarbini stratēģisko domāšanu! Pieņemam šādu te likumu: ES, ANO, NATO un WWF [*World Wildlife Federation* – red.] uzreiz ievieš pret Latviju sankcijas, sankciju rezultātā urlas aizbēg uz austrumiem, visa veida mīkstie uz rietumiem, pensionāri draudzīgi noliek karoti – pēc diviem gadiem šeit dzīvo 100 000 isteni ārieši! Tālāk šie ārieši pieaicina Vilni Pūku (es diez vai izdzīvošu – visai nīkulīgs tomēr esmu) un veido pavisam savādāku un jaunu valdību, pasludinot, ka 4. maija valdība bija pretlikumīga un 2011. gada neprātīgā valdība arī bija pretlikumīga – tagad sākam visu no nulles un godīgi. Protams, tajos negodīgajos laikos gūtie īpašumi tiek nacionalizēti. Nav vairs nepieciešami reģioni, aizslēdz ciet liekās pilsētas (Okei, Rīga paliek, Daugavpils sadarbībai ar Krieviju izejmateriālu jautājumos un Ventspils – ja nu kādam trubu ievajagas). Aizaudzē lieko teritoriju ar mežu, ēd EKO medījumu paiku, eksportē kokus un dzīvo laimīgi. Pat gāze nav no krieviem jāpērk – mierīgi pietiek ar zāģu skaidām, kas no gateriem paliek pāri). Un HESu elektroenerģijas eksports sniedz būtiskus eksporta ieņēmumus. Par to, ka latvieši izmirst nav jāsatraucas. Jāsatraucas ir par to, ka viņi izmirst pārāk lēni. Jo ātrāk izmirs, jo palikušajiem treknāka dzīvošana!

Vilnis

Haha, tāda pati loģika kā latviešu uzņēmējiem. Lai tie nabagi sprāgst nost, mēs pēc tam ķīniešus atvedīsim! Ziniet, labāk atvedīsim ķīniešu uzņēmējus, vismaz etniski tas Latviju neiespaidos tik ļoti. Tāpat kā Ķīnā pašā ieviesa „mandžūru apspiestību”, lai mandžūri tiktu galā ar ķīniešu trakošanu un kārtības neievērošanu.

tas\_pats

□



**VEĻU AIZSAULĒ** aiziet no Baškīrijas latviešu kolonijas izsūtītā ģimenē Sibīrijā dzimušais literatūrkritiķis, kulturologs **Reinis Ādmidiņš** (1939-2010), krievu okupācijas laikā viens no LU pagrīdes žurnāla *Sirds uz Trotuāra* veidotājiem, vismaz 20 grāmatu autors/līdzautoros, to vidū *Mest akmeņus ūdenī* (1982), *Lejnieku zāle, Lejnieku ūnietis* (1994, Plūdoņa prēmija), *Dzegužkalna spoguļi* (2008). ●●● Gleznotāja **Margarita Stīpniece** (dz. Klēbacha, 1910-2010) bēgļu laikā nonāk Vācijā (skat. attēlu 38. lpp.), pēcāk Austrālijā, kur iekļaujas vietējā mākslas pasaulē; pirms vairākiem gadiem atgriezās uz dzīvi Tallos, kur pērnvasar piedzīvo savu simtgades izstādi. ●●● Latgales folkloras vācējs un pētnieks **Ontons Slišāns** (1948-2010), apbalvota dzejkrājuma *Titupats* (2008) autors, VKKF mūža stipendiāts. ●●● Rakstniece, teātra zinātniece **Lilija Dzene** (1929-2010), ap 20 grāmatu autore/līdzautore, TZO, Annas Brigaderes u.c. prēmijas. ●●● Dailes teātra aktrise **Zigrīda Stungure** (1928-2010) – Asja Aspazijas *Vaidelotē*, Beatriče Šekspira *Lielā brēka, maza vilna* u.c., arī filmās *Salna pavasari, Kā gulbji balti padebešiet, Vella kalpi* u.c. Dzeju/apceru grāmatu *Vērpetēs* (2002). ●●● Britu literatūras kritiķis, šekspīrists **Kermode** (Sir **John Fran Kermode**, 1919-2010), viens no *The London Review of Books* dibinātājiem, *The Sense of an Ending* (Beigu apziņa, 1967) u.c. grāmatu autors. ●●● Vācu mākslinieks **Zigmārs (Sigmar) Polke** (1941-2010), kurš 80. gados kopā ar Rihтеру (Gerhard Richter), Kiferu (Anselm Kiefer) un Bazelicu (Georg Baselitz) veicina vācu mākslas atdzimšanu. (re)

**CILDINĀJUMI** – Barikāžu laikā (1991.) krievu drošības spēku nošauto **Roberta Mūrnieka, Andra Slapiņa, Gvido Zvaigznes, Sergeja Konoņeko, Vladimira Gamanoviča, Edija Riekstiņa un Raimonda Salmiņa** tuviniekiem un arī Irākā/Afganistānā kritušo Latvijas bruņoto spēku karavīru **Ginta Bleijas, Vitālija Vasiljeva, Edgara Ozoliņa, Voldeņara Anševica, Andreja Merkuševa, Dāvja Baltābola un Olafa Baumaņa** tuviniekiem prezidents **Valdis Zatlers** pasniedz (2010.10.XI) **Viestura ordeņi**. ●●● LV eksprezidentei **Vairai Viķei Freibergai** Ķelnes Rātsnamā pasniegta (2010.12.XII) **Konrada Adenauera balva** par demokrātijas sekmēšanu Latvijā un visā Eiropā. ●●● No **Beneluksa Parlamenta** (dib. 1955) par nopelniem sadarbības stiprināšanā starp Beļģiju, Nīderlandi, Luksemburgu un Baltijas Asambleju godalga (2010.9.XII) LV pārstāvei **Ērikai Zommerei**. ●●● **PBLA Gada balva** 3 x 3 nometņu kustības dvēselei **Līgai Rupertei** – pēdējos 30 gados



Reinis Ādmidiņš



Margarita Stīpniece



Ontons Slišāns



Lilija Dzene



Zigrīda Stungure

180 nometnēs latviskumu smēlušies ap 26 000 trimdinieku. ●●● **PBLA KF Krīšjāna Barona prēmija** rakstniecei, ilggadējai **JG** korektorei **Indrai Gubiņai** par grāmatu *Vēlreiz turp un atpakaļ*, **KF Goda balva** ansamblim **Kolibri** (ASV) par CD *Kolibri atskatās un Diždanča* vadītājam **Zigurdam Miežitim** (Kanādā); **KF Goda diplomu** pedagoģei **Silvijai Kempbelai** (Campbell – Kanādā) un grāmatas *Minsteres Latviešu ģimnāzija izdzīvoja* autoram **Albertam Spoģim** (Vācijā). Pusi no 12 **KF Atzinības rakstiem** saņēma Kanādā mītošie, viņu vidū **JG** publicējušās dzejniece **Lolita Gulbe** (par krājumu *Smilšs pulkstenis*) un **Guna Ikona** (*Lidojums*). ●●● **TZO** trioloģijas *Zimogs sarkanā vaskā* autoram **Jānim Lejiņam**. ●●● **Ojāra Vācieša prēmija** – **Leonam Briedim** (par dzejkrājumu *Mijkrēšļa rokraksts*) un **Jānim Rokpelnim** (*Nosaukums*), bet speciālbalva **Mairai Asarai** un **Sergejam Moreino** (*Hanzas aukstā liesma*). ●●● **Galvenās Folkloras Goda balvas** – par mūža ieguldījumu **Valentinai Mičulei** un **Albertam Mednim**, folkloras pētniecēm **Janīnai Kursītei** (par *Tautlietu vārdeni*) un **Andai Beitānei** (*Vēlinās izcelsmes vokālā daudz balsība latviešu tradicionālajā mūzikā*), tautas muzikantu aktivīstiem **Ivetai Dukaļskai**, pedagoģei **Baibai Menņikai**, Radio 1 **Kultūras rondo** veidotājiem, CD *Pa vējame es dziedāju: Svētājas dziesmas* veidotājiem **Ilmāram** un **Jantai Mežiem**, dūdu un bungu grupai **Auļi**. ●●● **Rigas balva** – rakstniekam **Zigmundam Skujiņam**, akadēmīķim **Ivaram Kalviņam**, **Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejam** un biznesa augstskolai **Turība**. ●●● Austrijā par sezonas labāko režisoru atzītājam **JRT** māksliniecisķajam vadītājam **Alvim Hermanim** austriešu drāmas klasiķa **Nestroja** (Johann Nestroy) balva par **Letsa** (Tracy Letts) *Ģimenes* iestudēšanu. ●●● **Marisa Jansona** vadītais *Symphonieorchester des Bayerischen Rundfunks* kļūst par **ECHO Klassik** laureātu. ●●● **Paulai Šūmanei** balvas Francijā **V Concours International de Violin d'Avignon** un Čīlē (Viña del Mar) *International Musical Execution Competition „Dr. Luis Sigall”* – par **Mendelsona** vijolkoncerta atskaņojumu. ●●● **Zelta medaļa Concours Luxembourgeois pour Jeunes Solistes** čellistei, **Bāzeles Mūzikas akadēmijas** studentei **Guntai Ābelei** par **Bēthovena**, **Paganīni** un **Dvoržaka** darbu atskaņošanu. ●●● Čehijā **Lienei Kalnciņmai** 1. vieta konkursā **Petr Eben International Organ Competition**. ●●● 1. vieta un vijolnieka **Miroslava Lavrinoviča** speciālbalva 17 g.v. **Magdalēnai Gekai** vijolnieku/altistu konkursā **Švarcvaldē**. ●●● **Bostonas** Latviskā mantojuma fonda **Oskara Ozola**



balva (\$1 000) **Simonai Tālbergai**, vijoles spēles un stīgu instrumentu pedagoģijas maģistrantūras studentei „Longy” Mūzikas skolā Bostonā. ●●● Spēlmaņu naktī (23.XI) par mūža ieguldījumu – aktierim, režisoram, teātra vēsturniekam **Kārlim Pamšēm**. Labākā izrādē – Gogoļa *Mirusās dvēseles* (rež. Kirils Sebrenņikovs), gada aktieris – **Kaspars Znotiņš** (par Imanta Ziedoņa lomu *Ziedonis un Vísums* JRT), gada aktrise – **Daiga Kažociņa** (Katrīna Davida Oberna *Pierādījumā* LNT), gada režisors – **Viesturs Meikšāns** (*Plūdi un saulgrieži Straumēnu skaņās* Valmieras Drāmas t.). ●●● **Mārtiņam Kūišelim** Dizaina konkursā Gada balva par foto sēriju *Nakts ota*. ●●● *The Economist* premjēram **Valdim Dombrovskim** piešķīris Hudīnī (Houdini) balvu par brīnumaināko politisko izdzīvošanu (2010.17.XII), bet Igaunijai un Luksemburgai – Paraugbērna titulu. ●●● *Latvijas Gada balva sportā 2010* tāllēcējai **Inetai Radēvičiai** (skat. arī 64.-65. lpp.) un skeletonistam **Mārtiņam Dukuram**. ●●● Gonkūra prēmija **Velbekam (Michel Houellebecq)** par *La Carte et le Territoire* (Teritorijas karte) – asi satīrisks teksts par Francijas mākslas un smalko aprindu pasauli (skat. portāla [www.satori.lv](http://www.satori.lv) arhīvu). ●●● Nobela prēmija literatūrā peruānīam **Ljosam (Jorge Mario Pedro Vargas Llosa)** – nedaudzi prozas darbi latviskoti – *Zaļā māja (La casa verde)*, *Kapteinis Pantalons (Pantaleón y las visitadoras)*, *Pilsēta un suņi (La ciudad y los perros)*. Pēc prēmijas saņemšanas izdots jau nākošais romāns (500 000 eks.) – *El sueño del celta* (Ķelta sapnis). (re) (bs)

## JAUNIZDEVUMI

**LATVIEŠU RAKSTNIEKI CITVALODĀS** – Kanādas grāmatu apgāds „Guernica” izdevis **Edvīna Raupa** dzejas krājumu *Then Touch Me Here (tad pieskaries šeit)* Margitas Gailītes tulkojumā, savukārt prozas antoloģijā *Best European Fiction 2010* angļu valodā publicēts **Noras Ikstenas** stāsts *Elzas Kugas vecuma neprāts*, arī Gailītes tulkojumā. Bez tam izdevniecības „Dalkey Archive Press” mājaslapā ievietota intervija ar Noru Ikstenu, kurā viņa stāsta par latviešu mūsdienu literatūru un tās vietu Eiropas literatūras kontekstā. ●●● Somijā izdots mācītāja **Jura Rubeņa** un mākslinieka **Māra Subača** grāmata *Kahdeksās pāivē (Domas un lidzības)* Hovila (Mirja Hovila) tulkojumā. Šī izlase vispirms tika izdota angļu valodā ASV ar nosaukumu *Finding God in a Tangled World*, un to ASV interneta žurnāls *Spirituality & Practice* bija ierindojis 2007. gada labāko garīgo grāmatu sarakstā. ●●● Rietumungārijas U. Urālistikas katedras izdevniecība laidusi klajā neliela formāta grāmatīņu par Latvijas vēsturi pirms II Pasaules kara – tulkotājas **Silvijas Ģibietes** un Rietumungārijas Universitātes lektores, publicistes **Lāsmas Ģibietes** kopdarbu *Az örökre*

*elvezett hazáért. Az 1939-es év Lettországban és Liepājában* (Uz mūžu zaudētā dzimtene. 1939. gads Latvijā un Liepājā), kas stāsta par vācbaltiešu izceļošanu no Latvijas uz Vāciju 1939. g. nogalē, paklausot Hitlera aicinājumam. (vg)

**DZEJA** – Lai arī latviešu dzejas meistars **Imants Ziedonis** veselības dēļ vairs nevar radīt jaunus dzejoļus, tomēr strādājot kopā ar **Liānu Langu**, krājumā *Vēl ko ir apvienoti* apmēram 100 agrāk nepublicēti dzejoļi un aforismi, kas spilgti apliecina Ziedoņa talantu, dzejas rotaļīgumu un latvisko filozofiju. ●●● Austrālijā mītošās rakstnieces un mākslinieces **Lidijas Dombrovskas** dzejoļu krājums *Ausmojums pār atvāriem* ir autore septītais un otrais Latvijā izdots, kurā sakopoti līdz šim nepublicēti, jaunradīti dzejoļi, sacerēti galvenokārt pēdējo sešu gadu laikā. ●●● Leģendārās filmas *Tās dullās Paulīnes dēļ* režisore **Vija Beinerte** izdevusi grāmatu *Klusumā sadzirdēt*, kurā sakopoti viņas dzejoļi un esejas, kas radīti dažādos laikos un dvēseles noskaņojumos, galvenokārt brīžos starp nomodu un sapni. ●●● Krājumā *Es jums dāvinu pēdējo naktsvijoli* lasāmi **Skaidrītes Kaldupes** visjaunākie pēdējos divos gados radītie dzejoļi. ●●● Savukārt grāmata ar lakonisko nosaukumu *dz. ietver Rūtas Mežavilkas* dzejoļus, ko autore sarakstījusi laikā no 2005. līdz 2009. gadam. Tā ir sava veida dienasgrāmata – norādītais laiks un vieta it kā ierāmē pārdomu mirkļus, kuros izšķīlusies dzeja. ●●● Gleznotājs, komponists un dzejnieks **Jānis Anmanis** pievērsies haikām, kas kopā ar dažādu gadu bildēm ievietotas miniatūrsejūmā *Bildes un haikas*. ●●● Četri autori – **Pidragors, Herpe, Dr. Maize** un **Melone**, protestējot pret latviešu dzeju, izdevuši ironisku krājumu *Praktiskā dzeja. Es stāstu dzēvēm par internetu* – parodiju par mūsdienu dzejas tendencēm. *Ja latvju dzejnieki steigzami nesāks dzīvot starp cilvēkiem un izdevēji nepārstās sūknēt naudu no Kultūrkapitāla fonda, viss beigsies ar Jāņa Rokpelņa vārdā nosauktas pirmās apmetnes izveidi uz Marsa*, saka viens no autoriem – **Pidragors (Jānis Liksts)**. (vg)

**PROZA** – **Maija Krekle** grāmatā *Mīlestības skartie* sakārtojusi 26 mīlas stāstus, tā pierādot, ka mīla dara brīnumus. Šie stāsti nav izdomāti, tiem par pamatu ņemta latviešu rakstnieku un dažādu sabiedrībā pazīstamu cilvēku personīgā dzīve. Krišjānis Barons, Matīss Kaudzīte, Plūdons, Zigfrīds Anna Meierovics, Milda Grīnfelde, Viktors Egļītis un daudzi citi iepazīs mīlestības uzlikto pārbaudījumu. ●●● Vai 2010. g. decembra pašās beigās iznākušais **Otto Ozola** provocējošā stilā rakstītais politiskais piedzīvojumu romāns *Latvieši ir visur* tiešām satricinās ne tikai literāro pasauli, bet arī sabiedrisko domu, kā to paredz izdevēji? Grūti teikt, bet vairāki eksperti jau izteikušies atzinīgi. Literatūrkritiķis Guntis Berelis apgalvo, ka *līdz šim pie mums šādā manierē neviens nav mēģinājis rakstīt, bet lasāmgabals patiesi aizraujošs*. Grāmata pirmo reizi vienkopus salikti gandrīz visi neparastākie fakti par latviešu dēkaiņiem 20. gs.; autors pauž citādu skatījumu uz PSRS sabrukumu un neatkarības atjaunošanu. ●●● Iznācis jau 5. latviešu jaunākās īsprozas sakopojums kopš 2006. g. – *Stāsti. Prozas lasījumi klātienē un neklātienē 2009-2010*, kurā iekļauti 15 ceļabiedru **Ingas Ābeles, Andra Akmentiņa, Mairas Saeres,**



Gunta Bereļa, Māra Bērziņa, Gundara Ignata, Ilzes Jansones, Ilzes Ķikeres, Ievas Plūmes, Pētera Pūriša, Jāna Rokpelņa, Agneses Rutkēvičas, Madaras Rutkēvičas, Jura Zvirgzdiņa un Ingas Žoludes darbi. ●●● Pirms pāris gadiem rakstnieces **Annas Skaidrītes Gailītes** rokās nonāca kādas sievietes dienasgrāmata. Tagad tā pārtapusi grāmatā *Alīna. Likteņa celtā un likteņa gremdētā* – dramatisks vēstījums par skaistas un talantīgas sievietes dzīvi gandrīz visa 20. gs. garumā, ietverot Latvijas brīvvalsts laiku, skaistos radoša darba un mīlestības piesātinātos jaunības gadus Beļģijā, padomju totalitārās sistēmas nežēlīgos likločus un dzīvi Latvijā pēc Atmodas. ●●● „Apgāds Zvaigzne ABC” lasītājiem piedāvā simto **e-grāmatu** – **Valda Rūmnieka** un **Andreja Miglas** romānu *Čaks*, kas ir aizrautīgs, noslēpumam pārpilns dziesmnieka dzīvesstāsts. Pirmo e-grāmatu apgāds izdeva 2010.8.III. Pērkot e-grāmatu pirmo reizi, ir jāreģistrējas interneta grāmatnīcā <www.gramatuklubs.lv> (vg)

**DAŽĀDA SATURA** – Valsts svētku laikā Toronto tika atvērta mākslas kritiķa **Nikolaja Bulmaņa** grāmata *No vienas puses tā... Refleksijas par mākslu trimdā, Latvijā un pasaulē* (Mansards 2010), ko sastādījusi un rediģējusi mākslas zinātniece Gundega Cēbere un kurā iekļautas esejas par trimdas māksliniekiem, kā arī trimdas, Latvijas un pasaules izstāžu apraksti, tos papildinot ar mākslas darbu reprodukcijām no Ingridas un Nikolaja Bulmaņu privātkolekcijas. Šī ir pirmā grāmata sērijā „Trimdas māksla rakstos un attēlos”. ●●● Tapusi jauna grāmata par dzejnieci **Aspaziju** – *Aspazija? Aspazija...*, un tās autore Majoru pamatskolas skolotāja **Ināra Andžāne**, grāmatā ievietojot tikai nelielu daļu no saviem darbiem par dzejnieci, cer, ka šis uzdevums dos ierosmi jauniem meklējumiem visiem tiem, kam tuva literatūra. ●●● Apsveicams ir divu jaunu literatūras zinātnieču **Daces Lūses** un **Daces Ūdes** mēģinājums mūsdienu jaunajai paaudzei parādīt, ka *starp mums dzīvo viens no izcilākajiem Cilvēka un Laika interpretiem* – filozofisks rakstnieks, intelektuālis **Alberts Bels**, grāmatā *Alberts Bels* katrai no sava skatu punkta aplūkojot izcilā latviešu rakstnieka Alberta Bela daiļradi. ●●● **Laimdotas Sēles** vēsturisko romānu *Cērt zibens Marmalē* par Livonijas ordeņa laikmetu senajā Kursā un tikko dibinātajā Ventpils pilsētā atzinīgi vērtē arī vēsturnieki. ●●● Vēl viens vēsturisks romāns ir **Artura Henriņa** *Velnakmens veļas*, kas vēsta par latviešiem Krievijā 20. gs. 30. gados. Sekojot Krievijā bez vēsts pazudušo tautiešu pēdām, autors iepazīs latviešu lielākās un darbīgākās kopienas ciešanas noziedzīgajā režīmā. Šis liecības aizvedušas līdz vislielākajam latviešu kopkapam Piemaskavas Butovas mežā. ●●● Montreālā dzīvojošās **Ilzes Zandstras** (dzim. Ilze Zāļīte) autobiogrāfiskais romāns *The Amber Coast: A Latvian Family's Journey* dod iespēju arī angļiski runājošiem (un lasošiem) ļaudīm iepazīt latviešu pārdzīvojumu pilno dzīvi no pirmās brīvās Latvijas laikiem, izejot cauri bēgļu gaitām un dzīvei trimdā, kas Zāļīšu ģimēni aizvedīs uz Poliju, Vāciju, Zviedriju un Kanādu, līdz tagadējiem laikiem brīvību atguvušā Latvijā. (vg)

**TULKOJUMI** – Grāmatā *Raudzes* pirmoreiz latviski publicētas franču 16. gs. domātāja Montēna (**Michel de Montaigne**) esejas no trešās grāmatas Dagnijas Dreikas tulkojumā. ●●● Lietuviešu rakstnieka **Petra**

**Dirģēlas Baltijas triloģijas** romāni *Slēptais brasls, Joldijas jūra* un *Ancilus ezers* (tulk. Tālrids Rullis) nebūt nav naiva tiksmiņāšanās par Lietuvas dižo pagātni – tajos skatīta visa 15.-17. gs. Baltijas vēsture. ●●● Ievērojamā austriešu klasiķa **Cveiga (Stefan Zweig)** biogrāfiskie darbi par divu karaliņu traģisko dzīvi: *Marija Stjuarte (Mary Stuart)* – par Skotijas karalieni (tulk. Inga Dalbiņa), un *Marija Antuanete (Marie Antoinette. Bildnis eines mittleren Charakters)* – par Francijas pēdējo karalieni (tulk. Ilona Brūvere). ●●● Londonas U. vēstures profesora **Faidžisa (Orlando Figes)**, kas jau vairākkārt rakstījis par Krievijas vēsturi, *Čukstētāji. Privātā dzīve Staļina Krievijā (The Whisperers)* (tulk. Silvija Brice) stāsta par vienkāršu cilvēku dzīvi tādā pasaulē, kur visi baidījās izteikties un sabiedrība runāja čukstus, vai nu lai pasargātu draugus un tuviniekus – vai lai viņus nodotu. ●●● Valda Ābola tulkojumā lasāmi iecienītā austrāliešu mākslinieka un rakstnieka **Tana (Shaun Tan) Aizpilsētas stāsti (Tales from Outer Suburbia)**, kas ir saistoša dažādu paaudžu lasītājiem. Tans ir austrāliešu bērnu literatūras un grāmatu ilustrācijas lepnums, kam pasaulē pievērsta liela uzmanība. Viņš bija arī viens no 2010. g. Andersena balvas nominantiem, atkārtoti ir nominēts Astridas Lindgrēnes memoriālajai balvai. ●●● Latvieši neatpaliek no pārējās pasaules, Dacei Deniņai pārtulkojot populārā zviedru rakstnieka **Lārsona (Stieg Larsson)** triloģijas *Millennium* visas trīs grāmatas - *Meitene ar pūķa tetovējumu*, *Meitene, kas spēlējās ar uguni* un tagad arī *Meitene, kas izpostīja sīrseņu pūzni*. ●●● Angļu rakstnieka **Pārķera (Derek Parker) Kazanova (Casanova)** ir par dramaturgu, matemātiķi, spiegu, stāstnieku un publicistu, kā arī visu laiku dižāko milētāju **Džakomo Kazanovu** (tulk. Karīna Tillberga). ●●● Laikmetīgās mākslas laiž klajā literatūras kritiķa **Barta (Roland Barthes) Sēru dienasgrāmata (Journal de Deuil)**, ko viņš sācis rakstīt nākamajā dienā pēc mātes nāves. Tulk. Ieva Lapinska (1974-2010; skat. JG262:56). (vg)

**M Ū Z I K A** – Mūsu folklorā balstītā izrādē *No zobena saule lēca*, kas notiek četras dienas Valsts svētku laikā stāvgrūdām pilnā Kīpsalas Hallē, piedalās solisti, vīru koris *Gaudeamus*, bungu un dūdu grupa *Auji* un 18 deju kopas ar vairāk nekā 800 dejotājiem (skat. <www.nozobena.lv>). ●●● Flautiste **Liene Sējāne** un ģitārists **Kristaps Grasis** pēdējos gados Eiropā uzstājušies vairāk nekā 250 „modernās kameramūzikas” koncertos. ●●● Spiķeru koncertzālē *Auji* trešā CD *Etnotranss* (sadarbībā ar vācu *Westpark*) atvēršana (21.X) izvērsas par vienu no gada skaistākajiem etnomuzikālajiem pārdzīvojumiem. ●●● Pērnāgad septembrī Japānas-Latvijas Mūzikas apvienības un LV vēstniecības sarīkotajos **1. Latviešu dziesmu svētkos Tokijā** mūsu komponistu mūziku, tautas

**Liene Sējāne un Kristaps Grasis**





dziesmas un „Dievs, svētī Latviju!” atskaņo japāņu mākslinieki un 32-galvainais japāņu koris „Gaisma” tikai latviešu valodā. ●●● LNO dubultdebija Mocarta *Don Giovanni* – diriģentam **Aināram Rubiķim** un mecosoprānam **Elīnai Garančai** donnas Elvīras lomā. Garanča debitē arī Ņujorkas *Carnegie Hall*, atskaņojot (25.X) retumu – Masnē (Jules Massenet) operas *La Navarraise* Anitu, bet gada beigās atgriežas pie savas Karmenas lomas Ņujorkas Metropolitanā. Ņujorkas klasiskās mūzikas radiostacija WQXR nedēļas izceļamo ierakstu ietvarā (17.-23.X) katru dienu pāraida izvilumus no viņas CD *Habanera* spāņu valodā. ●●● Soprans **Kristīne Opolais** Bavārijas Valsts operā Minhenē dzied titullomu Antonīna Dvoržaka *Nārā*, bet decembrī LNO – Tatjanu Čaikovska *Jevgeņijā Oņeginā*, kā darbība šoreiz noris lielā gultā pāri visai skatuvei – laika ritējumu ļauj nojaust tikai skatuves fons. Ārlatviešiem pazīstamais **Egīls Siliņš** debitē Oņeginā lomā. ●●● Ne tikai starptautiski pazīstamā igauņa Perta (**Arvo Pärt**) mūziku, bet visu viņa dzīvi stipri ietekmējuši viduslaiku kristīgā mūzika, īpaši gregoriāniskie kanti un vecā krievu baznīcas mūzika. *Reliģija un dzīve ir viens un tas pats* – tā Perts, kurš 1972. gadā kļūst pareizticīgs, *The New York Times Magazine* intervijā (2010.17.X). (bs) (re) (jk)

**TĒĀTRIS** – LNT 92. sezonā starp pirmizrādēm minamas *Danskovītes* (īstā. v. Anitas Ločmeles) *Latgola.lv* (rež. Valdis Lūriņš), Gogoļa *Ārprātīgā piezīmes* (Felikss Deičs), *Septiņi Fausti* (Viesturs Meikšāns), Raimonda Paula, Liānas Langas un Ingas Ābeles mūzikls **Leo. Pēdējā bohēma** (Edmunds Freibergs, Ināra Slucka), Kārļa Skalbes *Skaldi un valdi* (Regnārs Vaivars), Selindžera *Frenija un Zuijs* (Pēteris Krilovs), Tolstoja *Anna Kareņina* (Mihails Gruzdovs). ●●● **JRT** – *Kapusvētki* (rež. Alvis Hermanis), bet pavasarim gatavots tiek Gončarova *Oblomovs* – režisora vēlēšanās ir arvien vairāk pievērsties *dzīļiem un nopietniem literatūras darbiem*. Baudu, protams, rada arī Šekspira *Otello* (Māra Ķimele). ●●● **Dailes teātrī** ripojumu sāk **Egīla Zirņa** mūzikls *Cepelis* (Rolandas Atkačiūnas), kam pamatā Pāvila Roziša romāns par nesalaužamo latviešu biznesmeni un avantūristu Edgaru Cepli. Prof. **Viktora Hausmaņa** dziesmu spēles visai fifīgs vērtējums: *darbojas 17 aktieri, bet pamanāmi augstākais trīs vai četri, pārējie padarīti par alvas zaldātiņiem, kas uznāk, nosoļo, pa*

*brīdim kaut ko nodzied un – aiziet nezīnāmā tūlumā* (*Brīvā Latvija* 2010,45). (re)

**TĒLOTĀJMĀKSĻA** – Romana Sutas un Aleksandras Beļcovas muzejā izstādē *Politiskā vērsu cīņa Latvijā* skatāmas 20. gs. 20. gados mākslinieku radītās un joprojām aktuālās karikatūras. ●●● LNMM Baltajā zālē Autortiesību bezgalības balvas laureāta **Ivara Poikāna** 50 gleznas un 20 grafikas. ●●● LMA Restaurācijas katedras profesors **Andris Začests** nosvin savu 60. gadskārtu ar izstādi Melngalvju namā – gleznotājs ir arī viens no nama atjaunotājiem, par ko liecina viņa Zviedrijas, Polijas u.c. valstu karaļu portreti, batāliju un panorāmu kopijas, arī Svētķu zāles griestu plafona gleznojums ar Svētā Maurīcija apoteozi. ●●● Vienlaicīgi savu gleznu izstādi Melngalvju namā rāda bijušais trimdinieks no Čikāgas, tagad garkalnetiis **Jānis Ritums**. ●●● Visu septembri LMA aulā skatāma Glezniecības katedras pedagoga **Alekseja Naumova**, **Kristapa Zariņa**, **Ivara Heinrihsona**, **Kaspāra Zariņa**, **Vijas Zariņa**, **Ievas Iltneres**, **Imanta Vecozola**, **Andra Eglīša**, **Andra Vītoļņa** u.c. darbi. ●●● Ap to pašu laiku dienasgaismu ierauga galerijas „Daugava” vadītājas **Andas Treijas** sarūpētais albums *Biruta Baumane. Glezniecība* – ar 362 gleznām no visiem periodiem, to vidū arī pirmoreiz studiju laika gleznojumi. ●●● Katskiļu kalnos (1.-3.X) ALMAS gadskārtējā saietā, ko vada **Guna Mundheima** un **Juris Ubāns**, par jauno vadītāju ievēlēja *JG* redakcijas locekli **Linda Treija**. Bez Lailas Pakalniņas filmu programmas, Cepuru balles u.c. notikumiem, **Līga Ejupe** stāsta par Klinklāva mākslas galeriju Garezerā, **Lelde Kalmīte** – par Pasaules mākslinieku savienības darbību, **Maija Hinkle** – par muzeja „Latvieši pasaulē” tuvākajiem plāniem, bet šo rindiņu rakstītājs – par jaunākajiem notikumiem Rīgas mākslas dzīvē. ●●● *Phoenix* galerijā Ņujorkā atklāta (6.X) **Gunas Mundheimas** akvareļu izstāde. ●●● Agijas Sūnas galerijā un Eiropas mājā Rīgā atklāj (10.XI) **Edgara Jēriņa** (ASV) otro skati Latvijā ar viņa slavenajiem lielformāta zīmējumiem, kas dokumentē ASV ikdienu no pavisam cita skatu punkta, nekā parasti tā tiek rādīta. Jēriņa pirmā izstāde notika pirms 18 gadiem Ārzemju mākslas muzejā. ●●● Visu novembri LNMM Baltajā zālē aplūkojama Parīzē dzīvojošās gleznotājas **Barbaras Gailles** darbu izstāde *Pērles*. ●●● Rīgas Mākslas telpā kopš novembra vidus līdz pat š.g. sākumam skatāma izstāde *Un citi virzieni, meklējumi, mākslinieki Latvijā: 1960–1984* – kino, pantomīma, dizaina māksla, objekti, tēlniecība, glezniecība un grafika, kas radās stihiski nelielās ļaužu kopās vai pat nezīnāmā, bet tagad atklāj padomju okupācijas gadu noteiktus, ne vienmēr oficiāli atzītus, mākslas procesus. ●●● Bijušās *Nordea* bankas telpās iepretim *Hotel de Roma* savas jaunākās gleznas rāda **Andris Eglītis**, viens no jaunajiem māksliniekiem, kurš atklāj savu skatījumu uz mūsdienu realismu. ●●● Rīgas galerijā decembrī un janvārī **Ievas Iltneres** darbu izstāde *Jūtu kolekcija*, kurā māksliniece turpina savu iesākto ceļu – tonālī atturīgu, detaļām bagātu modernās pasaules fiksāciju. ●●● „Arsenāla” radošajās darbnīcās (2. stāvā) atklāj (11.XII) **Ilmāra Blumberga** personālizstādi *Lietišņ list, lietišņ list! Lietišņ list! Sapērk bildītes. Sapērk bildītes. Sapērk bildītes! V. Irbe* – ko māksliniekam rosinājis legendārais basķājis **Irbe** jeb **Voldemārs Irbe** (1893-1944). ●●●

Vienlaikus „Arsenālā” atklāj Diānas Barševskas veidoto skati *Pilsētas bērni* – ar 25 jauno mākslinieku darbiem – **Andra Vītoliņa, Vinetas Kaulačas, Andas Lāces, Otto Zitmaņa, Kristiana Brektes, Patricijas Brektes, Artura Bērziņa** u.c. ●●● Ģ. Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejā atklāj (22.XII) Jelgavas mākslinieku biedrības 40 gadu jubilejas izstādi *Jelgavai azotē*, atverot arī tāda paša nosaukuma albumu (latviešu un angļu val.) ar 59 mākslinieku darbiem. ●●● Gada nogalē „Jumava” laiž klajā **Līgas Blauas** grāmatu *Maija Tabaka. Spēles ar dzīvi*. ●●● Kopš pērngada vasaras slēgtais Ārzemju mākslas muzejs gatavojas pārcelties uz jaunām telpām Biržas ēkā. Atklāšana š.g. septembrī. (mb)

**D I A S P O R A** – Šodien latviešu sabiedrības politiskā ietekme ārzemēs sarūk, un ir grūti iedomāties, ko īpašu tā tagad varētu panākt Otavas, Vašingtonas vai Kanberas varas gaitēnos. Tādēļ sabiedriskā darba darītājs (Kanādā) **Viesturs Zariņš** aicina PBLA u.c. diasporas organizācijas veltīt vairāk vērības ārzemju latviešu tuvināšanai Latvijai, ārzemju latviešu valodas uzlabošanai, mūsu kultūras mantojuma popularizēšanai un saglabāšanai, kā arī saskarei ar „jauno emigrāciju” (*Laiks* 2010.6.-12. XI).

●●● LZA Baltijas Stratēģisko pētījumu centrā, kā vēsta **Kristīne Bekere**, noris rosīga trimdas politisko aktivitāšu oriģināldokumentu vākšana projekta *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšanas ceļš* ietvaros. ●●● Latviešu jaunatnes 2 x 2 semināra *Kopā esam, kopā būsim* (26.-31.XII Dienvidkalifornijas Malibū kalnos pie Klusā okeāna) galvenie temati: „Kultūra – kas mūs atšķir no citām tautām” (vada **Lolīta Rītmāne Mattsone**), „Latvija pēc 20 gadiem” (Ināra Kehre, **Kristīne Motivāne, Andris Grafs, Eva Iktšēna-Strapcāne**). Lektoru vidū rakstniece **Māra Zālīte**, Latvijas vēstnieks ASV un Meksikā **Andrejs Pildegovičs**, mūzikas prof. **Pauls Berkolds**, māksliniece un JG redaktore **Linda Treija** u.c. LV vadītājiem 2 x 2 dalībnieki nosūtījuši atklātu vēstuli ar prasību uzsākt diskusijas par dubultpilsonības ieviešanu Latvijā. Cita vidū tur lasāms: *Neraugoties uz to, ka esam dzimuši ārpus Latvijas, mēs saredzam sevi kā latviešu tautas sastāvdaļu, esam uzticīgi mūsu senču kultūrai, ko apliecinām caur latviešu valodas apguvi, kultūras izziņu un aktīvu līdzdalību organizācijās, kas aizstāv Latviju*. ●●● Par lieliem un krāšņiem

**Politisko vērsu cīņa Latvijā.**  
Pag. gs. 20. gadu karikatūra.



svētkiem izvērās Austrālijas latviešu 53. kultūras dienas Melburnā (26.-30.XII), ko plaši apraksta tīmekļa *Laikraksts „Latvietis”* (2011.1.I) – <<http://www.laikraksts.com>> ●●● Laikmetīgās mākslas centrā Rīgā par trimdnieku kontaktiem ar Latvijas kultūrvidi okupācijas gados debatē (2.XII) **Andris Mellakauls, Ilze Gulēna, Brigita Stroda, Jānis Borgs, Anda Kļaviņa** u.c. ●●● Ziemeļrijā sakārā ar skolotāju trūkumu un vecāku neieinteresētību bērnu latviskā izglītošanā slēgta Enniskilenas latviešu skola, toties Limerikā novembrī durvis atdara nedēļas nogales skoliņa **Lāčuks Diānas Rudzītes** vadībā – tā portāls *Baltic Ireland (BI)* ●●● Grūtsirdību izraisītāja „prieka ziņa” nāk arī no Hāgas – skoliņā *Saulīte* bērni pirmajā dienā iemācījušies dziesmas „Cāļus skaita rudeni” un „Lācēns skolā kad iet”, bet citur Nīderlandē 17 koristi ieskoloti trīsbalsīgi nodziedāt „Pūt, vējiņi!” (12.IX). ●●● „Ķeltu tīģera” pārvēršanās par banku finansistu saplošītu aitu latviešu viesstrādniekos izraisījusi satraukumu, bet ne paniku, jo darbu zaudējušie, īpaši ģimenes cilvēki, pateicoties Īrijas sociālajai sistēmai, varot dzīvot labāk, nekā būdami pilnas slodzes darbā. Daži gan pārceļoties uz Lielbritāniju un pat uz Baltkrieviju (*BI* 29.XI). ●●● Ogu laistāji no Latvijas žēlojas par jaunprātīgu viesstrādnieku izmantošanu

un Lielbritānijā – vergturi atņemot personības dokumentus, atskaitot krietnas summas no algas par zemstandarta mājvietu, par vešanu uz ogulāju laukiem u.tml. Bieži pāri nepaliek nekās, tikai parādi blēdigajam darba devējam. ●●● Rakstniece **Māra Zālīte**: *...reizēm rodas iespaids, ka mūsu tautas dzīvotgriba nav tik stipra, kādai tai vajadzētu būt. (..) Domāju, ka vismaz divas trešdaļas aizbraukušo pie labas gribas Latvijā būtu sev atraduši realizācijas iespēju (Latvijas Avīze 11.XII)*. ●●● Mazu cerību dod atbildes uz **DELFI Aculiecinieka** jautājumu (7.XII): *Īrijas latvieši, vai jūs pametīsiet Īriju [un brauksiet atpakaļ]? – Protams, ka braukšu – lai kā vilku nebāro, vienalga uz mežu skatīsies (..) nespēju izskaidrot, kāpēc tā velk mājas, kur valda bezcerība?...es katru dienu iekritu dziļāk depresijā (..) es ļoti gribu atpakaļ. ĻOTI! Kāda vecmāmiņa gribētu, bet grūti šķirties no mazbērniem, kas vairs nav atšķirami no vietējiem. Bet kāds cits „letiņš” visai bravūrīgi: *Es dzīvoju Latvijā un saviem trim bērniem atgādinu katru dienu – ja nemācīsieties, paliksiet Latvijā uz mūžu. Tas viņiem ir lielākais bieds*. ●●● Publiciste (skat. arī JG sadaļas „Kiberkambaris” slejas), savā laikā trimdas sabiedriska darbiniece **Astrīda Jansone**, ir neizpratnē par diezgan lielas tautas daļas skatīšanos ar aizdomām, pat ar nīcināšanu un neizskaidrojamu naidu uz Ameriku un Amerikas latviešiem. *Neesmu tam varējusi atrast saprotamu iemeslu, izsaucas Astrīda. Arī JG gribētu zināt, kādēļ tieši uz Amerikas latviešiem, nevis, teiksim, Austrālijas, Zviedrijas vai Vācijas? (re)**

**DUBULTPILSONĪBA** vairotu latviešu sabiedrības piederības sajūtu 18.XI Latvijai – tā PBLA valdes priekšsēdis **Mārtiņš Sausiņš** savā Valsts svētku vēstījumā, bet **Uldis Grava**, viens no pēckāra Rietumu trimdas vadītājiem un – pēc pārceļšanās uz

Latviju – Saeimas deputāts: 9. *Saeimā nokaunināju kolēģus par nepiedodamu vilcināšanos 12 gadu garumā un izteicu cerību, ka jaunā Saeima* [dubultpilsonības jautājumu] *novedīs līdz loģiskam atrisinājumam.* ●●● Jācer, ka īstenosies vairāku partiju pirms vēlēšanām dotie solījumi panākt dubultpilsonību ārvalstīs dzimušiem latviešiem un arī II Pasaules kara bēgļiem un viņu pēcnācējiem. ●●● **Lietuvas Seims** pieņēmis (2010.XI) pilsonības likuma jaunu redakciju, kur paredzēta iespēja piešķirt dubultpilsonību ES un NATO valstīs dzīvojošiem lietuviešiem. (re)

**I Z G L Ī T Ī B A** – Aspirantūrā studējošie **Viesturs Celmiņš** (Cambridge U.) un **Mārtiņš Vanags** (U. of Chicago) pareizi norāda, ka LNB jaunajā „Gaismas pilī”, ko sola pabeigt 2014. g., vai pat agrāk, *gaismas kultūru* radīs ne tik daudz tās monumentalitāte vai arhitektoniskais vēriens, bet gan trīs galvenie virzieni: 1) izglītība un pētniecība, 2) moderns sabiedriskais centrs un 3) starptautiska konkurētspēja (*Rīgas Laiks* 2010,9). ●●● Spānijas Nacionālās pētījumu padomes (Spanish National Research Council) izveidotajā pasaules universitāšu novērtējumā (tīmeklī) Igaunijas Tartu U. ierindojas 187. vietā, bet LU – 1004. vietā. ●●● **Baltic Council for International Education** pārstāve **Inga Ziemele** ziņo, ka Eiropas bakalaura līmeni bez maksas var studēt Dānijā, Francijā, Grieķijā, Islandē, Skotijā, Norvēģijā, Polijā, Slovākijā, Slovēnijā, Somijā, Zviedrijā un vairākās augstskolās Vācijā. Dažās valstīs jāreķinās ar nelielu administrācijas maksu. (re)

**PERIODIKA** – Šveices rokaspuļkstenu firmas **Patek Philippe** ceturkšņžurnālā *Patek Philippe. The International Magazine*, kas iznāk angļu, vācu, franču, itāļu, spāņu, japāņu un ķīniešu valodā, pērngada 3. nr. piecas lielformāta lappuses veltītas *Jaunajai Gaitai* – četras lpp. ar vāku reprodukcijām krāsās – visvairāk **Ilmāra Rumpētera** darināto (14 no 24). Viņam seko **Laimonis Mieriņš**, **Ilgvars Šteins**, **Herberts Sils**, **Vitauts Šimānis** u.c. Vākus reproducēšanai izvēlējusies PP dizainere **Anita Matusevica** (Matusevics). Atsevišķā lpp. lasāma viņas intervija (skat. tās latviskojumu JG mājaslapā) ar mums visiem pazīstamo JG darba darītāju **Juri Žagarīnu**. Žurnāla sākumā līdzstrādnieku vizītkaršu lpp. redzams gan košās publikācijas sagatavotājas Anitas portrets, gan arī Jura (kr. pusē) un vāku veidotāja Ilmāra šeit redzamais šaržs. PP pulksteni, kā kādreiz teicām, nav ar pliku roku ņemami – vislētāko izpārdošanā var iegādāties par \$5 000, bet visdārgākie maksā pusotru miljonu dolāru. JG redaktoriem jāapmierinās ar

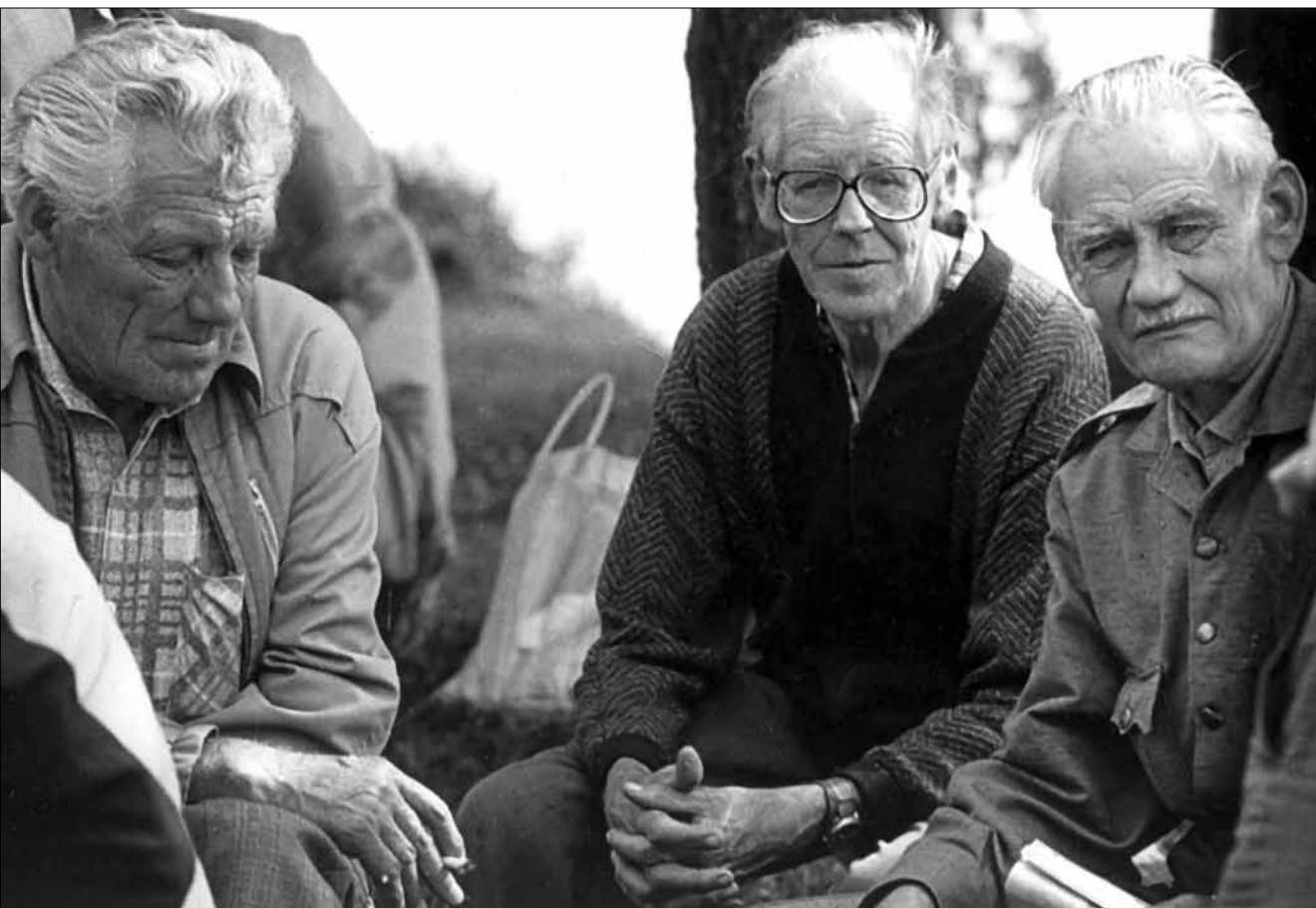
*Swatchwatch.* ●●● Iesakām iepazīties tīmeklī ar **Annas Mauliņas** vadīto žurnālu *Bibliotēku Pasaule*. (re)

**T Ī M E K Ļ A** saitē <<http://eraksti.delfi.lv/?cat=14&b=1>> valodas kopšanai (bez maksas) lasāma jaungaitnieces **Lalītas Muižnieces** (kopā ar **Rasmu Sināti**) sacerētā grāmata *Turi pa rokai, iemet aci* (1990). ●●● Konsultēties par dažādiem valodas jautājumiem iespējams, atverot Latviešu valodas aģentūras mājaslapu <[www.valoda.lv](http://www.valoda.lv)> ●●● „*Laiks*” ir spēris platu soli uz priekšu. *Mēs esam atrodami globālajā tīmeklī!* [<[www.laiks.us](http://www.laiks.us)>] – liksmīgi izsauca **Jauno Laiks** redaktors **Dainis Mjartāns** (<[dmjartans@inbox.lv](mailto:dmjartans@inbox.lv)>). ●●● Portāls *Latvians Online* nāk pasaulē grāmata vairāk nekā desmit gadiem (2000.18.XI), lai kļūtu *par tiltu tiem latviešiem, kas it kā pazuduši latviešu sabiedrībai*, un lai uzrunātu *visus, kam rūp vai interesē latviešu lietas* – tā **Daina Grosa**, viena no dibinātājam, *Laikraksta „Latvietis”* redaktorei Ilzei Nāgelai. (re)

**Ē R M Ī G A S B Ū Š A N A S** – Saeimas vēlēšanās pēc likuma liegts kandidēt, citu vidū, bijušajiem čekistiem un Interfrontes aktīvistiem, toties Eiropas Parlamentā (EP) mūsu valsts interešu pārstāvētāju vidū ir viena no bij. Interfrontes dibinātājam **Tatjana Ždanoka** un kādreizējais PSRS KP Centrālkomitejas loceklis un Latvijas KP 1. sekretārs **Alfrēds Rubiks**. Atjēgšanās nāk atjaunotās neatkarības 19. gadā – **Nacionālās apvienības frakcija (Visu Latvījai! – Tēvzemei un Brīvībai/LNNK)** iesniegusi (2010.25.XI) priekšlikumu grozīt EP vēlēšanu likumu, aizliedzot kandidēt cilvēkiem, kuri darbojušies pret LV neatkarību. Kā „mūsu pārstāvjus” raksturo EP Lietuvas deputāts **Leonīdas Donskis**? – *Es taču pazīstu savus Eiropas Parlamenta kolēģus Tatjanu Ždanoku un Alfrēdu Rubiku, un man kā lietuvietim ir sāpīgi, ka šādi cilvēki pārstāv Latviju. Kādā seminārā Ždanoka izteicās, ka Latvija neesot ne drusciņ labāka par valstīm, kurās notiek ļoti nopietni cilvēktiesību pārkāpumi, sak, nosoda Ķīnu un Krieviju, bet ar ko labāka Latvija? Krievu cilvēktiesību cīnītājs Sergejs Kovaļovs uz to atbildējis: salīdzināt normālas valstis, kādas ir Latvija, Lietuva un Igaunija, ar Krieviju ir vienkārši bezjēdzīgi* (portālā *Apollo* 2010.22.X). ●●● Valsts kontroles eksperts **Antons Kursītis** sodās par Saskaņas Centra deputātu **Valēriju Kravcovu**, kurš sarunājas ar tulka palīdzību, jo *nav spējīgs pateikt latviski gandrīz neko*, bet aptuveni 25 jauniešiem deputātiem latviešu valodas līmenis esot nepietiekošs; kamēr pirms 9. Saeimas vēlēšanām no deputātu kandidātiem prasīts uzrādīt augstākās pakāpes **valsts valodas prasmes** apliecību, pēdējās Saeimas vēlēšanās pieticis ar **pašnovērtējumu** (*NRA* 2010.29.X). Joprojām tumšā lieta ir Valērija pilsonības eksāmena nolikšana. ●●● Ārlietu ministrijas valsts sekretārs **Andris Teikmanis** Valsts prezidenta Maskavas vizītes laikā izteicies, ka viņa rīcībā *nav informācijas par kādu Krievijā neieļautu vēsturnieku no Latvijas*, kaut arī viņš 2007. g., būdams LV vēstnieks Maskavā, pats centies atrisināt vīzas liegšanu vēsturniekam **Heinriham Strodam**, kurš vēlēties strādāt Maskavas arhīvos (*Latvijas Avīze* 2010.22.XI). ●●● Citātos no **Sandras Veinbergas** pētījuma *Mediju misija: Preses attīstības tendences Latvijā pēc valsts neatkarības atjaunošanas (1990-2010)* **Eduarda Silkalna** recenzijā

Zīm. Kathryn Rathke. Patek Philippe





**Gunārs Birkmanis. I Latviešu nacionālo partizānu saietā Usmā (1991.27.VII).  
No sērijas *Pirms 20 gadiem*.**





Imants Tillers. *Runā daba: BZ*. 2010. Akrils, guaša uz 16 audekliem. 143 x 102 cm  
Par mākslinieku skat. 39.-40. lpp.



(Laiks 2010,46) lasāmas par nemēru dīvainas izteikas, piem., par trimdas avižu un žurnālu (*Laika, Brīvās Latvijas* u.c.) nespēju piedāvāt kvalitātes standartu modernajai Latvijas avīzniecībai. Un, ak vai, arī, JG neesot izturējusi modernā laika pārbaudi, neesot kļuvusi par valsts nozīmes kultūras izdevumu. Šādi un tamlīdzīgi profesores pagalam gaisīgi spriedumi, lai neteiktu vairāk, recenzenta Silkalna ieskatā nav nopietni uztverami: *Un kas tā tāda par „modernā laika pārbaudi”, kam pakļauta it kā bijusi „Jaunā Gaita”? Vai JG būtu zaudējusi kādu daļu savas agrākās vērtības? Vai vaina ir tā, ka Latvijas latvieši tai nepievērš pietiekamu uzmanību? Bet cik tad spēcīga ir tā latviešu intelektuāļu elite, kas Rīgas kioskos ķersus izķer „Karogu” un „Kultūras Forumu”? Vai arī šie izdevumi neiztur modernā laika pārbaudi?* ●●● Daži Saeimas deputātu paudumi, noklausīti pērnā gadā vēlēšanu kampaņas laikā – **Ainars Latkovskis** (Vienotība): *Sponsorī partijas tur aiz olām. Dzintra Hirša* (Vienotība): *Ja TV varēs pārspiest podziņas un izvēlēties, kurā valodā skatīties raidījumu, tā būs vistīrākā pārkrievošana. Janīna Kursīte* (Vienotība): *Kāpēc politiķi zīmējas? Atvainojiet par salīdzinājumu, tas ir tas pats, kas sunim teritorijas iezīmēšana, čurājot uz kokiem. Kārlis Šadurskis* (Vienotība): *Tīkpat sena kā cilvēce ir dilemma, ko izvēlēties – brīvību vai desu? Nelaime ir tā, ka tie, kuri upurē brīvību par labu dēšanai, parasti zaudē abus. Jānis Urbanovičs* (Saskaņas centrs): *Mēs mānīsimies un krāpsimies, jo ir vēlēšanu gads. Rihards Eigims* (ZZS): *Šeit valda totāls bardaks. Tāpēc, ka es šeit dzīvoju, man arī ir vienaldzība, vai kāds paziņo, ka esmu VDK, CIP vai „Mossad” agents. Māris Kučinskis* (Par labu Latviju): *Būt par varoni, kā zināms, ir labi. Visvaldis Lācis* (VL): *Trešo gadu pavadot Latvijas Saeimā, es redzu, ka par nacionālistu varu saukt sevi vienīgo. Dzintra Rasnačs* (VL): *Krievi man šķiet simpātiski Krievijā, bet ja Latvijā man kāds pasaka: что латыши, говорить по-человечески не умеешь? [Hei, latvieti, vai cilvēciski neproti runāt?] – tad man viņi vairs nešķiet simpātiski. Edgars Zalāns* (PLL): *Tam džekam ir reālas problēmas, es točno saku.* ●●● Pērnā gadā plaša mēroga cīņu par atklātību un pret slepenību uzsāk Austrālijas pilsonis Asanzs (**Julian Assange**), ievietojot sevis un savu domubiedru izveidotajā tīmekļa vietnē **Wikileaks** simtiem tūkstošiem amerikāņu, galvenokārt taktiska līmeņa dokumentu par karadarbību Afganistānā (skaitā 391 000 – jūlijā) un Irākā (400 000 – oktobrī), bet novembra beigās sākās 251 287 diplomātisko e-vēstuļu publiskošana – sarakste starp Valsts departamentu Vašingtonā un ASV vēstniecībām visā pasaulē. Kaut arī nekādu būtisku jaunatklājumu tur nav, īpaši vēstuļu publiskošana ASV ir izraisījusi gandrīz vai kodolsprādzienam līdzīgu efektu – no politiķu prasības izsludināt **Wikileaks** par teroristu organizāciju un nogalināt Asanzu līdz vietnes fondu iesaldēšanai, Baltā nama rīkojumam valsts iestādēm dienesta datoros bloķēt pieeju **Wikileaks** publicētajiem dokumentiem un draudiem valsts darbiniekiem, arī bruņoto spēku piederīgajiem u.c., ka to lejuplādēšana, lasīšana un pārsūtīšana varot tikt pielīdzināta kriminālnoziedzīgam, kaut arī pēc palaišanas ēterā un vienlaikus nosūtīšanas ietekmīgiem pasaules medijiem (*Der Spiegel*, *The Guardian*, *The New York Times*, *Aljazeera*, *Aftenposten*, *El País*, *Le Monde*) tie momentāni top pieejami globālajā un, kas zin, varbūt pat starplanētū sfērās. Amerikāņu

izmisīgie bloķēšanas centieni ekspertu uzskatā esot veltīgi, jo lielais t.s. spoģuļserveru skaits (decembra sākumā jau tuvu pie 1 500, ieskaitot četrus Latvijā) vietnes satūra iznīcināšanu vai cenšanās padarot neiespējamu. Pazīstamā organizācija *Reporters sans frontières / Reporters without Borders* izveidojusi pastāvīgu spoģuļserveri (<[wikileaks.rsf.org](http://wikileaks.rsf.org)>). Kaut arī uzskati var dalīties, varas cīņa pret **Wikileaks** drīzāk šķiet orveliska, proti, par neētiskiem un sodāmiem ļaundariem tiek pasludināti vēstneši, tie, kuri atklāšanai dara zināmu ne tikai valsts varas (arī globālu ekonomisku krīzi radītājas, visuvarenās finansiālās aristokrātijas) paštaiso aroganci un kļedzošus demokrātijas pārkāpumus, bet arī dažnedažādas žulcības – dezinformāciju un kļaus melus, tautas krāpšanu un manipulēšanu, bezatbildīgu avantūrismu, militāru un ekonomisku agresiju, vardarbību, iedzīvošanos uz kara rēķina, amatpersonu pērkamību utt., utjpr. Ja kaut kas līdzīgs **Wikileaks** būtu sācis darību šī gs. pašā sākumā, pasaule droši vien izskatītos krietni piemīlīgāka. (re)

**LATVIJA – AR SKATU MŪSDIENĀS** – Lidzās latviešu himnas globālai nodziedāšanai 18. novembrī, pērnā gadā mēģināts iedibināt zupas vārīšanas tradīciju – process, kurā piedalītos „tvi un mīļi cilvēki”. ●●● Izvilki no mūsaprāt nozīmīgākā latviešu preses raksta 2010. gadā – vēstures doktora, ANO Starptautiskās migrācijas organizācijas Latvijas pārstāvja **Ilmāra Meža** intervijas *Latvijas Avīzē* (12. XI): *Mēs mēģinām rūpēties par kultūras saglabāšanu – par Dziesmu svētkiem, par korjiem, par kultūru – un par valodu, bet ar to būvējam tikai tādas smilšu pilis jūras krastā. (...) Ja nerūpējamies, lai būtu pēcnācēji, kam to saglabāt un tās dziesmas dziedāt, tad tam visam nav jēgas, [jo] pēc simts gadiem mūsu mazbērni būs apmēram 10% no Latvijas iedzīvotāju skaita, tāds mazs pulciņš latviešu. Tie tad lūkos no krieviski, angļiski vai ķīniski-arābiski runājošas Rīgas domes izlūgt mazu iztikšanu, kāda nu tā bija, un, lai cik smagi, latvieši tomēr vienmēr parūpējās, lai tauta turpinātos, pat pieaugtu dzīvajā spēkā. Par spīti visam esam izdzīvojuši, un tagad mūsu valsts 20 jaunbūves gados, kad valsts nākotne ir pašu rokās, ejam lēnā, labprātīgā pašnāvībā. (...) Vienīgā cīņas iespēja pret to, lai iebrāucēji nepārnemtu tavu zemi, ir pašu bērnu radīšana. Pēdējos 20 gadus mēs atdodam*

**Asanzs (Julian Assange) pie datora**





Foto: Pļupļups

### Tāllēcēja Ineta Radēviča

savas pozīcijas. Skrienam pēc personīgās labklājības un ar to esam pieņēmuši lēmumu bērnu vietā, ka viņiem nebūs svarīga valoda un kultūra, latviska Latvija. Viņi dzīvos par kādiem 10% labāk, bet tamdēļ būs upurēta lielā daļa latviskuma. Vai tiešām mums ir svarīgāka mūsu labklājība nekā latviska Latvija? (..) Dati pārliecinoši pierāda, ka mēs katru gadu izmirstam – pērn nostrīpojām Talsus, šogad Kuldīgu – atbilstoši šo pilsētu iedzīvotāju skaitam nomirušo daudzums pārsniedz jaunpiezimušos. Igauniem pat krīzes periodā dabiskais pieaugums ir ar pluszīmi! (..) Ja minam viņu valdības maksātos bērnu un ģimenes pabalstus, bail, ka mūsu māmiņas pārceļšies uz Igauniju! Par vienu bērnu pabalsts līdz 19 gadiem ir nevis 8, bet 14 latu, taču, ja sākot ar trešo bērnu, maksā 40 latu par katru bērnu. Tad ir ģimenes pabalsts – vēl 14 latu mēnesī par katru bērnu, bet 28 latu – bērnam līdz triju gadu vecumam. Vientuļai māmiņai – vēl 20 latu klāt par katru bērnu. Katrs skolas bērns saņem brīvpusdienas un pabalstu, sākot mācības. Bērnu vecākiem ir papildus 3 – 6 brīvdienas gadā atkarībā no bērnu skaita. Septiņu un vairāk bērnu mātēm mēnesī valdība ik mēnesi maksā vēl 120 latu – tādu kā māmiņas algu, tas ir papildus tiem 280 latiem bērnu pabalstos. Lūk, igauņiem izdevies panākt, ka viņu tautai ik gadu „pieaudzē” mazu pagastiņu klāt, nevis kā Latvijā – ik gadu pazaudējam veselu pilsētu. (..) Latvieši ir pacietīgi. Piecietīs arī šos pāris gadījumus, bet reāli demogrāfiskās situācijas izlabošanai mums dotais laiks ir tikai vēl viena paaudze. Tie ir 20 gadi! Ja tos mēs atkal izniekosim tāpat kā iepriekšējos 20 gadus, tad iesāksies neatgriezenisks, lavinveida process un latvieši vairs nekad nespēs nodrošināt vairākumu savā valstī. (..) Diemžēl daudzviet saskaramies ar mantas un karjeras kultu. Mazuli nevaram atļauties, jo jāpabeidz augstskola un jāsāk veiksmīga karjera.

Pēc tam jānopērk lielāks dzīvoklis, jāmaksā kredīti par jauno auto, ceļojumi... bet bērni mūsu vērtību skalā ir zemāk. Kad ir sagādāti visi tie skaistie divāni un glaunās mēbeles, tad bērnam tur gandrīz vairs nav vietas. (..) Līdz pat nesenam laikam Igaunijā bija zema dzimstība, bet nu arī demogrāfijā viņi mums izgriezuši pogas. ●●● LU prof. un prezidenta Vēsturnieku komisijas pr-jis **Inesis Feldmanis** pauž sašutumu par valsts nespēju kontrolēt situāciju ar Krievijas pilsoņiem Latvijā: **Kaut vai tie paši Viktora Guščina izteikumi, ka Krievijai vajadzētu piemērot Baltijas valstīm tādu pašu pieeju kā Abhāzijai un Dienvidosetijai (..) citas valstis pusstundas laikā viņu izsauktu uz policiju (..) neesmu dzirdējis, ka [Latvijā] būtu bijusi kāda reakcija, [un] kāpēc mūsu masu mediji, konkrēti Latvijas radio, atļaujas rīkot diskusiju par to, vai bija vai nebija okupācija. Tā taču ir pilnīgi skaidra lieta, ka bija! Tā ir sarkanā līnija, ko nedrīkst pārkāpt! Okupācijas fakts ir neapstrīdams! Kāpēc mums PSRS darbību vajadzētu vērtēt citādi nekā nacistiskās Vācijas darbību? (Latvijas Avīze 2010.3.XII).** ●●● Vēsturnieks, LU prof. **Aivars Stranga** attiecībā uz krievu okupāciju (1940): **...mums absolūti nav jācenšas pēc atvairošanās politikas. (..) Jau atzīšana būtu panākums. (..) Cīņu par Katiņu Krievijā sāka 2-3 cilvēki. (..) Nataļja Lebedeva 1997. g. izdeva grāmatu „Katiņa”. Taču Latvija nav tāds spēlētājs kā Polija. Polija faktiski ir lielvalsts. Lehš Kačinskis parādīja, ka ar šo valsti nevar nerēķināties (NRA 2010.18.XII).** ●●● Protams, **ka Latvija bija okupēta!** – izsaucas Kultūras ministres **Sarmītes Ēlertes** jaunais padomnieks integrācijas jautājumos, krievs **Andrejs Berdņikovs**, kura dzimtai ir 300 g. ilga saikne ar Latviju. Un pie reizes LU doktorants politikas zinībās aicina LV iedzīvotājus arvien plašāk runāt latviski, lielā mērā vainodams arī pašus latviešus par tik vieglu pāriešanu uz krievu valodu (Latvijas Avīze 2011.14.I). ●●● Mūsu vadošie lingvisti par **2010.gada vārdu** atzinuši **zibakciju**, bet par **nevārdu – pa lielam**. ●●● Dzejniece un dramaturģe **Māra Zālīte** nav vienīgā no intelektuāļiem, kuri atzinīgi vērtē ierosmi virzīt akadēmiķi **Jāni Stradiņu** par Valsts prezidentu (Latvijas Avīze 2010.11.XII). ●●● JG silti iesaka un pievienojas ASV dzimušās, tagad jau ilgi Latvijā, daļēji arī Šveicē, izdīvojošās politoloģes **Vitas Matīsis** viedokļiem, paustiem Ir intervijā **Andai Burvei-Rozītei** (2010.26.X). ●●● Iekšlietu ministre **Linda Mūrniece** iekļauj nevēlamo personu sarakstā bij. Maskavas mēru **Juriju Lužkovu**, kurš, neraugoties uz savu kādreizējo aizliegumu pārdot Maskavā fašistiskās Latvijas šprotes, pieprasījis uzturēšanās atļauju Latvijā (Diena 2011.17.I). ●●● **Jelgavā** (16.XI) atklāts 1944. gadā izdegušās un neatjaunojamās **Svētās Trīsvienības baznīcas** restaurētais tornis (tagad tūrisma centrs), kura mūri pēdējos 30 krievu okupācijas gados bijuši savdabīgs neatkarības simbols. ●●● **Burulī** (Burtnieku Rudens literatūras sarīkojumā) māksliniece (un **burnieciete pēc pārliecības**) **Anita Jansone-Zirnite** pievienojas apgāda „Mansards” vadītāja **Jāņa Ogas** domai, ka **mums ir viena latviešu literatūra, bet šeit un tur. Jā, laiks to mums visiem apzināties un iepazīt.** ●●● **Dievturu** apkārtrakstā **Zīle** (veļu mēnesī – 2010.30) vairāki autori apšveic izmaiņas LDS, ieskaitot zīmola nomainīšanu no taisnā krusta uz slīpo (skat. JG262:62), toties **Labietī** (nr. 120) redaktori **Māra un Margers Grīni** nosauc jauno zīmolu – Stāmerienes novada sagšanās redzamo zaroto Ugunskrustu – par latvju

raksta nozīmju un nosaukumu samudzināšanu. ●●● *Dainās slēpjas ne vien latviešu tautas identitāte, bet arī ticība, saka Gunta Saule* un turpina: *Dainas ir mūsu svētie raksti. Tajās ir skaidrojums par mūsu dievu, dzīvi un dzīves veidu. Dainās ir ļoti daudz slēptas nozīmes un simbolu, taču ne viss, kas tajās rakstīts, jāuztver burtiski* (*The Baltic Times* 2010.28.X). ●●● *Kultūras finansējumā sasniegta zemākā robeža – vēsta kultūras ministre Sarmīte Ēlerte: LV kultūrai tērē Ls 13 uz iedzīvotāju, bet Igaunijā Ls 66. Kultūrkapitāla fonda budžets Igaunijā ir 16 milj., Latvijā – 2,3 milj.* (DELFI 13.XI). ●●● Pēc rotācijas (2010.XI-XII) tagad Afganistānā (Meimēnā, Mazrišarīfā, Kabulā, Kandahārā) stacionēti vairāk nekā 140 mūsu karavīru. ●●● Franču *Le Monde* (2010.2.X) raksts „Le contre-espionage dénonce les moyens de l’influence russe” vēsta par **Maskavas finansiālo atbalstu** Latvijas politikajām partijām SC un PCTLV, arī par separātisma atbalstīšanu Latgalē. ●●● Tāllēcēja **Ineta Radēviča** kļūst ne tikai par Eiropas čempioni Barselonā, bet arī par *visseksīgāko sievieti Latvijā* – ja ticam oktobra *Esquire* laidienā (ASV) ievietotajam „seksa atlantam”; no Lietuvas tur iekļuvusi dziedātāja **Jurga** (Še-duikytė), no Igaunijas – modele **Karmena Kāsa** (*Carmen Kaas*), bet no Ukrainas – bij. premjere **Jūlija Timošenko**. ●●● Kamēr Latvijas Grāmatnieku gilde sirdīgi cīnās pret nodokļu likmes (PVN) paaugstināšanu grāmatām – pat ar tādiem ieročiem kā **Kārļa Skalbes Runa un rakstu dāvināšanu** Saeimas deputātiem, jauniešu aktīvisti Saeimas ēkas priekšā jaunievēlētajiem pārstāvjiem šķīņķo (2.XI) grupas „Pingvīni” CD *Nothing Special. Vai man dieniņ’ trādi rālā.* (re) (bs).

**LATVIJAI VISAPKĀRT** – Staļinisms esot bijis *šausmīgs* – tā ES tiesībnieks **Nūmens (Matthew Newman)**, bet genocīds tomēr neesot bijis, jo *kommunistiskie režīmi netēmēja uz etniskām minoritātēm*. Mūsu **Franks Gordons** to nosauc vai nu par patiesības nezināšanu, vai arī par apzinātu melošanu: Staļins lika deportēt (1935) visus Ļeņingradas apkaimē mītošos somus, bet no Klusā okeāna piekrastes uz Vidusāziju – visus korejiešus (1936). Gadu divus vēlāk bojā iet vismaz 150 000 cilvēku etniski ievirzītajās t.s. poļu un latviešu akcijās Padomju Savienībā. Kara laikā seko Volgas vāciešu, čečenu, ingušu, balkāru, karačaju, kalmiku un Krimas tatāru (arī Krimā mītošo armēņu un grieķu) deportēšana. Un, ja Staļins nebūtu nomiris, kārtā pienāktu arī 1,5 mil. PSRS žīdu (*Laiks* 2011,2). ●●● **IGAUNIJAS** prezidents **Ilvess Vīnē** pēc tikšanās ar savu austriešu amata brāli **Fišeru (Heinz Fischer): Krievija ir pilnīgi neprognozējama – ja viņi vēlas problēmu, viņi to rada.** ●●● *Eesti Express* (2011.6.I) vēsta, ka igauņi noraidījuši iespēju veidot divpusēju vēsturnieku komisiju kopā ar krieviem tik ilgi, kamēr netiek garantēta brīva pieeja KF arhīviem (*Eesti Paevaleht* 2011.14.I). Jāpiebilst, ka pirms vairākiem gadiem nodibinātās Lietuvas-KF vēsturnieku komisijas darbs nonācis strupceļā. ●●● Bij. premjēru (arī iekšlietu un ekonomikas ministru) **Savisāru (Edgar Savisaar)**, kurš pieņēmis 1,5 milj. eiros no konservatīvā **Andreja Pervozvannija** Fonda, kas atbalsta krievus ārpus KF robežām, igauņu drošības policija (**KaPo** jeb Keitsepolitei) raksturo kā prokrievisku „drošības risku” valstij. ●●● Šogad **Eiropas kultūras galvaspilsētas** vainags tiek uzlikts **Tallinai** un **Somijas pilsētai Turku** (zv. Åbo). ●●●

**LIETUVĀ** KF vēstniecība **Betigalas** ciema kapsētā bez pašvaldības atļaujas atjaunojusi pieminekli ar uzrakstu: *Mūžīga slava kritušajiem par padomju varu cīņā pret buržuāziskajiem nacionālistiem 1941-1950.* Pēc II Pasaules kara lietuvju partizāni cīnījās pret krievu okupācijas varu līdz pat 50. gadu vidum. ●●● **BALTKRIEVIJĀ** pērngada decembrī pēc līdzšinējā autoritārā prezidenta **Aleksandra Lukašenko** atkal ievēlēšanas (ar apšaubāmo 79% vairākumu) asiņainu protesta demonstrāciju laikā drošības spēki Minskā aiztur vairāk nekā 1 000 cilvēku, ieskaitot 8 (no 9) prezidenta kandidātiem. Ir arī neizziņots upuru skaits. ●●● **UKRAINAS** valdības atbalstītā **izglītības rusifikācija** un mācību maksas paaugstināšana izraisījusi plašus studentu nemierus Kijevā, Ļvivā, Simferopolē, Hersonā, Harkovā. ●●● Krievu pareizticīgās baznīcas galva **Kirils**, kurš ir prezidenta **Janukoviča** garīgais aizbildnis, atklāti pauž centienus apvienot t.s. „krievu pasauli”. ●●● **KF** – Pēc TV3/LETA (2010.14.XI) ziņām Latvijas krievu skolas beigušajiem, ja viņi vēlas iegūt KF pilsonību, par 100 latiem jākārto krievu valodas eksāmens. ●●● Pie Ļubjankas (Maskavas „stūra mājas”) cilvēktiesību organizācijas **Memorial** sarīkotā ceremonijā (29.X) lasīti tūkstošiem čekas upuru vārdu. *Nosaucot nobendētos vārdā, viņi dzīvo mūsos, un mēs dziļi izjūtam šo traģēdiju* – tā **Oksana Bočarova**, viena no lasītājām. ●●● KF pilsētās ir grūtības ar Ļeņina pieminekļu uzturēšanu un pasargāšanu no vandaļiem. Ir bijuši pat **ļeņinekļu** spīdzināšanas mēģinājumi, pēdējais Sanktpēterburgā (2010.7.XII). (re)

\*\*\*

Maskavas Valsts starptautisko jautājumu institūta filozofijas prof. **Andrejs Zubovs** laikrakstā *The*

*Ārpus pilsētas robežām aizvāktais Bauskas ļeņinekls 2005. gadā. Tagad tas rotā kāda bagātnieka muižu Jūrmalā.*

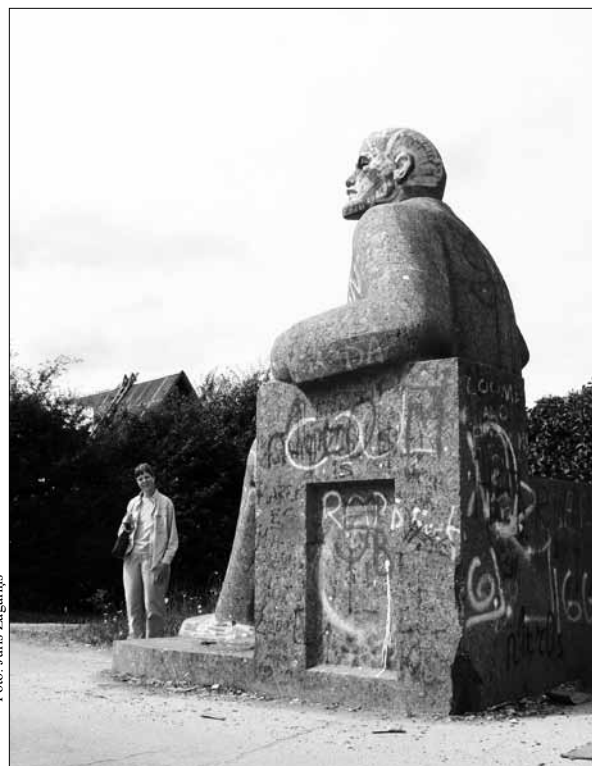


Foto. Juris Žaganis

*Moscow Times* (2010.27.VII) ievietojs aicinājumu – esot, lūk, pēdējais laiks pasludināt Padomju Savienību par nelegālu. Viņš īpaši vērsās pret ieilgušo Ļeņina godināšanu, kas izpaužas gan neskaitāmās statujās, pieminekļos, piemiņas plāksnēs, metro pietātņu nosaukumos, gan netraucētās bērnu rotaļās „vectētiņa” Ļeņina pieminekļu pakājēs. Vēsturnieki taču labi zina, kādus noziegumus Ļeņins pastrādājis, cik daudz asiņis tika izlietas pēc viņa rīkojumiem, cik miljoni tika nogalināti vai cieta badu un slimības, kad Ļeņins un viņa domubiedri izraisīja Pilsoņu karu un Sarkano Teroru. Zubovs atzīst, ka neviens vadonis nav Krievijai nodarījis tik daudz ļauna kā tieši Ļeņins. Tad kālab daudzie „ļeņinekļi” nav novākti, un daži kopš 1991. gada tiek atjaunoti? Zubova izpratnē Ļeņins turpina būt Krievijas vadonis, pateicoties prezidenta Jeļcina lēmumam (1991.26.XII), ka Krievija jāuzskata par PSRS juridisko turpinājumu, kam piekrita arī prezidents Vladimirs Putins. Nepilnus 10 g. vēlāk Jeļcins savu lēmumu gan nožēloja un atzina, ka labāka izvēle būtu bijusi juridiski pārņemt pirmspadomju Krieviju un saglabāt kādreizējo „balto” Krieviju, kuru boļševiki iznīcināja pēc ilgākām cīņām par varu, nodibinot PSRS (1922.30.XII). Mēs tajā dzīvojam joprojām, turpina Zubovs, un ļeņinekļi mūsdienu komunistiem atgādina, ka *Ļeņins dzīvoja, dzīvo un dzīvos mūžīgi*. Taču Zubovs un miljoniem citu krievu nav sajūsmā par to. Ir piedzimuši jauna paaudze, kas nav dzīvojusi Ļeņina PSRS un kam nāksies vieglāk izlabot Jeļcina kļūmīgo izvēli un izveidot jaunu Krieviju. Kā pirmo soli šai virzienā Zubovs iesaka izvērt Ļeņinu no mauzoleja un nogāzt visas Ļeņina statujas no viņu piedestāliem. (bs)

**CITUR ĢEOPOLITISKAJĀ TELPĀ – IRĀKĀ** amerikāņu vadīto „koalīcijas spēku” okupācijas laikā, kā vēsti *Just Foreign Policy* vecākais analītiķis Naimans (**Robert Naiman**) labi dokumentētā rakstā „How Many Iraqis Did We ‘Liberate’ from Life on Earth?”, bojā gājis aptuveni 1,3 milj. cilvēku, kas, protams, nesakrīt ar Vašingtonas vai Londonas oficiāli uzdotajiem skaitļiem (*commondreams.org* – 2010.7.VIII). ●●● **ASV** – Terorisma eksperti prof. Peips (**Robert Pape**, U. of Chicago) un Feldmans (**James Feldman**, Air Force Institute) grāmatā *Cutting the Fuse: The Explosion of Global Suicide Terrorism and How to Stop It* (U. of Chicago Press, 2010) secina, ka teroristisko pašnāvību galvenā motivācija ir nevis parasti masu informācijas avotos pasvītrotais reliģiskais fanātisms, bet gan svešzemju militārā okupācija, pie kam tās brutalitāte esot tieši proporcionāla pretestības spēku pieaugumam un agresivitātei. Nevis veltīgā cīņa pret „islāmticīgajiem fundamentālistiem”, bet gan iespējami ātra okupācijas izbeigšana darīšot galu visvairāk pret amerikāņiem vērstajam „pašnāvnieku terorismam”. ●●● Bibliotēku galvenā organizācija (**American Library Association**) nu jau vairākas desmitgades izmisīgi cīnās pret dažādiem, galvenokārt reliģiskiem un „patriotiskiem” grupējumiem, kas štatu un pilsētu līmenī ir panākuši simtiem, dažviet pat tūkstošiem grāmatu aizliegšanu bibliotēkās, to vidū Selindžera (**J.D. Salinger**) *The Catcher in the Rye* (*Uz kraujas rudzu laukā*), Mičelas (**Margaret Mitchell**) *Gone With the Wind* (*Vējiem*

**Uzraksts pie mājas Alberta ielā 2a, Rīgā**



*līdzī*), **Kurta Vonneguta** *Slaughter-House 5* (*Lopkautuve Nr. 5*), **Roulingas** (**J.K. Rowling**) *Harry Potter* sērijas darbi. Šo un daudzus tamlīdzīgu grāmatu lasīšana, lūk, veicinot dumpinieciskumu, amerikāņu vērtību izzušanu, valdības politikas apšaubīšanu, dievtības zaudēšanu, utt. Salīdzinājumam – Latvijas bibliotēkas *nav tiesīgas ierobežot piekļūšanu grāmatām, melno sarakstu nav, informācijas pieejamība ir brīva* – tā LNB darbiniece **Aivija Everte**, (*Latvijas Avīze* 2010.30.X). ●●● **UNGĀRIJĀ** mēs redzam, cik ātri *demokrātija var sevi iznīcināt* – tā vācu laikraksts *Die Welt* (2011.4.I) sakarā ar š.g. pirmajā dienā pieņemto, valdošās *Fidesz* partijas sagatavoto jauno preses lēmumu, kas, cita vidū, pieprasa *līdzsvarotu redzējumu*, žurnālistu avotu atklāšanu, blogotāju reģistrēšanu etc. ●●● **IZRAĒLĀ** – Sakarā ar pasaulslavenā filozofa, esejista un rakstnieka Berlina (1907-1997) Rīgā (Alberta ielā) pavadīto agrīno bērnību Telavivas *Enav* kultūras centrā atklāj izstādi (2010.14.XI) *Isaiah Berlin and the Riga of His Time*. ●●● **ARGENTĪNA, URUGVAJA** (2010.6.XII) un Ziemsvētku dienā **EKVADORA**, bet š.g. janvāra sākumā **ČĪLE** pievienojas **BRAZĪLIJAI**, atzīstot **PALESTĪNU** par *brīvu un neatkarīgu* valsti robežās, kādas eksistē pirms Sešu dienu kara (1967), kad Izraēla okupē Gazu un Rietumkrastu. ●●● **ITĀLIJĀ** gada beigās Dženovā, Romā, Florencē u.c. pilsētās notiek plašas demonstrācijas sakarā ar valsts atbalsta samazināšanu izglītībai un kultūrai. Milānā pie *La Scala* operas ievainoto vidū ir 14 policisti. ●●● **TUNISIJA** – Kamēr ostas strādnieces **Valentinovičas** (**Anna Walentynowicz**) atlaišana no darba Gdaņskā (1980) signalizē sākumu Maskavas impērijas sabrukumam, Tunisijā 23 gadus ilgās **Zīne el-Abidine ben Ali** un **ĒGIPTĒ** 29 g. ilgās **Hosni Mubarak** diktatūras (iespējams, arī citu Ziemeļāfrikas un Tuvo Austrumu diktatūru) gala sākums ir izmisumā nonākušā bezdarbnieka, 26 g. v. Ali Mohameda Bouazizi pašsadedzināšanās (2010.17.XII) Sidi Bouzidā. (re)

**S T A T I S T I K A** – *Dn B Nord* aptaujā 54% ir pārliecināti, ka, tikpat lielā mērā kā sarūkošā dzimstība, Latviju apdraud pieaugoša ekonomiskā emigrācija. Paaudžu nomaīņai nepieciešamajam bērnu skaitam jābūt 2,1-2,2. Latvijā tas ir tikai 1,34. Aptuveni 2/3 uzskatā bērnu dzimtu vairāk, ja būtu pieejama bezmaksas izglītība un veselības aprūpe. Cerības vieš 11% atbilde, ka viņi plānojoņt bērņus. ●●● Piederību ES vismazāk izjūt Latvijas un Lielbritānijas jaunieši, attiecīgi 81% un 82%. ●●● Vidusskolu uzsākušo atbirums Latvijā ir 29%. ●●● 110 valstu sarakstā visaugstākā labklājība ir Norvēģijā, Dānijā un Somijā, bet viszemākā Pakistānā un Zimbabvē. Igaunija ieņē 35. vietu, Lietuva – 42., bet Latvija – 47. Žurnāla *Newsweek* (ASV) dzīves apstākļu novērtējumā 100 valstīs Latvijā ierindota 36. vietā, divas vietas aiz Lietuvas un četras aiz Igaunijas. 1. vietā – Somija. ●●● *Corruption Perception Index* (2010) 178 valstu vidū Igauniju ierindo 26. vietā, Lietuvu – 46., bet Latviju – 59. vietā. 1. vietu dalā Dānija, Jaunzēlande un Singapūra. ES kontekstā Latvija (kopā ar Slovākiju) aiz sevis atstāj Itāliju, Rumāniju, Bulgāriju, Grieķiju. ●●● Pēc *Reporters sans frontières* datiem pērngad nogalināti 57, bet pēc Šveicē bazētās *Press Emblem Campaign* – 105 žurnālisti. (re)

Publikāciju sagatavoja Vita Gaiķe (vg), Biruta Sūrmane (bs), Māris Brancis (mb), Jānis Krēsliņš, Sr. (jk), Rolfs Ekmanis (re).

JG263 godam pelnījusi Gunara Saliņa vārdu. Tās ir skaistas un dziļas lappuses. Ar interesi turpinu lasīt Evas Eglājas-Kristones pētījumu u.c. apceres. Šoreiz viena balva noteikti pienāktos apcerei „LU LFMI lieldarbs baltiešu komparatīvistikā”; cita starpā – par blīvumu. Apceri uzteica arī Irīna. Kā parasti, JG atrodama bagātīga informācija. „Kiberkambara” ķīviņi sauc viņā Rīgas gaisotni, gribas lasīt vēl...

**Imants Auziņš, Rīga**

20. gs. pirmajā pusē pasaule izmisīgi slika informācijas jūrā, otrajā aizsākās solījumi glābt ar elektroniskajiem skaitļotājiem, un nokļuvām līdz datoriem un internetam. Vai esam glābti? Nē, informācijas jūra pārtapusi informācijas okeānā, grimstam vēl bezcerīgāk, bet – atgūstam elpu, pietveroties rakstītam un drukātam vārdam. Johans Gūtenbergs nepadodas. Arī *Jaunā Gaita* latvietim ir negrimstošs informētības plosts informācijas Bezgalībā, apstiprinājums nodrukātā nepieciešamībai un paliekamībai. Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta rakstu krājumā *Letonica* (2007,15) lasījām Rolfa Ekmaņa kā redaktora atmiņas par JG. Pēdējā numurā (JG263) viņš akadēmiski un tomēr ar sirds siltumu daļās pārdomās par institūta veikumu literatūras komparatīvistikā. Tas viss ir vajadzīgs, jo īpaši tāpēc, ka vietējie autori vēl daudz ko stumj pa ierasto sliedi, ielaiž pat gauži elementāras kļūdas kā, piemēram, literatūrzinātniece Benita Smilktiņa grāmatā *Ilūzijas un spēle. Laika zīmes 50.-70. gadu īsprozā* (Zinātne, 2005), par kurām manis nule pieminētā *Letonica* numurā uzrāda Ildze Kronta. Ekmaņa atziņību par *ar abām rokām turamu* lieldarbu baltiešu komparatīvistikā atļaušos papildināt ar tālaika praktiskām tulkošanas īpatnībām, viena no tām – kompartijas noteicošā vara; ja romāns saņēma Staļina, vēlāk Valsts prēmiju, tad ne vien autors, bet arī tulkotājs sajuta naudas maka smagumu. Sekmīgas tulkošanas otrs veids bija autora pašiniciatīva, piemēram, Vizbulim Bērcem un viņa mātei kā buržuāzijas nošautā tēva un vīra Augusta Bērces pēcnācējiem Jūrmalā piešķīra vasarnīcu ar daudzām istabām, un tajās kāroja nobūt un izbaudīt kūrorta labumus no visiem PSRS novadiem, Maskavu ieskaitot, vienīgi pateicībā bija jātulko Bērces kricelējumi. Viņš izvirzījās kā vistulkotākais latviešu valodā rakstošais autors, pat Vilim Lācim palika netulkoti darbi. 1965. gada ziemā kopā ar dzejnieci Āriju Elksni Maskavā pabijām divmēnešu seminārā „Literatūra un zinātne”. Jakutijas pārstāvis tūlīt pievērsa uzmanību ar dimantu sauju savā kabatā, aizbrauca gan ar iztukšotu, toties noslēgti vairāki līgumi par tulkojumiem. Armēņiem konjaks, gruzīniem vīni, uzskaiti var turpināt... Man ar pirmo grāmatu nepaveicās. Mūsu Mākslas akadēmijas studenti Hruščova „atkusnī” atjaunoja pirmskara masku balles tradīciju. Piezvanīja Guņārs Čirulis, pavaicāja, vai būšu ballē un, saņēmis apstiprinājumu, informēja, ka atbraukusi no Maskavas Ungārijas Tautas Republikas kompartijas CK sekretāra Bēla Illeša meita, viņa dzīvojusi arī Latvijā, un gribot tulkot krieviski manu pirmo romānu *Ēnas gaist*. Ejot uz masku balli sievu pabrīdināju par gaidāmo iepazīšanos ar maskavieti. Dejojot pietuvojos

Čirulim, apmainījāmie partnerēm. Dīemžēl nepaguvu pārmīt dažus teikumus, kad mana pareibusi sieva pārtrauca sarunu ar paskaļu jautājumu – *Was wollen Sie von meinem Mann?* Tā romāns palika netulkots. Jānis Škapars savā grāmatā *Barjerskrējens* (99-100) raksta: *Izbraucām pirmdien ar A. Vējānu un vēl Kokorēviču, kas mazliet traucē, jo viņš taču ir vecs čekists*. Nikolajs Kokorēvičs nostiprināja Rakstnieku savienību ne tikai kā VDK virsnieks un kompartijas biedrs, legāli viņš bija PSRS RS Vis-savienības Autortiesību aizsardzības pārvaldes Latvijas republikas nodaļas priekšnieka vietnieks. Jo-projām nezinu, kā mans *Degošais pilskalns* pēkšņi tika izdots ungāru valodā, un kā autors saņēmu bonas, par kurām specializētā veikalā nopirku kurpes. Reiz piezvanīja pats Kokorēvičs un palūdza romāna eksemplāru tulkošanai spāniski, turpmākais man „tumša bilde”. Vēsturisko romānu tetraloģijas pirmie divi – *Degošais pilskalns* un *Krusts virs pilskalna* – ir izdoti krievu valodā. Tulkotājiem nopietnas problēmas radīja leksika, krievu bitenieki 13. gs. nepazīna latviešu bitenieku darbarīkus, piemēram, dzeini, tulkošanu pārtrauca. Lietuviešu valodā pārlicējs abus pirmos pabeidza un tie izdoti. Par pēdējiem diviem – *Tāļajos pilskalnus* un *Sūrābele pilskalnā* – pieprasīja „priekšapmaksu” un, nesaņēmis, pārtrauca pūlētis. Katram tulkojumam ir sava vairāk vai mazāk vai pat nezināma vēsture.

**Laimonis Pūrs, Zaubes pagasta „Biķerniekos”**

Sakarā ar rakstu sēriju par starptautiskajiem radio-raidījumiem latviešu valodā Aukstā kara laikā, interesi varētu izraisīt sekojošā rindkopa no Aivara Strangas raksta *Latvijas Avīzē* (2010.20.VIII): 1931. gadā krievu baltgvardis, students V. Kudrjavcevs (..) Rēzeknē, Pils ielā 17, samontēja radiostaciju. Tā darbojās 37 m vilni un varēja tikt uztverta dienā 1200 km, naktī – 2500 km rādiusā. Stacija izmaksāja 2000 latu, bet tās uzturēšana prasītu vēl aptuveni 300 latu; tā bija liela nauda. Šo staciju varētu saukt par pirmo ārzemju „radiobalsi”, vērstu pret komunistu režīmu PSRS, taču tās liktenis izrādījās neveiksmīgs: ideja par radiostaciju bija radusies ne jau pašam „nepieskaitāmajam” Kudrjavcevam, bet gan BRP Berlīnes nodaļas vadītājam A. Kolbergam, OGPU aģentam. Viņš arī bija iedevis tās izveidei pirmos 800 latus, ticamāk, pašas OGPU naudu. (..) Radiostacija vēl nebija paspējusi sākt lāgā raidīt, kad OGPU jau nodeva informāciju par to Latvijas politikājam policijai un tā staciju sledge.

**Dainis Mjartāns, Rīga**

Vēsturniekam Tonijam Džadam JG263:62 veltīts cieņās un apbrīnas pilns nekrologs. Pats esmu mērens sociāldemokrāts un simpatizēju Viļņa Zaļkalna un Ata Lejiņa sociāldemokrātismam, un Džada esejai *The New York Review of Books*, ko izlasīju, visumā piekritu. Bet viņa uzskats, ka Izraēla ir *anahronistiska valsts*, dara viņam kaunu un negodu. Izraēla – ar visām neejdzībām un kļūdām – NAV „grēkā dzimusi”. Šī valsts sentēvu zemē (pēc 2000 gadu klaida) ir mūsu tautas vienīgais glābiņš no izzušanas, no izkušanas lielajā jūklī, un vajag tikai novilkt tādas robežas, lai mūsu pusē paliktu, cik



iespējams, mazāk arābu, lai nebūtu jānes atbildība par trim-trīsarpus miljoniem, kam sava valsts pieņākas, ja tā neapdraudēs mūsu drošību. Līdz tam vēl, šķiet, tālu, daudz ietiepīga fanātisma abos galos, bet Džada *kopīgā žīdu un arābu valsts* būtu mūsu nacionālās – vienīgās pasaulē – valsts NEIZBĒGAMS GALS, ņemot vērā demogrāfijas tendences. Vai Latvijai jāklūst par „kopīgu latviešu un krievu valsti”, divkopienu valsti ar oficiālu divvalodību? Tā nebūtu vairs Latvija, bet Latrussia. Man vienmēr riebušies tie žīdu *Schöngeister*, kuri alkst aplaimot visu cilvēci, atstājot novārtē pašu tautas vitālās intereses: no Marksa līdz – nujā, līdz Džadam. Mums šī cilvēces aplaimošanas dziņa bieži vien maksāja daudz asiņu, jo „citi” to „pienācīgi nenovērtēja”. Šeit domāju arī par 1940. gada vasaras noskaņām manā dzimtajā Rīgā.

**Franks Gordons**, Telavivā

262. *Jaunā Gaita* šķiet diezāka par 261. Laikam tāpēc, ka tur iekšā Aigara Bikšes raksts par kapitālisma krīzi. Protams, ka pārmaiņas būs, un nākošās paaudzes piedzīvos ne to vien. Kapitālisms un demokrātija? Tie abi pastāvēs līdz pastardienai vai arī līdz tai dienai, kad pilnīgi mākslīgam cilvēkam nevajadzēs ne vienu, ne otru. Pilnīgi mākslīgam cilvēkam nevajadzēs arī latvisku pastāvēšanas veidu, un pat amerikānisku ne. Cik labs ir tas laiks, kurā dzīvojam...

**Ainārs Zelčs**, Siguldā

Priecājos, ka redakcija JG 262 numurā Aigara Bikšes rakstu nav ielikusi Mākslas nodaļā. Tagad redzu gan, ka tas ir humora gabals. Par to, īpašs paladies! Es gan pašā sākumā manīju, ka jau raksta pirmais teikums izceļas ar lielu, jo lielu miglu (Flesch-Kincaid jeb Fog index). Daudzie un garie vārdi! Tie man rāda, ka raksts ir lasāms jau trā garā vai arī jānodod kādam gudrākam profesoram. Tālāk mani priecē tas, ka Bikše ir veikli pārcēlis Jāņa Ošleja skaidrojumu no Latvijas uz visu pasauli. „Univerzums” nu ir mūsu! Un tad par naudu! Tā man ir tikai nedroši solījumi ar mainīgu vērtību, bet Bikšēm tā ir lielā krāpšanas piramīda, ko raksturo dažādas naudas plūsmas. Tās brīnišķīgi savijas kopā: mākslīga nauda, nesegta nauda, virtuāla nauda, reāla nauda! Bikšes humoreskai labi noder arī tēlniekam tik noderīgais, skaistais Ponci modelis. Nav vairs jādomā par vairāku krīzes iemeslu sagādīšanos, bet naudas lietas ar steigu jānodod mākslinieku rokās. Tad arī viņi aptvers, atmaskos un noraidīs amorālo kapitalistu konspirāciju. Laikam ar Ponci paraugu viņi radīs jaunu, ētisku un atbildīgu sabiedrības modeli. Gaidīsim nākošos uzjautrinošos rakstus un lasījumus!

**Gundars Ķeniņš**, Takomā

Lai 2011. gads būtu veiksmīgs JG veidotājiem! Tagad JG paliek gandrīz vai vienīgais nopietnais humanitāras ievirzes žurnāls latviešiem... Ļoti ceru, ka krīze pie mums nebūs mūžīga, bet pagaidām Jums jātur kanti! Panākumus vēlēt -

**Janīna Kursīte**, Rīgā

## žagariņaprāt...

Aigara Bikšes rakstā „Kapitālisma krīze” (JG262:40), liekas, nopietni piesieties iespējams tikai vienam teikumam: *Esmu pārliecināts, ka ne tikai apjēga par sistēmas amorālo dabu, bet arī pasaules resursu nepietiekamība drīzumā novedīs pie demokrātijas revīzijas un iespējamās nomaīņas ar jaunu kārtību*. Demokrātijas pastāvīga revīzija ir demokrātijas būtība. Runas par demokrātijas nomaīņu ar „jaunu kārtību” drusku atgādina Latvijas vēsturiskos eksperimentus ar autoritārismu. Tāpēc priecājos kopā ar Aināru Zelču par laiku, kurā dzīvojam, un par demokrātijas un kapitālisma pastāvēšanu un cilvēcīgas sejas saglabāšanu paredzamajā nākotnē. Demokrātiskas valdības nosargāti un vienlaikus iegrožoti saimnieciski pasākumi ir mūsu valsts izdzīvošanas labākā cerība – kaut arī, tāpat kā amerikāņu *Tea Party* republikāņi, Latvijas TPVCK (tie paši vēži citā kultūrē) un JVTPK (jaunie vēži tai pašā kultūrē) demokrātisku brīvā tirgus iegrožošanu nopeļ kā „zociķismu”, t.i., sociālismu. JG262:68 starp grāmatām, kuras vērts izlasīt, minēta finanšu speciālista Lūisa (Michael Lewis) grāmata *The Big Short: Inside the Doomsday Machine* (Investīcija neveiksmē – Skats no pastardienas aparāta, 2010). Tā ieteicama gan Bikšes piekritējiem, gan īpaši nepiekritējiem – lajam saprotamā angļu valodā tā spilgti apgaismo globālo finanšu tirgu, kuru paši tirgotāji tīšām samudžinājuši līdz necaurredzamībai. Tā nav ne humora gabals, nedz humoreska, lai gan dažviet skaļi jāsmejas, lai neraudātu. Lasot gūstam labu priekšstatu par Volstrīta institūcijām un iepazīstamies arī tīri personīgā līmenī ar pusduci ļoti interesantu tipu, kas, meistarīgi rotaļājoties ar virtuāliem miljardiem, top neiedomājami bagāti. Izrādās, ka nauda nav vis *tikai nedroši solījumi ar mainīgu vērtību* (vārdkopa no prof. Ķeniņa-Kinga



Mat Taibbi, Rolling Stone

lasītāja vēstules). Tādā brīvā tirgū, kur nav jāatskaitās tautas ievēlējai valdībai, pērkot par naudu un atkal pārdodot visvisādus pa fiksam sagudrotus vērtspapīriņus, var pavisam veikli uzpūst milzīgus virtuālas naudas burbuļus. Volstrīta un – pēc ASV parauga un priekšzīmes visur citur pasaulē, arī Latvijā, kā Bikšes rakstā liecina uzņēmējs Jānis Ošleja – virtuālā nauda kopš 1990. gadiem paātrinātā tempā savairojusies bez jebkāda seguma lielā burbulī jeb piramidā/Ponzi shēmā – tik lielā, ka tikai „mulķi” to saredzējuši. (Varbūt tomēr pareizāk runāt par burbuliņiem, nevis piramidām, jo burbuli pārsprāgst, kamēr piramīdas stāv mūžīgi...)

\*

Mūsu līdzstrādniekam Frankam Gordonam nav pa prātām žīdi, kuri cenšas aplaimot cilvēci, atstājot novārtā pašu tautas vitālās intereses. Šajā sakarībā nāk prātā žīdu politiķis un militārists Moše Dajans (1915-1981), kurš gan savā mūžā neatstāja novārtā Izraēlu un tās intereses. 1956. gadā viņš jautāja un tūdaļ pats atbildēja: *Kādas mums tiesības pārmeš [palestīniešiem] viņu nīkno naidu pret mums? Jau astoņus gadus viņi nīkst bēgļu nometnēs Gazā, kamēr mēs viņu acu priekšā iekārtojamies zemē, kur viņi un viņu senči dzīvojuši... Mēs esam līdumnieku paaudze (a generation of settlers), un bez tērauda ķiveres un šautenes mēs nespēsim šeit iestādīt nevienu vienīgu koku, nedz arī uzbūvēt kaut vienu māju. Nebaidīsimies izprast naidu, kas ir ap mums, kas grauž un ar ko ir piesūkušies simtiem tūkstošiem arābu, kuri nepacietīgi gaida to brīdi, kad varēs savas rokas mērcēt mūsu asinīs.* Un pēcāk, 1973. gadā, šķiet, nedaudz pārsteidzīgi: *Palestīnas vairs nav. Pagalam! Izraēla nav „grēkā dzimusi”, bet, liekas, nav īsta iemesla, lai novērstos no Tonija Džada, kurš nepavisam negribēja domās priekšstatīt Izraēlu kā grēkā mirušu. Tiesa, latvieši sirmā senatnē bija līdumnieki sumpurņu zemē, bet Latvijas salīdzinājums ar Izraēlu nav tas labākais – Izraēla ir pavisam unikāla valsts, nesalīdzināma ar nevienu citu.*

## NOTA BENE

Pateicoties mūsu lasītāju, līdzstrādnieku un labvēļu pašaieliedzībai, *JG* ir spējusi iesojot 57. gadskārtā un, kopš Dzelzs priekš kara sairšanas, pat dāvināt mūsu rakstu krājumu vairākiem desmitiem Latvijas bibliotēku. Pērnruuden elektroniskā aptaujā šo bibliotēku darbiniekiem uzdevām trīs jautājumus: 1. *Vai vērtējat žurnālu pozitīvi un iekļaujat to bibliotēkas fondos?* 2. *Vai bibliotēkas apmeklētāji to lasa?* 3. *Vai Jūs vēlētos saņemt žurnālu arī elektroniskā formātā, t.i., kā pdf failu?* Atbildēja 78 bibliotēkas.

Atbilde uz pirmo jautājumu bija vienbalsīgs „jā”, lai gan dažas no mazām lauku bibliotēkām varot atļauties plauktos glabāt tikai dažu pēdējo gadu laidienus. Caurmēra atbilde uz otro jautājumu: kopumā lasītāju nav pārāk daudz, bet esot labs skaits pastāvīgu lasītāju. Skolnieki un studenti atsaucoties uz *JG* savos pētniecības darbos, bet bibliotēku darbinieki izmanto žurnālu tematiskās izstādēs.

Daži piemēri:

Aira Stūre no Smiltenes Pilsētas bibliotēkas: *Ar žurnālu (...) esam ļoti apmierināti. Žurnālu vērtējam kā ļoti visaptverošu, patīk, ka žurnālā tiek publicēti dažādu cilvēku uzskati un viedokļi, [tas] veic savu misiju, kalpojot Latvijai un latviešu tautai.*

Anta Klints no Jēkabpils Galvenās bibliotēkas: *Izddevums „Jaunā Gaita” tiek iekļauts mūsu elektroniskā katalogā, izmantojam bieži, piemēram, par Volfangu Dārziņu mēs atradām materiālu tikai „Jaunajā Gaitā”, izmantojam rakstus par Vili Lāci, Raini, Aspaziju, recenzijas.*

Aija Putniņa no Latvijas Universitātes bibliotēkas: *Žurnāls tiek diezgan regulāri izmantots, diemžēl nevaram sniegt sīkāku informāciju par katru numura izmantojamību, taču kopējā visu numuru izmantojamība pārsniedz trīs simtus elektronisko pasūtījumu pēc 2000. gada.*

Aivija Everte no Latvijas Nacionālās bibliotēkas: *„Jauno Gaitu” LNB saņem ilgus gadus un tie visi tiek iekļauti LNB krājumā un ir pieejami ikvienam interesentam. LNB ir divi „Jaunās Gaitas” eksemplāru komplekti: viens eksemplārs, līdzīgi kā citi latviešu preses izdevumi, ir tā sauktais arhīva eksemplārs, kas tiek īpaši saglabāts un izniegts tikai sevišķos gadījumos; otru eksemplāru izsniedzam lasītājiem ikdienas režīmā. Par šo rakstu krājumu lasītāji izsakās pozitīvi, tas tiek pieprasīts samērā bieži. Tāpēc mēs būtu priecīgi to saņemt arī turpmāk. Raksti no „Jaunās Gaitas” (vismaz sākot no 1985. g.) tiek bibliografēti un iekļauti nacionālās bibliogrāfijas datubāzē, kas aptver publikācijas Latvijas un latviešu presē. Piemēram, viegli pēc autora var sameklēt visus Rolfa Ekmaņa rakstus, kuri bijuši publicēti žurnālā, sākot ar 1985. g.*

Visubeidzot, atbildot uz trešo jautājumu – vēlēšanos saņemt žurnālu elektroniskā „pdf” (*portable document format*) veidolā izteica 41 bibliotēka, kamēr no žurnāla drukātā varianta atteicās tikai viena.

Aptauja un redakcijas darbinieku un vairāku aktīvu līdzstrādnieku ieteikumi mums ļāva secināt, ka jādoma par drukāšanas un izsūtīšanas maksas samazināšanu, arī par papildus ienākumu avotiem – ja vēlamies izdot žurnālu četras reizes gadā līdzšinējā saturiskajā un tehniskajā kvalitātē ar 76-84 lappusēm katrā numurā un nepārtraucot tā dāvināšanu Latvijas bibliotēkām. Tādēļ arī šis *JG* numurs nav drukāts līdzšinējā spiestuvē Kanādā, bet gan *TigerPress* (Northampton, Massachusetts), jo tās piedāvājums, ieskaitot izsūtīšanu, bija izdevīgāks. Nolemām arī nepaauģstināt abonementa maksu, toties aicinājām lasītājus – katru pēc savām iespējām – kļūt par *JG* labvēļiem. Abonentu atsaucība ir bijusi neparedzēti dāsna. Mūsu darbam tuvākajā nākotnē pamats ir nodrošināts. Paldies!

Vēl jāpiemetina, ka pamazām tiek veidots *JG* tekstu un attēlu e-arhīvs (skat. <<http://zagarins.net/jg/arhivs.htm>>), kas ir brīvi pieejams visā pasaulē. Lietojot „brauzera” meklētāju, viegli atrodami gandrīz visi daiļliteratūras darbi un grāmatu recenzijas 1955-2010. Līdz šim visā pilnībā arhivēts *JG* saturs 1955-1975. jž

## DABASVIEDAIS, MEŽATRAKAIS, UPESGUDRAIS

Olafs Gūtmanis. *Raksti*. 4. sējums. Liepājā: „LiepU”, 2009. 624 lpp.

Latvijā neatrast otra tāda dzejnieka un rakstnieka kā Olafs Gūtmanis (1927). Ne ar vienu nešajaucams, ne ar vienu nesalīdzināms. Latviešiem tik iemīļotās dziesmas, kas pavadīja Trešās atmodas laiku, „Pie pleca plecs kā ierindnieki” vārdu autors, LTF Liepājas nodaļas valdes priekšsēdētājs. Līdz kaulam liepājnieks un līdz katrai sava ķermeņa šūnai dabas draugs, tās aizstāvis. Savu spalvas brāli Albertu Cauni Gūtmanis raksturojis ar epitetu *dabasgudrs*. Iespējams, trāpīgi. Taču visprecīzāk šis epitets raksturo Olafu Gūtmani pašu. Viņam piestāv arī cita kolēģa – Ērika Hānberga veltītais epitets *mežatraks*. *Olafa dzeja un publicistika ir ciešumā ar mežu un ūdeņiem. Taču rakstnieka lūkojumi nav tradicionāli dabaszinātniski, bet liriski veldzējoši* – tā ievadvārdos Hānbergs (7.lpp.). Autors pats atzīstas, ka *dabu izjūtu kā svētnīcu, kā dievnamu* (459).

Pagājušā gs. 40. gados Gūtmaņu ģimeni piemeklēja daudzu latviešu traģiskais liktenis – 1941.14.VI deportācija uz Sibīriju, kur nākamā rakstnieku ar viņa māti nometināja Sovetskajas rajona centrā Berjozovkā (18 km attālumā no Krasnojarskas), šķirot no tēva, kuru savukārt nometināja Vjatkas lēģerī. Ģimene satikās tikai pēc vairākiem gadiem, kad tēvs atbrauca uz Ustj-Portu Taimiras pussalā, kur Olafs un viņa māte bija pārvesti. 1947. gadā Gūtmaņiem laimējās atbēgt atpakaļ uz Latviju, taču prieks par atgriešanos bija īss – 1950. gada nogalē ģimeni uz Sibīriju deportēja otrreiz. Šoreiz uz taigas ciematu Čūsku. Šis deportācijas laikā, mācoties Tjuthetas rajona krievu vidusskolā, Olafs dzīvojis zemnīcā pie rakstnieces Melānijas Vanagas. Pēc otra izsūtījuma Latvijā Gūtmaņi atgriezušies tikai 1956. gadā. 13 Sibīrijā pavadītajos gados Gūtmanis strādājis vairākus fiziski smagus darbus, bijis zvejnieks Jeņisejā, mednieks plašajos taigas mežos, kolhoznieks,

tvaika katla kurinātājs. Arī pēc atgriešanās viņa darba mūžs bijis raibum raibs – transportstrādnieks, korists Liepājas teātra muzikālajā trupā, dispečers zvejnieku kolhozā „Boļševiks”, žurnālists, ugunsdzēsējs, Rakstnieku savienības Liepājas nodaļas vadītājs. Savukārt pēc Trešās atmodas nodevies tikai garīgajam darbam, ja neskaita rūpes par zvejniekmāju „Seiriem” – Gūtmaņu īpašumu Jūrmalciemā. No apbalvojumiem saņēmis titulu „Goda Liepājnieks” (1995) un Lāčplēša ordeņa medaļu. Neparasti, ka rakstnieks pēc atgriešanās no otras deportācijas uz Sibīriju turp kopā ar kolēģiem un draugiem ceļojis vēl deviņas reizes, taču pilnīgi brīvprātīgi. Lai smeltos iedvesmu un pēcāk radītu.

Kopumā Olafa Gūtmaņa radošo daiļradi iecerēts apkopot piecos *Rakstu* sējumos. Ar Kurzemes Humanitārā institūta (KHI) profesora un vadošā pētnieka Edgara Lāma vēlibu šo rindu autore rokās nonācis aplūkojamais sējums, kur apkopoti teksti no trim Gūtmaņa iepriekš izdotām grāmatām *Dzērvju dejas* (2003), *Iekoptā Kurzeme* (2004), *No klaidoņa par svētceļnieku* (2005), kā arī agrāk grāmatās nepublicēti teksti. 5. sējums finanšu trūkuma dēļ vēl nav izdots.

4. sējumu var dēvēt par autobiogrāfisku: ja potenciālais lasītājs līdz šim Olafa Gūtmaņa darbus nav lasījis, tad šī ir īstā grāmata, lai iepazītos gan ar autora uzskatiem, gan viņa dzīvesstāstu.

*Dzērvju deju* tekstu fragmenti šķiet visintīmākie, vispersonīgākie. Še atklāta autora personīgā sarakste ar Dzejnieci (autors šo vārdu konsekventi raksta ar lielo sākuma burtu) Mirdzu Ķempi (nodaļas nosaukums „Dzejniece”) un trimdas dzejnieci no Toronto Veltu Tomu („Nākot iedami ejam...”). Kā divi pretpoli ir šo vēstulju autore, tāpēc kardināli atšķirīgas arī pašas vēstules: Ķempes ekspresīvās, ar iekšēju „uzlādējumu” un Tomas rimtās, dzejnieces dabas vērojumu aprakstiem bagātās. Tomu un Gūtmani saistījusi īpaši cieši šī pieķeršanās dabi, tās norišu vērošana un saudzējošā attieksme pret visu, kas dzīvs. Īpaši spilgts ir viens Veltas Tomas vēstules fragments: *Ak, mūsu tauta ir nolādēta, Olaf! To pašu mana visur, kur mītam, plašajā pasaulē – skaudība, duncītis mugurā, aprunāša-*



na; acīs ne mākam, ne gribam teikt, divātā, konstruktīvu kritiku. Un savu vainu atzīt jau nepavisam. Un nīst gan, ne mīlēt un runāt bez minimālās informācijas, apstākļu izpētes (31).

Vēl no šīs rakstu daļas vēlētos pieminēt stāstus „Liepāja” un „Baltijas jūra” – par to, kā šī pilsēta aizvadītā gadsimta laikā mainījusies – skaista, pat aristokrātiska pirms II Pasaules kara, turpretī padomju laikos *izcūkota* līdz nepazīšanai. Lasot, rodas izjūta, ka Gūtmanis runā par kādu pavisam citu, svešu pilsētu. Vecās Liepājas ainiņas pavid arī citos stāstos. Rakstnieks vēsti par saviem vaļaspriekiem, kas vairāk atbilstu raksturojumam „smags darbs” – zvejošana („Uzvelk baltu zēģelīti...”, „Zveja”), siena novākšana („Div’ pļaviņas es nopļāvu”). Vārdam „vaļasprieks” gan atbilst tikai trešā – sēņošana („Sakas un Rīvas mežos”). Vispusīgi vēstīts arī par tādām katram latvietim nozīmīgām lietām kā iešanu pirtī („Pirts būšanas”) un līgošanu neskaitāmās Jāņos neskaitāmās lauku sētās („Pa gadskārtu Jānīt’s nāca”). Olafs Gūtmanis nereti savos darbos lieto vārdus, kuru nozīmi zvērīnāti pilsētnieki, bez ieskatīšanās literārās valodas vārdnīcā, isti nezina, piemēram, damaksnis, dūkstis, dumburs, grīnis, lanka, pūsta, vīga, ķienis, krants u.c., arī vēju nosaukumus (rietenis, sāksenis, sāmenis u.c.) un ar zvejniecību saistītus vārdus (āmis, jēdas, ūdas, ielašēt).

Savdabīgā nosaukuma *Iekoptā Kurzeme* autors ir dzejnieks Māris Čaklais – kurš Gūtmanim 50. dzimšanas dienā (1977) veltījis dzejoļi „Iekoptā Kurzeme”. Tas skan kā aicinājums *garīgi iekopt savu dzimto novadu* (264). Ikviens ciems, ikviens Latvijas stūrītis pelnījis, lai to aprakstītu, *iemūžinātu*. Tieši to Gūtmanis izdarījis ar Lejaskurzemi. Par Jūrmalcieņu viņam pat atsevišķa grāmata. Autors atzīst: *Esmu Liepājā pietauvojies kā mūža ostā, enkuru izmetis Jūrmalcieņā, taču domas aizvien vēl dodas maršrutos pa Lejaskurzemes plašumiem, sapņi kā „klīstošie holandieši” pa dzimtenes ārēm* (189). Lejaskurzeme rakstniekam ir tuva un mīļa kopš mazotnes, kad sešas vasaras pavadītas pie vectēva Jēkaba Bites Kalvenes „Pavāriņos”, kurus savos stāstījumos autors piemin it bieži. *Iekoptajā Kurzemē* vēstīts par teju vai 40 vietām Lejaskurzemē, par cilvēkiem, kuri tur sastapti, ar kuriem veidojušās draudzīgas attiecības (Maigoņu Valdis, skolotājs Jānis Mežsēta u.c.): *...vieta vien ar savu nosaukumu neko dižu atmiņai nedod. Galvenais tomēr ir cilvēki, kas piesaista zināmai vietai ar savu līdzdalību dzīvošanā, varētu pat sacīt*

– šīs vietas liktenī (237). Bieži izmantots vārdu salikums *apvidus gars*. Vaicāsīt, kas tas ir? To var dēvēt par *fenomenu, kas ar dabas ainavu iedarbojas uz cilvēka dvēseli, tās dziļākajiem slāņiem* (281). Katrai no autora aprakstītajām Lejaskurzemes vietām veltīts ne tikai atsevišķs, nereti atmiņu apvīts stāstījums, bet arī vairāki dzejoļi. Taču ne jau apjūsmošana autoram prātā. Vienlaikus viņš pauž savu sāpi, ka Latvijas laukos sagrauts pats būtiskākais – *latviešu zemnieka Ulmaņlaika ētiskais kodekss* (189).

Lai gan visi šai *Rakstu* sējumā apkopotie teksti ir vairāk vai mazāk autobiogrāfiski, *No klaidoņa par svētceļnieku* ir visapcerīgākā, visfilozofiskākā daļa. Gūtmanis vēsti par it kā tik ikdienišķām lietām, kā iepirkšanās tirgū („Tirgus”), iemīlotās grāmatas un to lasīšana („Grāmatas”), par to, kā viņu uzrunājušas zvanu skaņas („Zvani”), kā svinējis Ziemassvētkus pirmās Latvijas brīvvalsts laikā, Sibīrijā, padomju gadus un visbeidzot mūsdienās („Ziemassvētki”) un daudz ko citu. Atklājas autora attiecības ar dažādiem dzīvniekiem, viņa pietāte pret dzīvo radību un arī ziediem („Čūskas”, „Kaķi”, „Puķes”). Šeit apkopotie teksti lasītāju uzrunā ar savu vienkāršību, dabiskumu, autora neizlikšanos būt smalkākam, nekā viņš ir patiesībā. Protams, neiztikt bez spilgtiem, bet liriskiem dabas aprakstiem, no kuriem šai brīdī visvairāk uzrunāja rudens atainojums Sibīrijā („Lapkritis”).

4. sējuma pēdējās 16 lappusēs ievietoti agrāk nepublicēti teksti. Arī tie veltīti dabas tematikai – ūdeņiem (Baltijas jūrai, Daugavai, Jeņisejai) un kokiem. Pārsteidz autora plašās, pat enciklopēdiskās zināšanas par katras šķirnes koku un puķi, viņa smalkie novērojumi dabā gadu desmitu garumā. Tās ir lietas, kam lielākā daļa cilvēku ikdienas steigā vienaldzīgi paskrien garām, bet Olafs Gūtmanis ne, jo daba ir tā, kas veidojusi viņa pasaules uztveri, kas saistījusi interesi mūža garumā. Šķiet, autors spētu pastāstīt atsevišķu stāstu par katru Liepājas parkā augošo koku, un tie būtu interesanti ikvienam. Un ne tikai par kokiem parkā, bet, protams, arī par „Šeiru” pagalmā kuplojošajiem, pašu aprūpētajiem.

Savukārt pēdējos divos stāstiņos lasītājam atklājas *pavisam cits* Gūtmanis. Darbi „Aveņu kalniņš” un „Idille” gan ar nelielu ironisku piesitienu veltīti mūžīgajai tēmai literatūrā un mākslā – mīlestībai.

## Lāsma Ģibiete

Lāsma Ģibiete ir Rietumungārijas U. Filoloģijas fakultātes (NYME SEK, Interkulturalis Tanumányok Interzete) Urālistikas katedras (Uralisztika Tanszek) lektore.



## DZEJNIECE PAR SEVI

Velta Sņķere. *Savādībīnas*. Rīgā:  
Valters un Rapa, 2009. 89 lpp.

Velta Sņķere savā laikā tikusi dēvēta par latviešu modernās dzejas māti ar plašu intelektuālo amplitūdu. Citviet minēts, ka viņas dzeja sakņojas maģijas un simbola poētikā, dažkārt tuvojoties sirreālistiskam izteiksmes veidam. Aplūkojamā grāmatiņā autores vēstījums ir prozā, taču, to lasot, minētie raksturojumi visnotaļ paturami prātā.

*Savādībīnas* ar apakšvirsraksta paskaidrojumu, ka *notika tieši tā, nekā nav grozīts vai pielikts*, ir īsi, dažkārt pat strupi prozas fragmenti, kurus kopumā varētu raksturot kā autobiogrāfiskas „atklāsmītes”, kurās autore izklāsta, kā apkārtējā pasaule viņu redz un novērtē. Atklājas fakti par autores dzīvi, zināšanām un darbību, kas dažam labam latviešu literatūras lasītājam varētu būt nezināmi. Tos tomēr šeit neuzskaitīsim, jo šo izziņu katrs pats var grāmatiņā izlasīt. Neatstāsīm gan nepieminētu nodaļu par autores svētīgo darbošanas PEN klubā, kura kongresos un konferencēs viņa drosmīgi un sekmīgi aizstāvējusi vairāku toreizējā padomju bloka tautu nacionālās intereses, izpelnīdamās pretinieku raksturojumu par visbriesmīgāko kādreiz sastapto sievieti.

Autores piezīmes aptver laika posmu no Rīgas „toreiz” līdz mūsdienām. Starplaiks pavadīts, dzīvojot Anglijā, ceļojot Eiropā, Srilankā un Indijā, un iepazīstot dažādu tautību pārstāvjus un to īpatnējās rakstura īpašības. Ap pašu autori it kā plīvo kāda divaina aura, kas citiem liek viņā saskatīt kaut ko, kas nebūt neatbilst īstenībai – viņu dažkārt notur gan par īrieti (pat paši īri), gan anglieti, gan pat par indieti. Arī Londonas latvieši netiek īsti gudri par Sņķeres īsto būtību un iebraucējiem apgalvo, ka *viņa dzīvo kā eremīts un nevēlas nevienu satikt*. Patiesība ir tieši otrāda, grāmatiņā paskaidro autore.

Savu sveci Velta Sņķere nebūt netur zem pūra. Viņai izcili paveicies daudz un dažādās jomās, un par to viņa vaļsirdīgi ziņo lasītājam. Kur beidzas vaļsirdība un sākas lielīšanās? Šī lasītāja sastomījās, lasot par indiešu dejojātāju Ramu Gopalu, kurš teicis, ka pasaulē ir tikai trīs skaistas sievietes – viņa māte, Greta Garbo un Velta Sņķere. Taču, itin kā paredzēdama, ka viņas stāstījumu varētu novērtēt par pārāk egocentrisku, autore atzīstas, ka *Savādībīnas* palīdzējis sarakstīt kaķēns Šnuris, un viņa vairs nemaz nezina, ko kurš uzrakstījis. Sā vai tā, grāmatiņu var lasīt

ar interesi, un daudzi fragmenti ir kā prozas epigrammas, pie kuru izbaudīšanas var atgriezties atkārtoti. Tāda ir mūsu Velta Sņķere.

### Biruta Sūrmane

Recenzente ir JG redakcijas locekle. Fragmenti no Veltas Sņķeres *Savādībīnām* lasāmi šajā JG nr. („Ačģārnības”) un JG252 („Paskats”).

## MONOGRĀFIJA PAR GUNU IKONU-KRŪMIŅU

Māris Brancis. *Lidojums: gleznojumi un zīmējumi*. Rīgā: Mansards, 2010. 112 lpp.

Līdzīgā izveidnē, kā mākslas kritiķis Māris Brancis sastādīja Kanādā ilgus gadus mītošā gleznotāja Edgara Krūmiņa monogrāfiju (skat. JG162:73), ir arī viņa grāmata par gleznotāju, dzejnieci, Krūmiņa dzīvesbiedri Gunu Ikonu-Krūmiņu. Jau ievadā autors brīdina, ka Guna nav vienkārša, viegli aprakstāma personība – viņa ir daudzplākšņaina ar daudzām interesēm un savdabīgām idejām. Arī viņas māksla nav viegli raksturojama. Autors ievadvārdos Ikonu-Krūmiņu raksturo ar viņas pašas dzejrindām: *Cilvēks ir apslēptais/ kontinents, ar dūņu auglības/ upēm un ledainiem strautiem...*, kam seko Branča jautājums: *Un kas īsti viņa ir – dzejniece, māksliniece, redaktrise, skolotāja... un nez, kas vēl? Viņa nedodas rokā neviename*. Bet, jāsa, ka Brancim tomēr izdevies viņu notvert. Viņš apciemo mākslinieci viņas mītnes zemē Kanādā, kur iespēja skatīt viņas darbus oriģinālā, viņu iztaujāt un dokumentēt gan viņas dzīves ceļus, gan viņas mākslas un dzejas īpatnos labirintus. Šķiet, informāciju papildinājušas arī pašas Guna Ikonas-Krūmiņas atmiņu grāmatas *Bērnības zvaigznāji* un *Cēlie un citi*.

1922. gadā dzimusī māksliniece krustamzīmē saucās Izolde Mirdza Hertele. Vēlāk pieņemts dzejnieces/mākslinieces vārds – Guna Ikona. Viņas senči nāk no uzņēmīgas, izglītotas un arī romantiskas dzimtas – īpašības, kuras piemīt arī viņai pašai. Zinātkāra, strauja, sabiedriska un ar saviem stingriem uzskatiem. Arī liela Latvijas patriote. Gunai jau no pašas jaunības ir skaidrs, ka viņa būs dzejniece, bet, mācoties Draudziņa ģimnāzijā, mākslas pasniedzējs, gleznotājs Ārijs Skride saskata audzēknē mākslinieces potenciālu. Skolotāja atzinība dod viņai pirmo impulsu



interesēties par zīmēšanas mākslu, par glezniecību. Kādu laiku viņa apmeklēja Leo Svempa privātsudiju, paralēli apmeklējot bioloģijas lekcijas Latvijas Universitātē. Nonākot trimdā, nopietnāka pievēršanās glezniecībai sākas Vācijā, Eslingenas bēgļu nometnē, kur viņa iestājas tur nodibinātajā Mākslas skolā. Tās pasniedzējs Ludolfs Liberts slavē jauno mākslinieci par labu krāsu toņu izjūtu un portretisko līdzību. 1948. gadā trimdas gaitu turpinājums Kanādā, kur mākslas studijām nav laika, jo jāpelna dienšķā iztika. Tikai 20 gadus vēlāk (1968) rodas iespēja atstāt nogurdinošo sekretāres darbu un piepildīt savu dzīves sapni – dzejoj, rakstīt savu atmiņu stāstus, gleznot un zīmēt, kā arī iesaistīties daudzos latviešu trimdas sabiedriskos pasākumos.

Par pirmo dzejas grāmatu *Kodols* (1972) tiek saņemta Daugavas Vanagu Globālā godalga. Pēc apprecēšanās (1976) ar mākslinieku Krūmiņu, viņa kļūst Guna Ikona-Krūmiņa. Sākas profesionāla pievēršanās gleznošanai. Tiek radīti saistoši darbi, kurus raksturo iztēles un izdomu fantāzija. Bieži tie ir jauktās tehnikās uz papīra pamata – gan abstrakti, gan arī patapināti no dabā sastopamām formām, augiem, puķēm, kokiem, arī dzīvnieku atveidiem. Formu dažādība ir apbrīnojama. Dažas gleznas atgādina it kā palielinātus, mikroskopā skatītus šūnu vai vīrusu nobildējumus, kuros, iespējams, meklējama mākslinieces bioloģijas studiju ietekme. Viņas darbi virmo un ir it kā nemitīgā kustībā. Krāsu salikumi paraibi, bet harmoniski. Viena krāsa otru nenogalina.

Māris Brancis ir labi iedziļinājies Gunas Ikonas-Krūmiņas gleznu sižetos. Tādēļ arī tie aprakstīti ar lielu precizitāti. „Mansarda” apgāda izdevums ir slavējams ar labas kvalitātes reprodukcijām. Slavējama ir arī autora pievēršanās Gunas Ikonas dzeju pasaulei, iekļaujot tekstā daudzas viņas dzejrindas, kas palīdz izprast un iedziļināties mākslinieces dzīves un mākslas uztverē. Jāpiebilst, ka savā dienu gājumā un lielajā aizņemtībā daudz laika un pūļu viņa veltījusi jaunatnes audzināšanai un latviešu kopienas sabiedriskajam darbam – žurnāla *Sikumi* redaktrise, līdzdalība akadēmiskajā vienībā *Ramave* (kopš 1975), Kanādas dzejnieku apvienībā u.c. Personība, kura neliecas izpatikt, bet ir *ar dziļuma sakni piedzimusi...to nevar ielikt kādā plauktiņā* (..) *viņai ir sava vieta latviešu mākslas vēsturē* – tā savu vērtējumu nobeidz Māris Brancis. Monogrāfija ir latviešu un angļu valodā.

## Voldemārs Avens

Mākslinieks un dzejnieks Voldemārs Avens ir JG redakcijas loceklis.

## CIEMOS UN NECIEMOS PIE ĻAUDĪM UN NEĻAUDĪM

Jānis Einfelds. *Meļu dzīres*. Rīgā:  
Dienas Grāmata, 2009. 232 lpp.

Grāmatas virsraksts, šķiet, pievilks visus tos, kas atceras Minhauzena fantastiskos stāstījumus vai Rablē (Frančois Rabelais) milža Pantagruela varoņdarbus, kur dzērājs un stāstītājs ir gandrīz identiski dvīņi, kas viens otru papildina un iejūsmina lasītāju. Autors jau labi iemanījies rakstu darbos ar sešām iepriekšējām grāmatām. Grāmatas virsrakstam piekabināts paskaidrojums: *Jaunā gadsimta pasakas*. Taču nav īsti zināms, vai lasītājiem tāds aizrādījums ir pa prātam. Tas varētu pat likties visai aizdomīgs. Pēc „Prologa,” ko sacerējis „Galma Dzīru Rīmkalis,” lasītājs iepazīstas ar „Kinomāni,” kurš figurē kā sava veida stāstītāja *Doppelgänger* visos sešos dzīru nakts tēlojumos. Varētu tūlīt piebilst, ka autora lietotajiem apzīmējumiem ir vienmēr kāda jauna neparasta pieskaņa, kas varbūt ir tas iezīmīgais „einfeldiskums.” „Dzīru naktis” nav tematiski vai kauzāli cieši sasaistītas. Jāatceras, ka šis taču ir „Meļu dzīres.” Šajā sakarībā, ja tāda te ir, varētu minēt Žanu Koko (Jean Cocteau), kurš pa laikam tiek raksturots gan kā sirreālisma klauns, gan arī kā sirreālisma pravietis. Viņu atceramies arī sakarā ar šķietami paradoksālo deklarāciju: *māksla ir meli, kas saka patiesību*. Un ja nu melotājs dzīro, patiesība varbūt aizmaldās vēl tālāk no pieņemtās realitātes, kas gan arī var nebūt visai stabila.

„Prologam” sekojošās sešas dzīru naktis nobeidzas, kā pieņemts rakstniecībā, visai loģiski – ar „Epilogu.” Stāstītājs pa laikam ir aizvainots, jo jūtas kā piemirsts dzīru dalībnieks. Kad visiem piedāvā vīnu, viņš atgādina: *ari man*. (Protams es, necils skriblers, arī gribētu savu lāsīti, ja kas paliek pāri un redaktors to pieļauj.) Darbības maldās pa pasauli, krogu un kapsētu, vietumis arī pa „nepasauli,” ko citviet varētu nosaukt par elli ar velniņiem, sēra smaku un citiem šīs vietas (vai, varbūt, „nevietas?”) pienācīgiem atribūtiem. Mēslu kastes ar precīziem tuvskatiem un papildinājumiem par atkritumu smaržām un smirdoņām it labi kontrastē ar karaļu un citu augstdzimušo mitekļiem. Darbības laiks (precīzāk, varbūt, „nelaiks”) ir

diezgan nenoteikts. Stāstījumos figurē karaļi, prinči, kņazi, bruņinieki, muižnieki, tādi kā velnēni un, protams, neprivilēģētie, kas maisās mūsaiķu dīkdieniem, neliešiem un dzērājiem pa vidu, un to starpā visu laiku nemainīgie cilvēces tipi. Blakus mūsdienu realitātēm, piemēram, policijas pratināšanas skatiem, piesienas stāstījumi par kurzemnieku un vidzemnieku karakuģu kaujām. Un, protams, ir vēl daudz citu kuriozu, vēsturiski nepatiesu, taču visai pieņemamu scenāriju, kas liek domāt par Dievzemītes likteņgaitām, negribētām un nepelnītām, vēstures absurditātes iesmērētām. Vienviet minēts Gorbačova laiks. Bet visumā jāatceras, ka Einfelds nevēlas būt ne hronists, ne vēsturnieks, bet gan rakstnieks, kurš negrib darbu atraut no sava laikmeta notikumiem.

Vienlaikus jāuzsver, ka vispārinājumi Einfeldam lāga nepatīk un arī nepiestāv. Sociālais reālisms, kas aplūkojamā sējumā bieži pasludināts par mūsu rakstniecības iezīmību, izplēn. Par to gan nebūtu jābrīnās, jo kā nekā dzīres turpinās – stāstītāji vai viņu pārstāvji turpina iesāktās nodarbības, ne drusku neatvelkot elpu no raibajiem notikumiem. Jau pašā sākumā varbūt būtu atskāršams, ka Einfelds pats nav nodevies kādam rokās saķeramam ideālam. Tas darbiņš paliek lasītājam.

## Juris Silenieks

Prof. emeritus Juris Silenieks ir JG redakcijas loceklis.

# ZAUDĒTS UN ATGŪTS TULKOJUMĀ UN CITOS PROCESOS

Vaira Viķe-Freiberga. *Logique de la poésie: Structure et poétique des dainas lettones*. William Blake et Co. Edit, 2007. 297 lpp.

Šis iespaidīgās grāmatas virsraksts varbūt varētu pārsteigt tos, kuri savā laikā mācījās, ka dzeja un loģika pieder pie divām nesaliedējamām kultūras kategorijām. Mūsdienās nopietni pētnieki šādus norobežojumus gan vairs neņem vērā kā nepārkāpjamus. Grāmatas ievadvārdos un pateicības apliecinājumos tiem, kuri ir stāvējuši kūmās pie šī nozīmīgā darba tapšanas, minēts arī bijušais Francijas

prezidents Žaks Širaks (Jacques Chirac) – nepieciešams diplomātisks žests un vienlaikus labs apliecinājums grāmatas izcilībai.

Ievērojamās valodnieces, Latvijas eksprezidentes Vairas Viķes-Freibergas grāmata sastāv no 14 nodaļām, kam pievienota 10 lapušu gara bibliogrāfija franču, angļu, latviešu, vācu u.c. valodās. Galvenais teksts iesākas ar vēsturisku, sociopolitisku pārskatu par Baltijas teritoriju, uzsverot mutvārdu tautas tradīcijas un to attīstību, un norādot uz grūtībām, pat neiespējamībām, pārstādīt pirms vairākiem gadsimtiem izteikti agrārā kultūrā radušos folkloras devumu tādā sabiedriskā vidē, par kuru mūsdienu grāmatu lasītājiem – cik nu tādi būtu palikuši – ir maz zināšanu. Autore apsveicami ir izšķirusies grāmatas tekstā paturēt apzīmējumu *dainas*, šī termina nozīmi izklāstot no dažādiem viedokļiem. Kā zināms, valodnieki ir dažādi pūlējušies to tulkot, taču vienmēr bez pieņemamiem rezultātiem, ar ko būtu jāsamierinās pat ievēribas cienīgu apkārtceļu lietotājiem. Dainu dažādo izteiksmes formu aplūkojumus pavada aksiomātiskais pieņēmums, ka dzeja, it sevišķi folkloras piesātinātās dainas, nepadodas tulkošanai, t.i., teksta pārceļšanai citā valodnieciskā vidē, tādējādi apstiprinot Roberta Frosta slaveno un bieži citēto atziņu, ka tieši dzeja pazūd tulkojumā.

Un tomēr daudzējādi apzīmētā un reti slavīnātā tulkošana ir nepieciešama. Daži piemēri no Viķes-Freibergas mēģinājumiem būtu pieminami, piemēram, īstās nozīmes atrašanu tulkojumā tādiem vārdiem kā *tautu meita*, *vainadzīņš* un vēl daudziem citiem, kas tā laika kultūrā piebrieduši ar ētiski/estētiskām nozīmēm, ar mūsdienu kultūrā maznozīmīgiem izteiksmes greznojumiem. Autore ar zinātnieces neatlaidību neatstāt neko neizskaidrotu, analizē sarežģītus izteiksmes veidus, metaforas, tropus, kam jāatrod līdzvērtības šodienas valodā.

Apbrīnojama ir zinātnieces nenogurstošā iedziļināšanās ikvienā neskaidrā situācijā, no kuras viņai vienmēr izdodas paglābties sveikai un veselai. Viņas franču valoda, lieki teikt, ir izteiksmīga, slīpēta, precīza, bez liekiem retoriskiem greznojumiem. To varētu saukt par mūsdienīgu klasiskumu.

## Juris Silenieks

# KRIEVI NĀK

*Journal of Baltic Studies (JBS)*, XLI/3  
September 2010, The Association for  
the Advancement of Baltic Studies  
([www.balticstudies-aabs.org](http://www.balticstudies-aabs.org)).

Vai politiskas tolerances princips prasa pieļaut visus viedokļus? Vai iespēja brīvi izteikties dodama arī brīvības ienaidniekiem? Cik vietas, mācot Latvijas vēsturi, jāierāda padomju iekārtas aizstāvjiem? Interesanti, ka šie jautājumi paceļas laikā, kad krievu zinātnieki Baltijas valstīs runā par krievu minoritātes integrāciju Latvijā, par „cilvēktiesībām” krieviem. Kaut arī šādiem jautājumiem viņi pietuvojas visai uzmanīgi, latviskās identitātes sargi krievu atainojumā izceļas ar tolerances trūkumu, toties par krievu vienpusīgajiem vēstures iztulkojumiem dzirdam vai nu daudz mazāk, vai pat nemaz. Tā kā nekad agrāk nebiju manijis *JBS* lappusēs šādas diskusijas no krievu zinātnieku puses, aicinu lasītājus īpaši uzmanīgi iepazīties ar Marijas Golubevas rakstu, arī ar LU mācībspēka Vitāsa Zelčes recenziju par rīdzinieka D. Hanova, daugavpilietes M. Laicānes un rēzeknieša I.J. Mihailova grāmatām un Denisa Hanova apskatu par plašo Timofeja Agarina darbu angļu valodā.

Aplūkojamā *JBS* numurā par demokrātisku sabiedrību veidošanos Baltijas valstīs, ko sagatavojusi viesredaktore, Tartu U. vecākā pētniece Eva Klarita Onkena ([econken@gmail.com](mailto:econken@gmail.com)), uzsvērta atmiņu politiskā loma – sabiedrības spēks, kas ar vienkāršotām emocijām stiprina kolektīvus mītus. Jāsecina, ka Onkenas pieeja nav labvēlīga mums pazīstamākai praksei vākt atmiņu stāstus vēstures tulkojumiem un dokumentācijai. Miami U. antropoloģijas palīgprofesore Neringa Klumbīte (Klumbytē [klumbyte@muohio.edu](mailto:klumbyte@muohio.edu)) norāda uz nevienādu atmiņu veidotām pārliecībām, kas no vienas puses pozitīvi raksturo padomju varas laiku, bet no otras – uzsver negatīvo šīsdienu Lietuvā. Minētā Golubeva ([maria@providus.lv](mailto:maria@providus.lv)), vecākā politikas jautājumu pētniece Rīgas *Providus* centrā un Kembridžas vēstures doktore, atsaucoties uz aptaujām krievu audzēkņu vidū Igaunijas un Latvijas skolās – viņiem neesot pieņemama tur mācītā vēsture

bez „netaisno likumu” un minoritāšu tiesību izklāsta – norāda, ka šāda pieeja nevarot iedarboties pozitīvi uz dažādu kopienu integrēšanu. Vienlaikus autore pauž it kā vēlamiņu mācīt divas atšķirīgas pieejas vēsturei divās dažādās skolu sistēmās. ASV Džordžijas (Georgia) štata Gvinetas koledžas (Gwinnett College) asociētās politisko zinātņu profesore Budrīte (Dovilē Budrytē ([dbudryte@ggc.edu](mailto:dbudryte@ggc.edu))) konstatē, ka lietuviešu deportēto atmiņu stāstos dominē sieviešu pieredze. Meike Vulfā (Wulf – U. of Maastricht [m.wulf@politics.unimaas.nl](mailto:m.wulf@politics.unimaas.nl)) un Pertti Grēnholmā (Grönholm – Turku U. [pertti.gronholm@utu.fi](mailto:pertti.gronholm@utu.fi)) pamatīgajā kōppētījumā salīdzina igauņu vadošo vēsturnieku viedokļus – starpkaru Igaunijā un „vecu boļševiku”, kara laika paaudzes un pēdīgi – „brīvības bērnu”. Tallinas U. pārstāves Siobhanas Kattago ([siobhan@ehi.ee](mailto:siobhan@ehi.ee)) pētījumā par atmiņu daudzveidību, cita vidū, izteikta pasauleslaveno autoritāšu Isajas Berlina un Ralfa Dārendorfa (Dahrendorf) doma, ka revolūcijas rosinā uz atklātām un tolerantām attiecībām.

Grāmatu sadaļā recenzētas: Allan V. Murray. *The Clash of Cultures on the Medieval Baltic Frontier* (William Urban); Ralph Tuchtenhagen. *Zentralstaat und Provinz im frühneuzeitlichen Nordosteuropa* (Andres Andresen & Enn Küng); Leonidas Donskis. *A Litmus Test of Modernity: Examining Modern Sensibilities and the Public Domain in the Baltic States at the Turn of the Century* (Timofey Agarin); D. Hanovs. *Atcerēties, aizmirst, izdomāt: Kultūru un identitāšu biogrāfijas 18.-21. gs. Latvijā* + D. Hanovs, M. Laicāne, I.J. Mihailovs. *Dažādības vadība multietniskā vidē* (Vita Zelče); Timofey Agarin & Malte Brosig. *Minority Integration in Central Eastern Europe: Ethnic Diversity and Equality* (Denniss Hanovs); Marko Joas, Detleff Jahn, Kristine Kern. *Governing a Common Sea: Environmental Policies in the Baltic Sea Region* (Lars Rydén).

Arī šajā *JBS* laidienā, tāpat kā pārāk daudzus iepriekšējos, diemžēl manāms latviešu pētnieku darbu trūkums.

## Gundars Ķeniņš Kings

Pacifika Luterāņu Universitāte

# JAUNĀS GAITAS

# LABVĒLI

*Vendīgs auga ozoliņš  
Vendīgā kalniņā:  
Vara saknes, zelta zari  
Sudrabiņa lapiņām.*

LD 34 066, 12

## Z E L T A

Amerikas Latviešu apvienība  
Šigurds Brīvkalns  
Šelliņa Ekmane  
Rita Gāle  
Dr. Andrejs Ķīsis  
Andrejs Ozoliņš  
Dr. Jautrīte Saliņa  
Ilgvars Šteins  
Kārlis Vasarājs  
ANONĪMS – 1

## S U D R A B A

Voldemārs un Irēne Avens  
Andrejs Baidiņš  
Dr. Nikolajs Balabkins  
Dr. Maija Bišmanis  
Dr. Uldis Bluķis  
Jānis Brežinskis  
Ingrīda un Nikolajs Bulmaņi  
Oļģerts Cakars  
Laila un Pāvils Cakuli  
Vija Celmiņš  
Dr. Juris Cilnis  
Dr. Aina Dravnieks  
Rita Drone  
Jānis Eglītis  
Richards Grigors  
Lolita Gulbis  
Ingrīda Jākobsone  
Laima Kalniņa  
Fred A. Keire  
Dace Ķezbers  
Egīls Kronlins  
Kazimirs Laurs  
Dr. Aija Medenis  
Modris Mednis  
Dr. Lalita Muižniece  
Sarma Muižniece Liepiņa  
Guna Mundheim

Arturs Neparts  
Dr. Jānis Peniķis  
Juris Petričeks  
Jānis J. Pirktiņš  
Ilze Plaudis  
Vilis M. Plinte  
Astra un Andris Roze  
Alfreds R. Semeiks  
Maija un Juris Šleseri  
Ilona un Raimonds Staprāns  
Ruta Straumanis  
Tupešu Jānis  
Lauma Upelnieks Katis  
Dagmāra Vallens  
Dr. Pāvils Vasariņš  
Rasma Vītols  
Modris un Gita Zandbergs  
ANONĪMI – 2

## B R O N Z A S

Ivars Antēns  
Ritvars Asbergs  
Edīte Franklin  
Ligita Galdiņa  
Tija Kārkle  
Indulis Lācis  
Dr. Jānis Langins  
Ieva Liepkaula  
Lilija Pencis  
Ina Purviņa  
Ausma Rabe  
Dzidra Razevska-Upāne  
Marga Reinholds  
Jānis M. Riekstiņš  
Helmi Rožankovska  
Silvija Rūtenberga  
Linda Treija  
Leo Trinkuns  
Dr. Juris Vīksniņš

# JAUNĀ GAITA

**Galvenais redaktors:** Rolfs Ekmanis  
50 Cedar Lane  
Sedona, AZ 86336-5011 USA  
Telefons/telefakss: 928-204-9247  
rekmanis@msn.com  
rolfs.ekmanis@asu.edu

**Galvenā redaktora vietnieks:** Juris Žagariņš  
121 Harvard Street  
Springfield, MA 01109-3821 USA  
Telefons: 413-732-3803  
juris.zagarins@gmail.com

**Redaktori:**  
Voldemārs Avens, Vita Gaiķe, Anita Liepiņa,  
Juris Silenieks, Juris Šlesers, Biruta Sūrmane,  
Linda Treija, Lilita Zaļkalne

**Konsultanti:**  
Līga Gaide, Tija Kārkle, Uldis Matīss

**Datormaketētājs:** Juris Žagariņš

**JG mājas lapa:** <<http://zagarins.net/JG>>

**Saimniecības vadītāja:** Ingrīda Bulmane  
23 Markland Drive  
Toronto, ON M9C 1M8 Canada  
Telefons 416-621-0898  
Telefakss 416-621-9717  
ibulmanis@scom.ca

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim. Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt *JG* saimniecībā.

**JG SATURA RĀDĪTĀJI**  
Nr. 100-150 Kanādā Kan. \$7,-  
Citās valstīs: ASV \$7,-

Nr. 151-175 Kanādā Kan. \$5,-  
Citās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 176-200 Kanādā Kan. \$5,-  
Citās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 201-230 Kanādā Kan. \$8,-  
Citās valstīs: ASV \$8,-

Satura rādītāji pasūtīnāmi no *JG* saimniecības.

Jaunās Gaitas abonements maksā:

Kanādā – 1 gads \$39,-  
2 gadi \$76,-

Atsevišķa numura cena \$10,-

Citās valstīs –

1 gads ASV \$39,- (Kan. \$45,-)  
2 gadi ASV \$76,- (Kan. \$88,-)

Atsevišķa numura cena: \$10,- (Kan. \$10,-)

Krājumā ir arī vairums agrāko *JG* numuru. Sarakstu un cenas var pieprasīt no *JG* saimniecības.

## JAUNO GAITU VAR IEGĀDĀTIES:

### ANGLIJĀ

E.D. Rusovs, 2 Wellington Terrace  
Basingstoke, Hants. RG 23 8HJ

### AUSTRĀLIJĀ

Latviešu biedrība Rietumāustrālijā  
Valdis Auziņš, 179 Alexander Dr.  
Dianella, W.A. 6059

Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca  
A. Priedīte-Rīga, 32 Parnell St.  
Strathfield, N.S.W. 2135

Latvian Books  
Box 1287, G.P.O.  
Adelaide, S.A. 5001

### KANĀDĀ

Letts Shop – dāvanu veikals  
Kanādas Latviešu centrs Toronto  
4 Credit Union Dr  
Toronto ON M4A 2N8

### LATVIJĀ

A/S „Danske Bank”,  
Lāčplēša ielā 75, Rīga LV 1011  
IBAN – LV61MARA00002028 26000  
Ingrīda Bulmane (*JG* žurnāla abonēšana)  
1 gads (4 numuri) Ls14,-  
Tuvāka informācija – Ilze Dzelme 67-289619

Latvijas Okupācijas muzeja grāmatgaldā  
(Strēlnieku laukumā 1, Rīga LV-1050) un  
„Satori” grāmatnīcā (Lāčplēša ielā 31, Rīga  
LV-1011).



LETTERS AND THE VISUAL ARTS. Poet Inga Gaile addresses Latvians who are fleeing the economic crisis in Latvia: *You think you are special, you emigrate to the Mediterranean. / You would also be special if you stayed put and sought / Your mission in this language, in this land, among this grudging, jealous, singing, thieving crowd.* Uldis Grasis' five poems include a similar appeal: *Take a deep breath, / Cross yourself / And head for the barricades / But do not give up.* Imants Auziņš reflects on the legacy of poet Olafs Stumbrs (1931-1996), who was reinterred in Rīga last year. In a poem, Auziņš recounts an amusing misunderstanding in California in 1983. ●●● As she has done from time to time since the very beginnings of our magazine, Benita Veisberga contributes literary "notations" in a simple, unaffected style, letting the reader pleurably imagine being her guest at home. ●●● Dainis Mjartāns describes how Latvians, despite many hardships, managed to cultivate the visual arts in post-WWII Displaced Persons camps in Germany. ●●● Linda Treija and Ilze Nāgela introduce Imants Tillers, a painter who has been at the forefront of Australian contemporary art for over three decades. Color reproductions of two of his signature arrays of canvasboards explore migration, displacement and diaspora. Treija also introduces Rīga-based artist Zane Lüse, two of whose paintings – *illustrations from fantastic stories begging to be told* – are presented in color. The photographic art of Jānis Buls and Gunārs Birkmanis commemorates the rebirth of the independent Latvian state twenty years ago. Seven photographs from Modris Rubenis' series of portraits of ordinary citizens of the town of Kuldīga are a continuation from the last issue. The cover design is by our contributing editor Voldemārs Avens.

LITERARY COMMENT. In part IX of her study of Latvian cultural contacts across the Iron Curtain during the Cold War, Eva Eglāja-Kristsons focuses on the exile community's conflicted attitudes toward cultural contacts with Soviet occupied Latvia. ●●● Franks Gordons, reflecting on his personal connections with theater directors Ādolfs Šapiro, Asja Lāce and Bernhard Reich, is moved to exclaim: *Latvians, Jews and Germans, all entwined together – art and persecution, passion and disillusionment.* ●●● Juris Šlesers recommends a book about China's inroads on the nation of Tibet, by Chinese-American author Canyon Sam, *Sky Train: Tibetan Women on the Edge of History.* Šlesers

concludes that the example of Tibet's powerful and enduring emigré society is one for Latvians to emulate in our own aspirations for national survival. ●●● Poet Uldis Bērziņš, who, three years ago, completed his translation of the *Koran* in the Latvian language, offers some poetic examples of islamic ideas of divine love. ●●● Guntars Godiņš pays tribute to the monthly literary magazine *Avots*, a powerful voice in Latvian culture during a tumultuous time of national reawakening, 1987-1992. ●●● Rolfs Ekmanis welcomes a newly born quarterly literary publication, *Latvju Teksti*, edited by Guntars Godiņš, not as a competitor to *Jaunā Gaita*, but as a partner in common cause.

HISTORY, MEMORIES, ACTUALITIES. Jānis Krēsliņš, Sr. details the siege of Sidney Street and other Latvian anarchist activities in London 100 years ago. ●●● Jānis Liepiņš highlights some glimpses on the life of Francis Menders, one of the leaders of the Latvian Social Democratic Party after World War I. ●●● Velta Sniķere's anecdotal recollections of random moments in her life are titled "Absurdities". ●●● The online discussion in *Kiberkambaris* addresses a distressing statistic showing that the population of Latvia is one of the most impoverished in the entire EU. ●●● In laconic and fact-laden style as always, *Marginalia* provides a single source of information all culturally aware Latvians ought to command: who has passed on, who has won awards, new publications, music, theater, visual arts, education, strange happenings, important events in and around Latvia, in the diaspora and elsewhere in the geopolitical arena. ●●● Associate editor Juris Žagariņš announces that our fund drive last fall was a big success. In the foreseeable future *Jaunā Gaita* will maintain its present format and quality and continue to send gift copies to libraries in Latvia without raising subscription rates.

BOOK REVIEWS. Volume 4 of Olafs Gūtmanis' *Raksti* (Collected works) – reviewed by Lāsma Ģibiete • Velta Sniķere's reminiscences *Savādībīnas* (Absurdities) – Biruta Sūrmane • Māris Brancis' monograph on artist Guna Ikona-Krūmiņa, *Lidojums: gleznojumi un zīmējumi* (A flight: paintings and drawings) – Voldemārs Avens • Vaira Viķe-Freiberga's *Logique de la poésie: Structure et poétique des daines lettones* and Jānis Eifelds' *à la Rabelais* novel *Meļu dzīres* (An orgy of liars) – both reviewed by Juris Silenieks • *Journal of Baltic Studies* (September 2010) – Gundars Ķeniņš Kings.